

Naša naloga: odpraviti težave v gospodarstvu

Minulo soboto je bila v dvorani Tabor v Mariboru proslava ob 45-letnici ustanovitve 11. SNOUB Miloš Zidanšek. Borci te brigade so jo organizirali skupaj z enoto JLA, mladino Maribora in enoto Teritorialne obrambe Maribor. Ob tej priložnosti so prisegli vojaki enote, ki nadaljuje izročila te partizanske brigade. V bogatem kulturnem programu je sodelovalo Gledališče ljudske vstaje iz Maribora. Slavnostni govornik je bil Stane Dolanc, podpredsednik predsedstva SFRJ.

Predsednik skupščine mesta Maribor Emil Tomažič je pozdravil borce Zidanškove brigade, člane sveta federacije in sveta republike, narodne heroje, generale in druge predstavnike JLA, predstavnike družbenopolitičnih organizacij Maribora in Podravja in svojce vojakov, ki so prišli na slavnostno zaprisego.

Borcem Zidanškove brigade je čestital k 45-letnici ustanovitve brigade, mladim vojakom pa k slavnostni zaprisegi. Želel jim je, da bi se v Mariboru počutili kot doma in da bi se seznanili s prebivalci in zlasti mladino tega mesta. Igralci SNG Maribor in dve gimnaziji so prikazali pot brigade od njene ustanovitve 8. januarja 1944 pri Primožu na Pohorju do konca vojne in njene akcije pri uničevanju okupatorja in njegovih sil ter objektov. Recitirali so tudi pesmi o Titu in sodobno poezijo.

Podpredsednik predsedstva SFRJ Stane Dolanc je v svojem govoru dejal, da je Zidanškova brigada delovala v tako težavnih razmerah, kot jih je bilo malokje v Evropi. »Njeni uspehi in zmage so skupaj s prihodom legendarne 14. divizije na Štajersko pomenili novo obdobje samopotrjevanja slovenskega naroda. V Zidanškovi brigadi, oziroma v Pohorski brigadi, kot so jo imenovali, so se z ramo ob rami bojevali s Slovenci tudi Srbi, Hrvati, Črnogorci, pa še Rusi, Poljaki, Čehi, Grki in drugi. In med njimi ni bilo sporov, nihče ni bil manj spoštovan zaradi narodnostne pripadnosti, nikoli ni Slovenec po strani gledal na neslovenca. Tedaj smo se vsi zavedali globoke resnice, tiste stare pripovedi o očetu, ki je sinovom v zapuščino podaril šop palic. Vsakdo izmed vas, jim je dejal, si lahko vzame svojo in jo hitro prelomi. Čelega šopa pa ne more zlomiti nihče.

Dolgo, morda predolgo smo bili v Jugoslaviji in Sloveniji prepričani, da si lastne palice nihče ne bo poskušal vzeti iz povezanega šopa. Toda danes, po 44. letih skupnega življenja v novi Jugoslaviji, nekateri posa-

mezniki to očitno hočejo. Prišlo je do dogodkov na Kosovu, do hudih gospodarskih zapletov, do izbruhov nevarnih nacionalizmov, do stavk, do protestnih mitingov in demonstracij, do očitanj o izkoriščanju drug drugega, do posameznih sporov med republikami in pokrajinama. Vse te spore bi lahko človeško razumeli,« je nadaljeval Stane Dolanc »če bi šlo za iskanje poti iz težkega in zapletenega gospodarskega položaja. Žal pa se ob ta hotenja marsikje lepi vse kaj drugega. Zato je v tem trenutku resnično usodno vprašanje, koliko se znamo in hočemo zavedati, da je reševanje gospodarske krize naša temeljna naloga. Pred nami so tri enako pomembne reforme, tesno vpete med seboj in od njihovega uresničevanja je odvisna naša prihodnost. Graditi moramo sodobno državo, se s hitrejšimi koraki odpirati v Evropo in razviti svet, saj se bo lahko le tako izboljšal tudi sedanjí nezavidljiv gmotni položaj večine naših delovnih ljudi. Predvsem pa se moramo zavedati, da je Jugoslavija naša skupna domovina, da moramo imeti v njej enake pravice in odgovornosti vsi narodi in narodnosti, kot smo to jasno opredelili že v času narodnoosvobodilnega boja in na Avnoju. Zato se moramo tudi odločno upreti vsakomur, ki našo skupno domovino ogroža in brani demokracijo in njen razvoj. V tem moramo predvsem zaupati znanju in mladostni zagnanosti mladih rodov, ki jim je treba na štečaj odpreti vrat sodelovanja in sodelovanja. Prav nedavni 20. plenum CK ZKJ je pokazal vso globino družbene krize, ki je očitno še posebej očitna v zvezi komunistov. Prav komunisti bi se morali posebej in enotno zavedati, da je Jugoslavija lahko močna samo kot avnojska, federativna, socialistična, samoupravna, demokratična in neodvisna neuvrščena država, kot smo jo gradili s Titom. In prav zato nihče v njenih okvirih nima pravice vsiljevati svoje volje drugim in nihče se ne bi smel nikogar bati. Tega ne morejo zagotavljati nikakršna sporočila, sklepi ali govori, temveč le konkretni odnosi in vsakodnevni življenju.

V političnih bojih, ki potekajo po Jugoslaviji, nekateri mislijo, da so v imenu njihovega pojmovanja demokracije dovoljena vsa sredstva. Obtožujejo vse, od Tita in Kardelja, vse, kar smo dosegli in ustvarili. Obsojajo celo narodnoosvobodilni boj, poskušajo rehabilitirati vojne zločince, četništvo, ustaštvo, belogardizem, predvsem pa umazati komuniste. Žal smo nemalokrat do takšnih pojavov preveč strpni, preveč oportunistični, kar nikoli ni

Iz vsebine

Na 2. strani: Zloraba besede

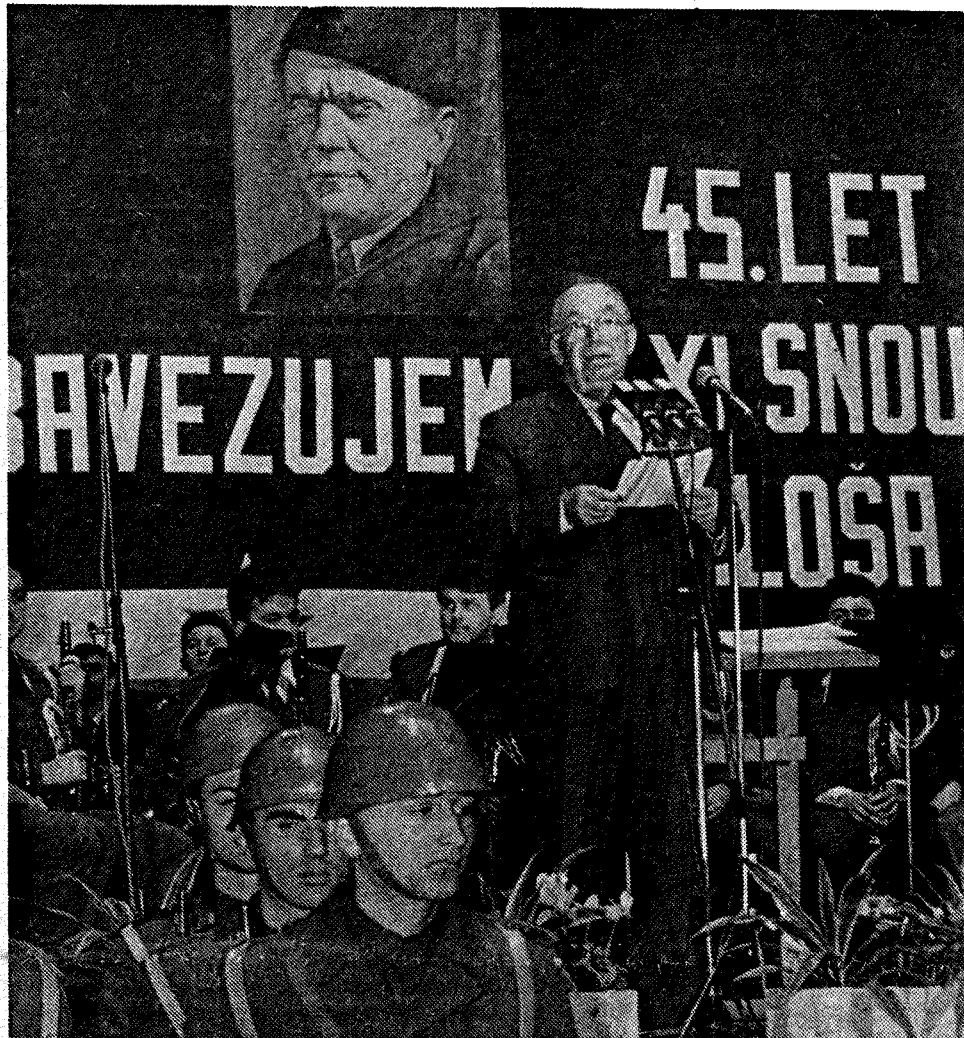
Na 3. strani: Predsedstvo o TV-15

Na 4. strani: Rim o zaščiti Slovencev

Na 8. in 9. strani: Obisk v Ajdovščini

Na 10. strani: Koristno in razvedrilno

Na 12. strani: O Šetinčevi knjigi

bilo dobro za nobeno socialistično ali komunistično gibanje. Tega seveda ne povežem z iskanjem boljšega socializma, z nastajanjem novih interesov, novih spremljanj. Ta nastajajo tudi zunaj zveze komunistov, vendar pa nikakor ne smejo mimo nje. ZK mora biti z njimi v vsakdanjem demokratičnem in objektivnem dialogu, saj jih nihče in z nikakršno silo ne sme in ne more odstraniti. Le takšno obnašanje, predvsem in še posebej socialistične zveze, pomeni veliko odgovornost, če nočemo, da bi prišlo do anarhije. Vsi skupaj pa se moramo zavedati, da nikakor ne gre za vprašanje: stranke ali ne, temveč za hotenja, da se ljudje lahko uveljavljajo kot osebnosti, ne pa izgubljajo v sivini povprečij. Politični pluralizem je lahko samo svoboda za ljudi, ne pa za kopičenje stranke, ki same po sebi tega nikomur ne morejo zagotavljati. Gre za vodilno idejo, ki mora po demokratični poti postati skupna last vseh v vsej njihovi različnosti, in prav ta različnost, če stremiti, na podlagi poštenosti in demokracije, k skupnemu cilju, je in mora biti naša pred-

nost. Vse druge poti vodijo nujno k razdvojenosti, prepirom in sporom, k dezintegraciji vsega, kar želimo. Prav je sicer, da poudarjamo nevarnosti, ki jih prinaša etatizem, toda prav bi tudi bilo, če bi znali ločevati razliko med tem pojmom in pojmom države. Država mora imeti pristojnosti izvršilne oblasti na podlagi ustave. To pa pomeni, da v njenem imenu deluje aparat, kot temu pravimo, ki je objektivno opredeljen zgolj do temeljnih ciljev, nikakor pa ne koketira s posameznimi ljudmi, ne organi, ne narodi, posameznimi republikami ali pokrajinama.

Po teh besedah tovariša Dolanca so vojaki JLA prisegli slavnostno zaprisego. Ob tem dogodku so njim v borcem Zidanške brigade ob njeni 45-letnici čestitali generalpolkovnik Martin Špegelj, generalmajor Vukašin Vilotić, polkovnik magister Dragan Marčetić in drugi udeleženci slavja. Za zaključek pa so se zaslišale pesmi bratstva in enotnosti, ki jih je igral vojaški orkester iz Ljubljane.

Marjan Kos
Foto: Bogo Čerin

Obletnica smrti Edvarda Kardelja

V petek, 10. februarja, je minilo deset let, kar je v Ljubljani umrl Edvard Kardelj. Bil je eden izmed najpomembnejših in najuglednejših jugoslovanskih revolucionarjev, najbližji Titov sodelavec, državnik in marksistični teoretik.

Desetletnice Kardeljeve smrti smo se v Sloveniji spomnili na številnih slavnostih, na katerih so obudili spomin na njegovo osebnost in revolucionarno delovanje.

Delegacija SR Slovenije je ob obletnici smrti položila venec na grobnico narodnih herojev v Ljubljani, kjer počiva Edvard Kardelj.

B. K.
Foto: Igor Modic

Kongres bo decembra letos

Na sestanku s sekretarji predsedstev centralnih komitejev in pokrajinskih komitejev ZK in komiteja ZKJ v JLA je sekretar predsedstva centralnega komiteja ZK Jugoslavije Štefan Korošec dejal, da bo kongres jugoslovanskih komunistov predvidoma med 15. in 20. decembrom letos. To naj bi bil redni, 14. kongres ZKJ, čeprav bo potekal pred rokom, ki ga določa statut. Pred kongresom ZKJ pa naj bi predvidoma oktobra in novembra potekali kongresi in konference ZK v republikah, pokrajinah in JLA.

Temelj za pripravo izhodišč kongresa bodo dokumenti o reformah ZKJ in pripravi na novo ustavo Jugoslavije.

B. K.

Zasvinjanost besede – pereča bolezen našega okolja

Čas je, da se zavemo, da jugoslovanski družbi progresivno grozi mimo občin ekoloških nevarnosti še ena čisto posebna. Imenujem jo: onesnaževanje besede.

Morda bo kdo dejal, da pregrešno pretiravam; da se ne kaže obregati ob tako megleno nesrečo v dobi, ko ljudi ubijajo onesnažen zrak, zastrupljena hrana in voda; ko v naših rekah plavajo ribe z gor obrnjenimi belimi trebuh; ko nas zasipavajo plastični, jedrski in podobni civilizacijski odpadki; ko nam pred očmi umirajo smreke in jelke, bukve in hrasti ter so nam ptice, žabe, kače komaj še znane sopotnice; ko se selijo k nam z aidsom vred nove neznane bolezni; ko smo si samo v »deželici na sončni strani Alp« že nakopali zasavsko, mežiško, šoštanjno, žirovsko, obkolpsko in kdove še katero pokrajinsko ekološko travmo, ki se nekako ujema z našim znanim prometnim mazohizmom in s siceršnje slovensko strastjo po samomoru.

Zares – kdo bi se ob vseh teh in še drugih neimenovanih katastrofah, ki zadevajo predvsem človekovo snovno bivanje, sploh mogel ali smel pohujševati nad tako težko predstavljam in navidez malenkostnim zlom v duhovnem svetu, kakršno sem označil s pojmom: onesnaženost besede. Tu seveda ne mislim na kak vzvišeni pomen termina logos – tedaj ne na filozofske različice, ki so jih od Heraklita, Platona in evangelista Janeza do danes vzpostavljali in premlevali številni modroslovci – temveč na povsem preprosto, uporabno, človeku izročeno besedo, s katero zaznamujemo reči in pojme ter nam je orodje sporazumevanja. Tu, pravim, v tem okolju, ki je za človeško vrsto vendar eno temeljnih in morda najznačilnejše, smo Jugoslavlani – sodobniki povzročili tolikšno opustošenje, da zdaj v glavnem samo še topo, sesirjene pameti in skisanega srca blebetamo drug mimo drugega. Godi se nam kot muzikantu, ki se mu je brezupno pokvaril instrument, on pa gode in gode, ne da bi se zavedel okvare; ali morda več zanjo, pa vseeno misli, da bo tudi s popačeno in kakofonično akustiko – brez ritma, melodije in harmonskega reda – zbudil v poslušalcih ugodje, oziroma, da jih bo prepričal ali pretresel.

Kako, s katerimi posegi smo razdejali izraznost in sporočilnost svoje besede? S čim smo jo pomensko izpraznili, s čim razvrednotili?

Inflacija, ne manj grozljiva od finančne

Morimo jo predvsem s slaboumno pretira-

no rabo. Pomislimo na primer, kolikokrat smo v časnikih zapisali, kolikokrat na sestankih, proslavah in z raznih govorniških odrov izrekli pojme svoboda, pravica, bratstvo, enotnost, samoupravljanje, neuvrščenost, Titova pot... Izgovarjana tjavendan iz milijonov ust je vsaka od teh besed izgubljala prvinsko težo, krušila se je njena dogovorjena pomenljivost; neštetokrat je bila uporabljena zgolj kot okrasek, kot retorično mašilo ali kot figura v opombo govorceve aktivistične vne-me, navdušenosti, »ponašanja«, pravovernosti... In kakor so te in takšne besede bolj ali manj rutinsko izrekli, tako so jih tisti, ki so jim bile namenjene, tudi rutinsko sprejemali. S hipertrofično uporabo so sporočila vodenela, se sprevračala zdaj v obešenjaško farso, zdaj v skonstruirano obredje, vselej in po pravilu pa v duhamorno enoličnost. Tako se pač po naravnem zakonu dogaja slehernemu, celo še tako vzvišenemu doživetju, če le-to predolgo traja ali se čez mero ponavlja.

In če se je tako godilo pojmovnim kompleksom, ki so bodisi po miselni, bodisi po čustveni poti dostopni preprostem delavcu ali kmetu, koliko zmede, razglašenosti, nestrpnosti, skepse in podobnih kali smrti so dobivale vase besede – še zlasti tujke – ki so jih rabili in zlorabljali izobraženci! Domala v brezkončnost traja ploha terminov socializem, komunizem, marksizem, revolucija, birokracija, demokracija itd. z brezštevilnimi pridevniki in glagolskimi izpeljankami. Kje so že tisti prvotni, kolikor toliko utrjeni pomeni, ki smo jih sprejeli v svoj pojmovni svet ob genezi nove družbe v zgodnjih štiridesetih letih? Zdaj predstavljajo te besede samo še privajene govorne elemente, za katerimi stoji vse manj vsebine. Podobne so lego kockam, ki jih otrokova domišljija sestavlja in razklaplja, da bi nastajale iz njih poljubne nove konstrukcije. Za političnimi spretneži in demagogi, ki so vpregali te besede pred vozove svojih oblastnih karier, pa za posestniki multidisciplinarnih znanj in strok, ki so si na krilih teh besed privoščili veliko udobja, so morali sprejemati to zaglušno verbalno mašinerijo v svoje življenje in občevalne navade ljudje vseh poklicev, starosti, spolov, nazorov, prepričanj, ne da bi se vpraševali: kaj pravzaprav govorim, kaj pojmem pod tistim, kar iz dneva v dan blejem? Iz nekoč tehtnih, enakopravnih besed se je porajal neartikuliran čvek; praznosta misli in besede po logiki stvari ni mogla potegniti za seboj kaj drugega kot praznoto dejanja. A smo vendar te odtujevalne procese

pojmovali kot nujen del socialistično-samoupravljalne večšine.

Kje in kako podlegamo duhovnemu raku

Torej, kam smo prišli in kam gremo skozi izpraznjevanje besede?

Poglejmo naša brezkončna in brezplodna sestankovanja...

Poglejmo zdajšnje stotisočglave mitinge, na katerih naj bi se »dogajal narod«. Dejanjsko so to orgije vpitja, usmerjenega protestništva, nacionalistične evforije in mednacionalne mržnje, parolarstva, pa sladkobno mazi-ljenega hinavstva do takoimenovanih razredno-revolucionarnih vrednot. Vsa ta nerejenost, ki vsebuje nemalo fašistoidno populističnih prvin, je sad manipulacije – le ta pa je postala mogoča prav zaradi somraka kulture, ko je bil človek zapustil lastno pristno misel in pristno besedo.

Ozrimo se na goščavo okroglih miz, tribun, simpozijev, pa na zdajšnja zborovanja takoimenovanih demokratičnih zvez, ki dvigujejo bandero pluralizma. Koliko učenjaškega frazerstva, pa kako malo iskrene in tvorne povednosti srečujemo na teh prireditvah! Tam se »uresničujejo« teorije, secirajo se stanja, ki jih zaznamujejo trenutno moderni izrazi kot npr. monizem, monolitizem, centralizem, homogenizacija, politični pluralizem, civilna družba... Sočasno se srečujemo z nepreglednim mrgolenjem ekonomističnih terminov, pa tistih iz sociologije, psihologije, etike in kdo ve še katerih disciplin. V teh besedovanjih se najde prenekatero zrno, toda koliko več je navlake, koliko več šemastih umetničenj, ki zaslužijo skupni imenovalec: semenj ničevosti. Pod oznako znanosti, strokovnjaštva, hlinjenega zaskrbljenega iskanja se tam prodaja pisan ništrc, ki ničemur ne služi. V direndaju samozadostne fonetike ali tiskanih ekshibicij, (te imajo na srečo manj nasilne lastnosti, saj se jim laže izogneš), spet in spet poginjajo ali pa se bolesno krotovičijo pomeni, ki so od vedno živeli v uporabljenih besedah, zdaj pa so nenadoma postali svojim ljubicam nezvesti in prav tako one njim.

Razočarano nadalje opazamo, kako vse bolj plehki so manifesti, ki jih sproža v javnosti mladi rod. Prav malo je še slišati, kaj mislijo mladi narediti, izumiti, kaj izboljšati v svojih jutrišnjih ustvarjalnih poklicih. Govorijo v glavnem samo še o tem, da se hočejo polastiti oblasti; izčrpajo se v volilni kom-

binatoriki; naklepajo kandidate, taktizirajo z načelnimi in nenačelnimi zavezništvi; vladati hočejo, voditeljske prednike pa vreči v prevzičarski kot. To vedenje in ravnanje bi bilo povsem človeško naravno, ko bi hkrati prihajali s programi, kako bodo vodili družbo; ko ne bi opuščali pojasnil, kod se gibljejo njihovi delovni načrti in ideali. Ali se bo tudi njihova pogumna, očitno pa bolj navidez kot zares ustvarjalna beseda, skoraj izpraznila, razvrednotila, spremenila v farso?

Vrhunec tragičnih odtujevalnih procesov, ki jih skuša opazovati in definirati ta zapis, nedvomno zdaj predstavlja tisto onesnaževanje besede, ki si z njim nakopuje zgodovinsko odgovornost zveza komunistov. Zlasti na nedavni 20. seji CK ZKJ je bilo to spoznanje drastično razvidno in potrjeno. Tri dni so monotono padali slapovi razprav in prav tako monotono, brez haska, izginjali v požiralnikih časa. Besede niso zadevale ciljev, disonančno so se razhajale s pomenskimi bitnostmi, ki naj bi jih zaznamovale in razsvetljevale. Poslušali smo strahovite prisega na tri reforme in na nujo tržnega sistema, poslušali zgražanja nad inflacijo, poslušali jecljanje o pravni državi in svobodni državljski pobudi – poslušali pa tudi nič kaj odločne obljube o proklamiranem sestopu partije z oblasti. Še vedno živahni so bili javni in zakamufilirani pozivi k demokratičnemu centralizmu; gromovito, a de facto dokaj platonično so zveneli klici proti stalinizmu in dogmatizmu; ni manjkalo premnogih grozljiv obrabljenih receptov, kako državo rešiti iz krize... Toda v podstati razprav ni bilo čutiti iskrenosti – kakor da so delegati večinoma govorili s figo v žepu. V podmenah in trditvah ni bilo žara, ni bilo prepričevalnosti; bilo je samo veliko želja, ki jih niso podpirali argumenti, pač pa so jih delegati izrekli v obliki čustvenih izlivov in že davno iztrošenih nasvetov, kaj vse bi morali storiti. Blebetanje na kvadrat! Velikanski avditorij pred radijskimi in televizijskimi sprejemniki je čakal, ali si bo invalidna verbalistika vendarle kaj opomogla. Zares se je nekoliko spravila na noge drugi in tretji sejni dan, ko so oblastno-koalicijski spori in spopadi, četudi malo principialni, vendarle začenjali spominjati na živo človeško govorico...

Brez konca in kraja bi tako lahko navajali zglede na posebno bolezen našega okolja, ki sem jo označil s sintagmo: onesnaževanje besede. Mislim, da bo laže s čistilnimi napravami ozdraviti vodo in zrak pa razkužiti strupene odplake, kakor pa se postaviti po robu orisani ekološki nesreči, ki se razrašča in ji ni videti konca. Toda ne gre je puščati v nemar, kajti njene metastaze bridko ogrožajo osrčje naše človečnosti.

Zvone Kržišnik

Odločilni dnevi sedanjosti

Ni dvoma, da se v Afganistanu že začena boj za oblast med sedmimi organizacijami odporiškega gibanja, ki so se razvile v desetletju boja proti vladi v Kabulu in sovjetskim enotam. Najvplivnejši voditelj mudžahedinov Gulbadin Hekmatyar samozavestno izjavlja, da lahko zasede dvomilijonski Kabul v nekaj urah in da se mu ne bo postavil v bran nihče drug kot dr. Nadžibulah s svojo gardo. Preseneča, kako cinično brezbržno gleda večji del sveta na tragedijo, ki se obeta v Afganistanu. Ni treba biti posebno daljnoviden in spoznati, da po umiku sovjetskih čet iz Afganistana Hekmatyar zanesljivo ne bo tisti politik, ki mu bo uspelo združiti, povezati afganistanska plemena in vzpostaviti v državi trdo in učinkovito oblast.

Zgodovina Afganistana je polna podobnih primerov. To je bila svojčas ena najrevnejših držav na svetu, svoje vladarje pa so morili na vsakih nekaj let. V minulih desetih letih je Afganistan politično sicer napredoval, vendar niso prišle na površje sile, ki bi premostile plemenska nasprotja in popeljale državo po modernih poteh. Na ruševinah dosedanjega Afganistana se že oblikujejo novi mednarodni odnosi, grajeni na stališču, da je SZ doživela poraz in da je treba to dejstvo izkoristiti. Oglasil se je Pakistan s svojim predlogom o povezavi dveh držav, oglasil pa se je tudi ameriški zunanji minister James Baker in dejal, da umik iz Afganistana še ni dovolj, da bi ZDA preklicale prepoved trgovanja s SZ. Naslednji korak, tako je čutili iz ministrove izjave, bo zahteva, da SZ ustavi pomoč Nikaragvi.

Najverjetneje bo nekaj časa težišče mednarodnega dogovarjanja prenešeno na azijsko stran. Proces se je utrdil z obiskom sovjetskega zunanjega ministra Sevardnadzeja v Pekingu, kjer je utiral pot za obisk sovjetskega voditelja Gorbačova na Kitajskem in za dokončno pobotanje med državama. Sovjetska stran ome-

nja letošnji maj kot mesec velikega srečanja, Kitajci pa so takoj, kot je slikovito dejal eden izmed opazovalcev, zlili čez to optimistično izjavo vedro hladne vode in pripomnili, da gre za sovjetsko tolmačenje dogovora in da bodo o datumu srečanja še razpravljali.

Prevladuje mnenje, da je kampučijska kriza še vedno glavni kamen spotike, zaradi katerega nastajajo težave v odnosih med SZ in Kitajsko. Res je, da so se z obiskom ministra Ševardnadzeja razlike zmanjšale, na enem mestu pa zanesljivo ne. Kitajci so si zelo prizadevali, da bi se srečala Ševardnadze in princ Sihanuk. Nič ni bilo od teh pričakovanj. »Nihče ni tega zahteval, pa tudi razpravljali nismo o tem,« je dejal Ševardnadze, Kitajci pa menijo, da v skladu s sovjetskim stališčem še ni čas za dogovarjanje s Sihanukom.

Kakorkoli že, Ševardnadze se je srečal z novo kitajsko diplomacijo. Njene posebnosti je svojčas izkusil ameriški zunanji minister Henry Kissinger, ko si je prizadeval obnoviti kitajsko-ameriške odnose. Šele kasneje je v svojih spominih pisal o težavah, ki jih je imel s kitajskim diplomatskim razmišljanjem, ki se bistveno razlikuje od evropskoameriške šole. Zlato diplomatsko pravilo, po katerem se ne misli isto, tudi če se isto govori, bi lahko imelo tudi svojo kitajsko inačico, ki pravi: Tudi če Kitajci mislijo enako, se bodo izrazili drugače.

Za trenutek se je vredno pomuditi pri zahodnoevropsko-vzhodnoevropskih odnosih. Gre za francosko zanimanje za dogajanja na evropskem vzhodu, ki se izraža v bližnjem obisku predsednika poljske vlade Rakowskega v Parizu in napovedanem prihodu Mihaila Gorbačova v Francijo. Takoimenovani reformator iz Varšave prihaja sicer zasebno, vendar to z ničemer ne

zmanjšuje pomena, ki ga v Parizu pripisujejo pogovorom z gostom iz Varšave. V Franciji opozarjajo, da so Mitterandove zunanje-politične poteze povezane s konkretnimi načrti: evropski vzhod je veliko in potencialno zanimivo tržišče za francosko industrijo, poleg tega pa še privlačno tržišče idej, na katerem nameravajo francoski socialisti plasirati svoje iznajdbe. Vem, da je Mitterrand med svojimi obiski na Češkoslovaškem in v Bolgariji vabil k svoji mizi vidne predstavnike takoimenovanega drugačnega mišljenja. Kljub temu, da to ni bilo po okusu Mitterrandovim gostiteljem, se proces nadaljuje. Včerajšnji poljski in sovjetski disidentski voditelji, če se zadržimo samo pri Walensi in Saharovu, so v gosteh v Elizejski palači. Tako mediji, kakor tudi politika v Franciji potrpežljivo čakajo, da bo perestrojka odločne prebila lupino, pod katero se tako s težavo rojeva v nekaterih državah, na primer v Romuniji, ki jo v Franciji sistematično prikazujejo kot zadnjo trdnjavo proti ideji perestrojke, kot državo, v kateri kršijo elementarne človekove pravice.

Kaj bi potem rekli o zahodnonemškem notranjem ministru Zimmermannu, potem ko je zahteval, da ZR Nemčija uvede vstopne vizume tudi za tujce, mlajše kakor 16 let, ki prihajajo iz držav, za katerih državljane veljajo takšni vstopni dokumenti? Veliko je poskusov, da bi v ZR Nemčiji zadušili marsikateri glas, ki ne ustreza njihovim političnim ušesom. Ali so tujci, ki že vrsto let živijo in delajo v ZR Nemčiji in plačujejo davek, res samo gosti ali pa bi morali biti sodržavljanji? Gastarbjajrska volilna pravica je že nekaj časa prava mora za zahodnonemške konzervativce. Pravijo, da jim vlada in država ne smeta popuščati, jim ne prepustiti dela oblasti, pač pa storiti vse potrebno, da njihovo število ne bo preveliko, ker bi tedaj lahko iz gostov res postali državljani. Kot da bi bila ta država nekje v 19. stoletju, ne pa na poti v neko novo Evropo.

FI-

AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO

Še o 18. seji predsedstva

Ocena glasila slovenskih borcev

Ena izmed rednih točk dnevnega reda na zadnji seji predsedstva RO ZZB NOV Slovenije je bila posvečena vsebini, obliki in razvoju časopisa TV-15.

V želji, da bi bila razprava o našem borčevskem tedniku čim bolj poglobljena in celovita, sta uredništvo in časopisni svet predhodno poslala članom predsedstva tezni besedili, ki naj bi pomagali metodološko usmeriti prispevke k najbolj aktualnim vprašanjem uredniške politike. Tak pristop k stvari se je izkazal kot učinkovit. Menda še nikoli ni dobila redakcija našega časnika toliko koristnih ocen in napotil, kolikor jih je prejela to pot – še zlasti ne s tako uglednega in merodajnega foruma.

Predsednica časopisnega sveta Mira Svetina je v uvodni besedi poudarila, da si sodelavci pri časniku želijo zares argumentirano oceniti in kritiko. V kratkem je tudi ponovila vsebino številnih borčevskih pisem, ki se zavzemajo, da bi borci tudi v teh kriznih časih ohranili svoje glasilo, izražajo prepričanje, da to zasluzijo. Da bi bil list čim bolj-

ši, bi bilo dobro, da bi ga sooblikovalo čim več ljudi, kar zlasti pomeni, naj bi uredništvo prejelo čim več predlogov, ocen in prispevkov iz borčevske baze. Samo tako bo lahko postal še bolj privlačen, čeprav se seveda vé, da si vsakdo predstavlja kakovost in privlačnost po svoje.

V najbolj skopih obrisih zdaj posredujemo bralcem bistvene ugotovitve iz razprave.

Po besedah **Bogdana Osolnika** je čutiti v časniku veliko iskanja in prizadevanja, da bi se približal življenjskim problemom borcev, čeprav to v sedanjih razmerah ni vselej lahko. Uredništvo naj poskrbi, da v listu ne bodo izhajali samo nekrologi pomembnejših revolucionarjev in partizanov; dolžna pozornost in pieteteta naj se poklonita tudi odhodom tistih, ki so preživeli svoje življenje skromno ali celo preveč odmaknjeno od povojnih družbenih dogajanj.

V imenu številnih primorskih borcev je uredništvu izrekla pohvalo tudi **Jolanda Kos**. »Tak, kot je,« je poudarila, »list pripomore k političnemu ozaveščanju bralcev.« Še obo-

gatiti velja razdelek Srečanja, marsikaj pa si ljudje obetajo od načrtovane kritične rubrike: Pometamo pred svojim pragom. List naj še dalje zvesto objavlja partizanske spomine in pričevanja, vendar naj se še odločneje in v dostopni obliki posveča tudi obravnavi perečih problemov sodobnosti. Eden izmed teh problemov je grozljivo praznjenje naših hribovskih vasi, tako na Primorskem kot drugod. TV-15 naj skuša čim več storiti zoper to žalostno erozijo, ki ima mimo obče človeškega tudi obrambno razsežje.

Pavla Zadobovšek je izrazil, »v imenu vsaj 15-ih bralcev« veselje, da se je časnik grafično posodobil. Zadovaljni so tudi z rubriko, ki smo ji dali delovni naziv Predsednikov kotiček, dokončno pa je zdaj dobila naslov: Aktualno iz RO. Čimprej naj bi uredništvo razširilo pisanje za mladino tako, da bi se obravnavala tudi vprašanja, ki zadevajo mlade od 12 do 15 let.

»Naredili ste velik korak naprej«, je dejal **Ciril Cvetko**, »prizadevati pa si morate za večji krog strokovnih sodelav-

cev. Tako bo list bolj pisan in vsebinsko težji. V tem smislu kaže ravnati podobno, kot ravnajo Naši razgledi.«

Za nadaljnjo aktualizacijo vsebine, torej za prvenstveno obravnavo sodobne družbene problematike, se je zavzela **Ela Ulrih-Atena**, poudarjajoč ob tem, da podpira koncepcijo, ki sta jo časopisni svet in uredništvo razložila v svojih stališčih za razpravo. TV-15 naj bo kolikor mogoče angažiran politični tednik, kar med drugim pomeni, naj se začne bolj lotevati tudi vprašanj širšega jugoslovanskega prostora.

Branko Jerkič je menil, da vidijo v TV-15 svoje glasilo tudi rezervni oficirji. Z njim, da bodo bolj zadovoljni, če se bo neposredneje ukvarjalo z ohranjanjem in razvijanjem tradicij NOB. Opozoril je, da so nekateri bralci iz kroga rezervnih oficirjev negodovali, ko je časopis izpustil iz svojega imena dostavek »Naš tovariš«.

Predsednik republiškega komiteja za informiranje **Marjan Šiftar** se je dokaj laskavo izrazil o napredku časnika, rekoč med drugim, da v celoti soglašajo z njegovo vsebinsko zasnovano in da vidi v TV-15, tako akcijsko naravnanim kakor je, enega izmed pomembnejših slovenskih tiskov. Vplivni družbeni dejavniki, med njimi zlasti SZDL, naj bi se kolikor mogoče konkretno zavzeli, da bi se krog bralcev TV-15 raz-

širil; tako bi se pomagalo »dobremu blagu«, da bi si utrlo pot na širši trg, kot ga predstavlja sedanjih 21.000 naročnikov.

Lado Pohar je izrazil zadovoljstvo, da list kljub podražitvi – ta seveda ni bila tako drastična kakor prenekatera druga – ni izgubil toliko naročnikov, ko se je bilo bati. Kaže, da je časnik trdno zakoreninjen med borčevskim prebivalstvom. Verjeti je, da bo takšen tudi ostal, če se kot doslej ne bo zadovoljil s položajem, da bi bil zgolj bilten republiškega odbora, marveč bo, išoč ustrežno mesto v pahljači tiskov SZDL, ostal zares glasilo Vseh slovenskih borcev. Nadaljnji razvoj TV-15, kakor je zasnovan v uredniških izhodiščih, zasluži podporo. Dobro bi bilo, če bi list dajal več poudarka kulturi, na primer gledališki kritiki, če bi se še bolj obračal k svoji borčevski bazi in posvečal več pozornosti partizanskemu zamestvu. Marsikaj bi lahko uredništvo uspešneje postorilo, če bi se bolj oprlo na sodelovanje članov aktiva partizanskih novinarjev.

Janez Vinkler je tehtno svetoval, naj bi TV-15 gojil distinkcijo med načelnim in konkretnim. To pomeni, naj bi se zelo dosledno boril za temeljne ideje in principe slovenske narodne in razredne osvoboditve, hkrati pa naj bi s kritičnim očesom meril, kako se ti principi uveljavljajo

v (dostikrat protislovni) življenjski praksi.

Razpravo je sklenil predsednik republiškega komiteja za borce **Stane Kotnik** z opozorilom, da mora uredništvo pri komentiranju sodobnih družbenih dogajanj, o katerih vemo, da pogosto izzivajo neugodne ocene, vendarle upoštevati, da piše za borčevsko populacijo, ki zahteva zmernost tako glede vsebine kot glede izraza in tona v člankih. Že doslej so nekateri polemično naravnani uvodniki glavnega in odgovornega urednika zbudili med borci negodovanje. Kotnik je pozdravil zamisel, da se v časopisu uvede rubrika Pravna posvetovalnica, v kateri bodo pri vprašanjih družbeno-razvojne narave radi sodelovali strokovnjaki Republiškega komiteja za borce, za odgovore na vprašanja zasebno-pravne narave pa naj uredništvo pritegne druge ugledne pravnike.

Predsedstvo RO kot celota je izreklo priznanje uredništvu in časopisnemu svetu TV-15 za vsebinski napredek ter založbi Borec za uspešno poslovanje v pogledu časopisa v minulem letu. Soglasno je tudi sprejelo uredniška izhodišča in stališča časopisnega sveta za nadaljnji razvoj glasila, pri čemer je bilo poudarjeno, da velja upoštevati pobude pravkaršnje razprave in še posebej **Marjana Šiftarja**.

Z. K.

K intervjuju Pregrešen vstop v politiko

V intervjuju, ki je bil objavljen v tretji letošnji številki TV-15 (dne 26. januarja 1989) smo dolžni bralce tega časopisa opozoriti na nekatera dogajanja okrog tako imenovane »delitve oblasti« v občini Ljutomer. V občinski borčevski organizaciji, ki je v intervjuju tudi navedena, menimo, da vstop v politiko, pa čeravno samo na občinski ravni, ne bi bil toliko pregrešen, če ne bi bili udeleženci oz. bolje rečeno samo eden izmed njih (sekretar OK ZSMS Roman Plohl) grešnik takega kova, ki bo s svojimi ravnanji ne le pokvaril, temveč tudi pristudil ljudem v svojem okolju vso tisto demokracijo, v kateri tudi mi vidimo edini izhod iz krize in kaotičnega stanja, v katerem smo se znašli.

Iz celotnega zapisa o političnih razmerah v ljutomerski občini v sedanjem trenutku je zaznati skrajni cinizem in aroganco, ki sta lastna samo takim »psevdo-politikom«, kot je na nenavaden način izvoljeni sekretar OK ZSMS Ljutomer Roman Plohl. Navedeni v vseh svojih nastopih in izjavah postavlja za svojo prozaično sceno mladino ljutomerske občine, katere organiziranost in obstoj ter njeno vlogo pri ustvarjanju tako imenovane alternativne politike pa na drugi strani zanika, ko pravi, da njegovo mnenje in mnenje predsednika občinske mladinske organizacije še nista mnenje mladine in upa, da najbrž kdaj bosta. Kaj moramo drugega reči, kot bog nas varuj takih »političnih apostolov«, ki se na eni strani oslanjajo na mladino kot svojo bazo, v katero in prek katere bi želeli plasirati svojo »genijalno« vizijo demokracije, na drugi strani pa to bazo zavrežejo brž, ko jim ni več potrebna! Resnici na ljubo je potrebno povedati, da sedanje vodstvo OK ZSMS v Ljutomeru, katerega »prisilni upravitelj« in nesojeni prerok neke, za naše pojme lažne demokracije (saj gre le za najbolj navadni karizem), povezuje le peščico

lahkovernežev iz vrst mladih, vsa ostala mladina pa se ne vključuje v hazardne politične igre »svojega« sekretarja; številne organizacije mladih v občini pa so po izvolitvi novega vodstva OK ZSMS sploh prenehale delovati.

Iz izjav predsednika Cafa in sekretarja Plohla izhaja, da so občani tukajšnje občine kot uboga raja dolga desetletja izbirali za svoje funkcionarje in delegate same bebe, nergače in skorumpirane avtoritativce, katerim so bili potrebni drugačni – ostrejši vetrovi, ki bi jih naj razpihal v občinsko srenjo sedanji sekretar Plohl s svojimi redkimi privrženci. Še to naj povemo, da so trenutno Plohlovi somišljeniki v glavnem taki, ki so desetletja stali ob strani in ob vsaki priložnosti imeli polna usta kritike na naš socialistični družbeni razvoj, čeravno so z veliko mero uživali njegove blage. Le taki so v Plohlju spoznali glasnika njihovih neuresničenih želja, da bi se na en ali drugi način dokopali do oblasti in njeno moč obrnili v prid svojim osebnim interesom.

Borci se nismo borili za to, da bi si pridobitve tega boja prilastili posamezniki in skupine, ki sicer tega našega boja in njegovih vrednot sploh ne priznavajo. Ne moremo dovoliti, da bi posamezniki in skupine, ki so v preteklosti in še kljub krizi danes dobro živijo, rušili tisto, kar smo v povojnih letih, večkrat tudi lačni in bosí, gradili. Kaj bi bilo, če bi vsi tako pojmovali veljavni družbeni sistem in svoje delovne obveznosti, kot je to znano za sekretarja OK ZSMS, ki za polni osebni dohodek političnega funkcionarja le tu in tam pride na sedež organizacije opravljat naloge, pa še takrat, kot to v navedeni izjavi trdi njegov predsednik, da je pomoč (!) ljudem. Kakšna sreča se torej s prihodom Plohla na politično sceno v občini Ljutomer ponuja temu »zaslužnjenu in nebogljenemu

mu ljudstvu«, saj je končno vendarle pričakalo svojega »odrešenika«, ki bo brez programa »nacoprak« demokracijo in blaginjo, obenem pa odstranil vso po njegovem nepotrebno in škodljivo navlako, ki se skriva pod imenom socializem! Zato ni nepričakovano, če je Plohl na zadnji seji RK ZSMS predlagal brisanje imena »socialistična« iz naslova mladinske organizacije, pred tem pa tudi, da se naj v nazivu JLA briše beseda, da je to »ljudska« armada.

Po njegovem je torej nujno uničiti, sežgati ali drugače spraviti iz tega sveta vse, kar spominja na zadnja desetletja naše preteklosti. Na ta način zvesto sledi besedam D. Rupla na občnem zboru DZ v Cankarjevem domu, ko je teatralično dejal, da bo morala ta zveza začeti graditi na pogorišču porušene domovine. Škoda, da protagotisti takšnih idej niso živeli ali bili vsaj nekoliko starejši v tistih časih, ko smo res morali graditi na pogorišču požgane in porušene domovine.

Saj ne bi bilo vredno reagirati na takšne izjave, ki morda za širšo slovensko javnost niso zanimive, toda sam način, ko poskuša »pozitivno neproduktiven« profesionalac iz mladinskega vodstva deliti nauke borcem celo v našem borčevskem glasilu, presega vse meje in s skrajno mero arogance ruši še tiste mostove, ki bi nudili osnovo za vsaj kolikor toliko kulturni dialog o družbenih in političnih razmerah v tukajšnji občini.

Dobršen del krivde za tako nastopanje v tem našem glasilu pa nosi tudi uredništvo časopisa in novinar Strašek, ki je s svojimi, za naše pojme provokativnimi vprašanji spodbujal sogovornike k odgovorom, ki so polni cinizma in podcenjevanja celotnega legitimnega družbenopolitičnega delovanja organov, organizacij in skupnosti v občini. Hvala lepa za tako usmerjeno uredniško politiko, ki je povzročila med borci Pomurja

številne proteste in grožnje, da bodo časopis, ki bi res naj bil borčevski, odpovedali!

Tako kot smo borci zavestno šli v boj za osvoboditev in v ljudsko revolucijo, smo kljub svojim starostnim letom pripravljeni iti tudi v revolucijo za demokracijo; toda ne pod komando zmerjanja in zaničevanja, temveč le s sporazumevanjem o načinih in oblikah te – upamo vsaj – nekrvave revolucije.

Občinski odbor
ZZB NOV Ljutomer
Predsednik
Franjo Štebih

Opomba uredništva

Počutimo se dolžni odgovoriti na tisti del polemične replike tovariša **Franja Štebiha**, ki se nanaša na delo uredništva TV-15 in našega novinarja **Milenka Straška**. Ne moremo soglašati z mnenjem, da je uredništvo z objavo pogovora z voditeljem ljutomerske mladinske organizacije naredilo kakršnokoli napako. Prav tako zavračamo oceno, naj bi bila Straškova vprašanja provokativna. Na podlagi obeh objavljenih prispevkov si bodo bralci pač sami ustvarili sodbo tako o korektnosti novinarjevega dela kakor o ljutomerskih razmerah in odnosih.

Dovoljujemo si oceniti, da tovariš Štebih ni prišel na dan z nobenim veljavnim argumentom, ki bi spodbil izvajanja mladih, privoščil pa si je, za razloček od tovarišev **Romana Plohla** in **Romana Cafa**, vrsto etiketiranja, ki nam ne zvenijo stvarno in pravično.

Izkoriščamo priložnost, da se bralcem opričujemo za tiskarsko napako, po kateri se je v Straškovem intervjuju zapisal pravi priimek ljutomerskih mecenov **Kukovec** kot **Kukovič**.

Uredništvo TV-15

Končno zelena luč za slovenski zaščitni zakon v Italiji?

Prestopili Rubikon

Po treh letih neprijetnega zavlačevanja je italijanska vlada v zvezi z zakonskim položajem Slovencev v Italiji končno napravila korak naprej. Ne gre za kak prelom, za kako izrazito novost, dogodek pa je treba le sprejeti s »pozitivno pozornostjo«, kakor trdijo v levičarskih okoljih v Rimu. Slovenci v Italiji so ga sprejeli navsezadnje z zadovoljstvom, ki izhaja iz prepričanja, da vlada bržčas ne misli več omahovati.

Enotna delegacija Slovencev v zamejstvu je namreč bila na obisku pri italijanskem ministru za ustavno in deželna vprašanja Antoniu – Maccanico: mimogrede, Maccanico, ki je sicer krščanski demokrat, je bil ves čas osebni tajnik uglednega socialističnega predstavnika Sandra Pertinija, ko je bil ta, pred leti, predsednik italijanske republike. Maccanico ni razkril vladnih kart, dal pa je v bistvu razumeti, kakšni so zdajšnji nameni vlade glede Slovencev.

Tako je zagotovil, da bo vlada že prve dni marca predložila parlamentu »svoj« zakon o zaščiti Slovencev v Italiji; vsebine zakona namenoma niti ni omenil, poudaril pa je prizadevanja zlasti predsednika vlade De Mite, da bi osnutek čvrsto podprli že vsi koalicijski dejavniki v vladi. Vemo, da dosedaj še nobena italijanska vlada ni dokončno in uradno pripravila svojega predloga za dolgoročno rešitev življenjske problematike Slovencev v Italiji.

S tega vidika je korak vlade kajpak pomemben in zasluži podporo. Slovenska delegacija, ki je bila pri ministru, je izkoristila priložnost, da mu je vročila spomenico, ki spet poudarja, kakšne in katere pravice bi bilo treba v Italiji zakonsko uresničiti, da bi Slovenci lahko začeli uživati enakopravnost z večinskimi prebivalstvom. Bistveno je stališče, da bi moral zaščitni zakon veljati za vse tri pokrajine, v katerih žive Slovenci v Italiji (Trst, Gorica in Videm) in da bi morala biti zaščita takorekoč enotna za vse.

Zakon pa naj bi vseboval tudi določila o posameznih pomembnejših razvojnih vidikih manjšinskega življenja; o rabi jezika, o izobraževanju in šolstvu sploh, o kulturi, naposled pa tudi o gospodarski dejavnosti. Poglavitno je bilo tudi mnenje enotno in pluralistično sestavljene slovenske delegacije, da novi zakon v vsakem primeru ne bi smel predvidevati rešitev, ki bi bile pod ravnijsko Londonskega memoranduma in Osimskih sporazumov.

Maccanico pa, kot smo omenili, ni ničesar povedal o vladnem osnutku; vnaprej ga je predstavil kot vladni dokument, ki prejkoslej ne bo zadovoljil vseh strani, se pravi, da bo nemara ustvaril »uravnoveženo nezadovoljstvo« (minister je imel v mislih Slovence, ki so za takorekoč popoln zakon in njihove nasprotnike, ki pa v Italiji, zlasti pa v Trstu, trdijo, da zakon sploh ni potreben). Podobno

kot minister Maccanico se je pred dnevi v Trstu izrazil tudi socialistični podpredsednik vlade De Michelis.

Kakšna so zdaj stališča?

Pri takem stanju seveda ni mogoče oblikovati sklepov, izluščiti pa se dajo nekatera stališča. Bode, med drugim, ugotovitev, da Slovenci niso in bržčas tudi ne bodo sodelovali pri končni izdelavi osnutka (Maccanico je domala naivno menil, da bi s tem spet zavlekli postopek); še kako pozitivno pa je na primer to, da si je vlada tokrat zastavila »konkretno« nalogo, da ne namerava več zavlačevati, da je Maccanico na pogovoru konec koricev na tjavendan omenjal »globalnost« zaščitnega zakona, ki je za Slovence v Italiji kajpak najpomembnejša.

O ministru Maccanico velja ob tej priložnosti tudi spomniti, da je bil glavni pobudnik in avtor sprejetih zaščitnih norm za nemško manjšino v Južni Tirolski; vlada takih norm za Slovence v Italiji bržčas ne bo predvidela, morala pa bi le storiti pravne, konec koncev pa tudi politične korake, da bi zaznavno odpravili kričečo razliko med stanjem te manjšine in stanjem slovenske skupnosti. Le – ta pa sploh še nima temeljnega zakona in je zares kot vseskozi poudarjajo predstavniki Slovencev v Italiji, najmanj zaščiten v tej deželi.

Slovenci v zamejstvu v glavnem ocenjujejo, da gre sicer za spodbuden napredek, da pa si ni treba delati utvar ter da bo treba na razplet te problematike gledati z »zdravim« ali »budnim realizmom«. Pričakovanje, da bo stoddostno zadoščeno slovenskim zahtevam prejkoslej ni umestno, mnenje, da bo z vlad-

nim osnutkom le prekoračen Rubikon, pa utegne biti utemeljeno. Dosedanja politika dveh korakov naprej, treh pa nazaj, zanesljivo ni bila v prid slovenskega boja za enakopravnost v italijanski republiki. Pojasniti velja tudi, da bo imel vladni predlog brž ko bo predložen v parlamentu, takorekoč polno prednost pred osnutki, ki so jih posredovale stranke.

Sence unitarističnih pogledov

Ponekod je slišati tudi oceno, da bo zakon zaslužil pozornost že s tem, če bo ustvaril možnosti za takorekoč »postopno« reševanje drugih manjšinskih problemov, vendar ob pogoju, da bi morala biti kapilarna vprašanja seveda rešena že s pričujočim osnutkom. Pri zadevanja za zaščitni zakon za Slovence v Italiji pa žal motijo sence, ki jih ustvarjajo nekateri novejši unitaristični pogledi na manjšine in njihove pravice v Jugoslaviji. V Srbiji so, kot vemo, pripravili tudi za zvezne forume predlog o rabi jezikov in zastav, ki hudo krni suverene pravice narodnostnih skupnosti.

Ni naključje, da to zadnje čase v Italiji pogosto omenjajo celo komunistični dejavniki in seveda drugi (ki sicer problematiko Slovencev povezujejo tudi s položajem italijanske skupnosti v Jugoslaviji); pojav seveda utegne biti zaviralen v prizadevanjih za optimalen zaščitni zakon v Italiji. Pa čeprav bi moralo trdno veljati demokratično merilo, da trenutne razmere v eni deželi ne bi smele vplivati na sklepanja o problemih, ki veljajo za drugo deželo.

Miro Kocjan

Kako so sodili »dvojici iz Brede«

Težka odločitev

Zdaj, ko je minilo že več kakor štirideset let od konca 2. svetovne vojne, sta »morilca iz Brede« še poskrbela za solze na Nizozemskem in znova odprla z brazgotinami zarasle rane. Razprava o njuni pomilostitvi, obosjena sta bila na smrt, nato pa pomilostjena (dosmrtna ječa), je sprožila ogorčenje med prebivalstvom, toda nizozemski parlament je pomilostitev kljub vsemu potrdil.

V haaškem parlamentu je bilo tiho kot v faraonovi grobnici, ko je prvi govornik stopil na oder. Skoraj vseh 150 poslancev je sedelo, kot bi bili pribiti. Tudi galerija, namenjena gledalcem, je bila nabito polna. V parlamentu, stavbi iz 15. stoletja, so razpravljali o dilemi, ali naj oba še zaprta nacistična vojna zločinca, 79-letnega Ferdinanda aus der Füntena in 87-letnega Franza Fischerja, izpustijo iz zapora ali ne. Ko se je razprava začela, se je zunaj oglasilo več tisoč demonstrantov, ki so obsojali vlado zaradi njene predloga o pomilostitvi. Prišli so tudi otroci in vnuki, drugi sorodniki in prijatelji več kakor 100000 Judov, ki so jih nacisti pomorili v plinskih celicah.

Tudi v Amsterdamu, na Jonas Daniel Meijer-Pleinu se je tisti dan zbralo veliko ljudi. Ustavili so se pri spomeniku nizozemskega odporiškega gibanja, pred bronaštim »pristaniškim delavcem«. Protestirali so zaradi izpustitve »dveh iz Brede«, kakor ljudje pravijo Fischerju in Füntenu. Bronasti pristaniški delavec spominja na splošno stavko prebivalcev Amsterdama februarja 1941, s katero so protestirali zoper aretacijo in deportacijo svojih judovskih tovarišev, ki so potem izginili v nacističnih krematorijih.

Tedaj, leta 1941., je bil 30-letni Ferdinand aus der Fünten namestnik šefa gestapa v okupiranem Haagu. Postal je vodja takomenovane »centralnega urada za izselitev Judov« v Amsterdamu. Na njegov ukaz in pod njegovim vodstvom so desetisoče nizozemskih Judov, med nji-

mi tudi kasneje zaradi dnevnika svetovno znano Anno Frank, deportirali naravnost v nacistična uničevalna taborišča. Po lastni presoji, torej brez ukaza »od zgoraj« – tako je zapisano v obtožnici – je tik pred koncem vojne Ferdinand aus der Fünten ukazal izprazniti zavetišče, v katerem je živelo tisoč prizadetih otrok. Osebo je nadziral transport in naganjanje otrok v živinske vagonce. Odpeljali so jih direktno v Oswiecyn, od koder se ni vrnil niti eden izmed tisočih. Spomin nanje so obudili tisti demonstranti pred parlamentom v Haagu, ki so nosili na prsih table z imeni nekdanjih nacističnih uničevalnih taborišč Oswiecyn, Mauthausen, Ravensbrück, v katerih so ugašala življenja nizozemskih internirancev. Franz Fischer je prišel na Nizozemsko za šefa »Judovskega referata« v Den Haagu, kjer se ga je v skladu z njegovim priimkom prijel vzdevek »Judovski ribič«. Po vojni je nizozemski sodišče za oba zahtevalo smrtno kazen, vendar so ju leta 1951 pomilostili. Menda tudi zaradi tega, ker se je tedanja nizozemska kraljica Julijana obotavljala, ali naj podpiše smrtno kazen ali ne.

Pred sedemnajstimi leti, leta 1972, so prvič poizkušali, da bi »dvojica iz Brede« prišla na prostost. Pobuda tedanjega pravosodnega ministra Dries van Agta – zdaj je poslanec Evropske skupnosti na Japonskem – ni prodrla zaradi ogorčenja še živečih žrtev holocausta in odporiških organizacij. Pravosodni minister je moral umakniti svoj predlog za pomilostitev, ker

je parlament s 85 proti 61 glasovi pomilostitev zavrnil. Vrstili so se pretresljivi prizori v parlamentu, le redkokatero oko je ostalo suho. Zagovornikom pomilostitve vojnih zločincev so grozili, marsikaterega pa so tudi pretepli.

Tudi zdaj, 17 let kasneje, je bilo ozračje v haaškem parlamentu naelektreno do skrajnosti. Boleči spomini so znova privabljali solze na oči. Ad Kosta, eden izmed obeh govornikov opozicijske socialno-demokratske stranke, ki je tako kakor druge nizozemske politične stranke močno razcepljena glede pomilostitve vojnih zločincev, je moral svoj govor zaradi osebnega razpoloženja večkrat prekiniti. Kljub temu se je zavzemal za pomilostitev zločincev iz Brede in ponovil argumente svojega predgovornika, krščanskega demokrata Van der Santena. Bistvo njegove argumentacije je bilo: »Zaporno kazen je treba prekiniti, saj glede omejevanja svobode nima nobenega smisla več. To se ujema z načeli pravne države. Pomisliti je treba tudi na starostno oslabelost vojnih zločincev...«

Nekaj je sredinsko-desničarski vladi premiera Ruuda Lubbersa v brk povedala poslanka progresivno-radikalne stranke (PPR) Ria Beckers. Čeprav se je zavzela za pomilostitev, je le našla dober razlog za očitke vladi, da ni izbrala pravega trenutka za parlamentarno razpravo o pomilostitvi »dveh iz Brede«. Rekla je, da vlada in njeni ministri nimajo srca, niti duše, kajti sicer se ne bi »prav zdaj« odločili za uresničitev sklepa o pomilostitvi.

Ni bilo takoj jasno, kaj je Ria Beckers mislila s tistim »prav zdaj«, vendar se jim je v Den Haagu kmalu posvetilo: Mislila je na pogreb nekega drugega vojnega zločinca, nekdanjega »Hitlerjevega pajdaša«, pred mesecem umrlega japonskega cesarja Hirohita. Cesarjevo ime je tudi omenila, ko je vladi razlagala svoje pomisleke.

Obraz predsednika vlade Lubbersa je bil v tistem tre-

Demonstracije na Nizozemskem proti pomilostitvi nacističnih vojnih zločincev, imenovanih kar »dvojica iz Brede«. Nizozemci se še dobro spominjajo nacističnih grozodejstev na svojih tleh.

nutku, kot bi bil izklesan iz kamna. Z desnico je še trdneje stiskal svoj svinčnik kot že sicer počenja, pogledal je proti stropu dvorane nizozemskega parlamenta, nato pa je sklonil glavo in jo zakopal v dlani.

Tisti trenutek so se utrnile solze tudi na galeriji za gledalce, kjer je zasedlo prostoro veliko borcev odporiškega gibanja in preživeli interniranci. Čeprav tedaj odločitev še ni bila izglasovana, so se mnogi spominjali razpoloženja leta 1972. in ugotavljali, da se argumenti za in proti pomilostitvi od tedaj niso bistveno spremenili.

Zato pa se je ta čas vzdrušje na Nizozemskem spremenilo družbeno. Čas, ki zaceli rane, je očitno dozorel za izpustitev še zadnjih zaprtih vojnih zločincev. Menda se je takšno razpoloženje vsebolj širilo tudi v krogih nizozemskega odporiškega gibanja. Teengs Geritsen – bil je eden glavnih organizatorjev ilegalnih akcij zoper okupacijske oblasti med 2. svetovno vojno, bil pa je leta 1972. tudi proti pomilostitvi – se je zdaj, 17 let kasneje, tudi izjavil za pomilostitev. Še več! Skupaj z 18 drugimi uglednimi borci odporiškega gibanja in intelek-

tualci je prvi dal pobudo za pomilostitev.

Ta »skupina 19« se je pred nekaj tedni s pismom obrnila na predsednika vlade Lubbersa. V pismu so se zavzeli za izpustitev »dvojice iz Brede« iz človekoljubnih razlogov, »kajti pravna država, za katero smo se v ilegali tudi bojevali, mora imeti človeški obraz«. Po mnenju te skupine zagovornikov pomilostitve obsodba na dosmrtno ječo ne sme pomeniti, da mora jetnik v ječi tudi umreti, saj bi to pomenilo, da na Nizozemskem skozi zadnja vrata znova uvajajo smrtno kazen...

Pomilostitve in solze v očeh

Predsednik vlade Ruud Lubbers je reagiral na pismo in obenem s pravosodnim ministrom Korthalsom Altesom predložil parlamentu 20 strani dolgo pismo s predlogom za pomilostitev. V parlamentu je bil izid glasovanja 85:55 za pomilostitev. Poslanci so vstali in brez besed odšli iz dvorane. Minister Altes je imel solze v očeh, ker se je spominjal svojih šolskih tovarišev, ki so jih nacisti odgnali v taborišča smrti, vendar je zahteval od poslancev naj vladni predlog podprejo.

Predsednik združenja nekdanjih borcev je izjavil, da je to zanje »črni dan«. Odločitev nizozemske vlade in parlamenta je kritiziral tudi lovec na nacistične vojne zločince Simon Wiesenthal in pri tem opozoril na težo zločinov teh dveh bivših nacistov.

Pred nekaj meseci so poslanci nizozemskega parlamenta podprli predlog, da bi še nadalje izplačevali državno pokojnino vdovi po vojni ustrelenega nacističnega zločinca Rosta van Tonningena. Menda »v imenu pravne države«. Ko se je dotaknila pomilostitve »dveh iz Brede«, je poslanka Andrea van Es ocenila, da je v ozadju vsega prizadevanje Nizozemcev, da bi se otresli svoje »Oorlogsträume«, vojne travme oziroma dejstva, da je bilo (predvsem v katoliških krogih, ki pa so manjšina) veliko primerov kolaboracije z nacističnim okupatorjem, da so odporiško gibanje »pozno organizirali« in da so zelo malo pomagali svojim judovskim rojakom.

Rudolf Hess je umrl v zaporu, v Franciji je še za rešetkami »Lyonski mesar« Klaus Barbie, Andrija Artuković je umrl v zaporu, v Argentini pa je še v rokah pravice Joseph Schwamberger...

fl-

Zakaj molčite, general Ljubičić?

Upokojeni admiral Sveto Letica je naslovil odprto pismo Nikoli Ljubičiću, članu Predsedstva SFRJ iz SR Srbije. Ker utegne pismo zanimati tudi naše bralce, ga v prevodu objavljam.

»Tovariš Ljubičić! To pismo vam pišem, ker so me spodbudili težki in usodni dogodki, ki so našo državo pripeljali do roba propada; do nevarnosti, da se uniči Titovo delo, Jugoslavijo kot skupnost naših narodov in narodnosti.

Zato da se obračam na vas s tem odprtim pismom, je veliko razlogov, pa tudi moja dolžnost je kot Jugoslavan, državljana Jugoslavije in admirala Jugoslovanske vojne mornarice.

1. Vi ste bili, tovariš Ljubičić, kot eden najbližjih Titovih sodelavcev, poldrugo desetlet-

čprav smo bili izpostavljeni hudim pritiskom in napadom, smo tudi brez vaših sugestij, stališ in ukazov od vsega začetka bili trdno ob Titu in se javno uprli vsem napadom hrvaških nacionalistov in nismo dovolili, da bi nas v kateremkoli oziru razbili ali celo pridobili za svoje mračne cilje. Bili smo neprobojni zid za vse njihove poskuse, da bi nas onesposobili v obrambi Socialistične Federativne Republike Jugoslavije.

Sedaj pa, ko se Jugoslavija nahaja v še težjem položaju, ko ji zlohotno preti razkosanje, mogoče še huje od tega, ker je v tem primeru samo še korak do bratomorne vojne, zakaj, tovariš Ljubičić, ne povzdignete svojega glasu v obrambo Titovega dela, na katerega ste tolikokrat prisegali?

3. Želim vas spomniti na komemoracijo ob smrti tova-

kati imajo dosti skupnih problemov, s katerimi se ubadajo, to pa krepi zanimanje obeh strani za izkušnje drugih. Ob koncu svojega enotedenskega obiska naše delegacije je predsednik sveta ZSJ Marjan Orožen posebej za »Delo« poudaril, da so se s sovjetskimi kolegi domenili, da bodo storili vse za preseganje ideološko-blokovske razdeljenosti sindikalnega gibanja v Evropi ter da bodo v ta namen bolj izkoriščali Mednarodno organizacijo dela (ILO). Sovjetski predstavniki se bodo udeležili podonavske sindikalne konference, ki bo posvečena pretežno ekološkimi in socialnim vprašanjem in ki bo še letos v Jugoslaviji.

Sodelovanje obeh sindikatov postaja manj formalno in načelno. Izmenjava izkušenj gre zdaj o kar konkretnih vprašanjih, kot so samoupravljanje, delitev OD, izobraževanje delavcev, njihova mobilnost, pa seveda težave s standardom.

(Delo, 7. februarja, na prvi strani)

Že zlepa nisem bral tako zavitega poročila, iz katerega ne zveš, od kdaj do kdaj je bila naša sindikalna delegacija v Moskvi, koliko članov je štela, kdo jo je povabil in s kom se je pogovarjala.

Če so se v Moskvi pogovarjali samo o tem, kar je v poročilu navedeno, bi bil po mojem mnenju dovolj en dan, v najslabšem primeru pa dva dni! Iz poročila vsekakor ni razvidno, kaj je jugoslovanska sindikalna delegacija počela v Moskvi ostalih pet dni!

Ob tem naj še spomnim, da zgodovinski sestanki med Gorbačovom in Reaganom niso nikoli trajali sedem dni!

Ali gre spet za nov, svež primer sindikalnega »turizma« na račun slabo plačanih jugoslovanskih delavcev, ki se komaj preživljajo?

Da bi v kali zatrli ta in podobne »slabe misli«, vabim predsednika jugoslovanskih sindikatov in vodjo delegacije, ki je obiskala Moskvo Marjana Orožna, da objavi urnik dela delegacije po dnevih! Časopis slovenskih borcev TV-15 mu je na voljo...

Šefa jugoslovanskih sindikatov pa naj ob tem potolažim, da jugoslovanski delavci, ki ga plačujejo, sploh niso opazili njegove enotedenske odsotnosti! Nikjer namreč nisem zasledil, da bi stavkajoči delavci kjerkoli po Jugoslaviji zahtevali, da pride mednje prvi človek njihovega sindikata...

Milošević bo junak socialističnega dela

Beograd, 7. februarja — Na predlog skupine delegatov so delegati vseh treh zborov skupščine beogradske občine Savski venac na skupni seji soglasno sprejeli odločitev, da bodo dali pobudo, naj predsednik predsedstva CK ZK Srbije Slobodanu Miloševiću dodelijo red junaka socialističnega dela.

V pojasnilu predloga pravi, da je treba Miloševiću podeliti odlikovanje za njegovo celotno delo in prispevek k razvoju samoupravnih socialističnih odnosov, h krepitvi bratstva in enotnosti vseh narodov in narodnosti SFRJ, k reševanju trenutnih družbenopolitičnih vprašanj in programov v Srbiji in v vsej državi.

Ob tem si dovoljujem, ne da bi kakorkoli posegal v njihovo pristojnost, občinske

može občine Savski venac vendarle spomniti, da njihov »vožd« Slobodan Milošević po Jugoslaviji ni povsod enako priljubljen. Svoje mnenje o njem sem že nekajkrat pojasnil v svojih komentarjih...

Razen tega pa nisem pozabil tudi, da je Ivo Družić na 20. plenumu jugoslovanskih komunistov postavil Slobodanu Miloševiću med drugim tudi naslednja vprašanja:

1 — Kaj pomeni njegova teza o enotnosti vseh Srbov, ko pa je povsem jasno, da Srbi živijo tudi v SR Hrvaški in SR Bosni in Hercegovini?

2 — Zakaj ne omenja federativne ureditve Jugoslavije?

3 — Zakaj je v svojih javnih nastopih v zadnjem času samo enkrat omenil ime Titova Jugoslavija?

4 — Zakaj ni odšel na Kosovo, da bi se tam pogovoril z Albanci?

5 — Zakaj ni skupaj s Stipetom Šuvarjem odšel v Trepčo, ko so to zahtevali delavci?

Na vsa ta vprašanja pa je »vožd« Slobodan Milošević ostal dolžan odgovora ne samo »svojemu narodu«, temveč tudi drugim v Jugoslaviji!

Menim, da je Slobodan Milošević s svojim molkom zgovorno povedal pravzaprav — vse!

Še danes mi v ušesih odzvanjajo bučne besede Slobe na beograjskem velemitingu 19. novembra lani: »Ljudi če pristati da žive i sa siromaštvom, ali neće pristati da žive bez slobode!«

Po skoraj 44-letih svobode hvaležno odklanjam Miloševićev »model« socializma, ki mi nudi »svobodo v siroma-

Slobodan Butir

družbeni in duhovni prostor.

To je osrednja teza iz uvodnega referata, ki ga je 7. februarja imela dr. Mirjana Marković na seji komisije mestnega komiteja ZK Beograda za idejno in teoretsko delo.

Posebej je poudarila vprašanje pluralizma, ki se zadnje čase brez zadostne znanstvene analize vsiljuje kot nekaj, o čemer se mora izreči vsa

nih nastopih politikov.

Kar zadeva tezo, da je ljudstvo ulica, je dejala, da se ne kaže sklicevati na »proceduralna pravila igre«, ker so se kompromitirala in jih nihče več ne mara. Mitingi so v tem času celo bolj vplivni kot ZK. Organizacija je v krizi, mitingi »naraščajo«. Njihova mobilizacijska sposobnost izhaja iz dejstva, ker je na njih mogoče rešiti aktualne in velike probleme, je še dostavila dr. Mirjana Marković, sociologinja in docentka beogradske univerze.

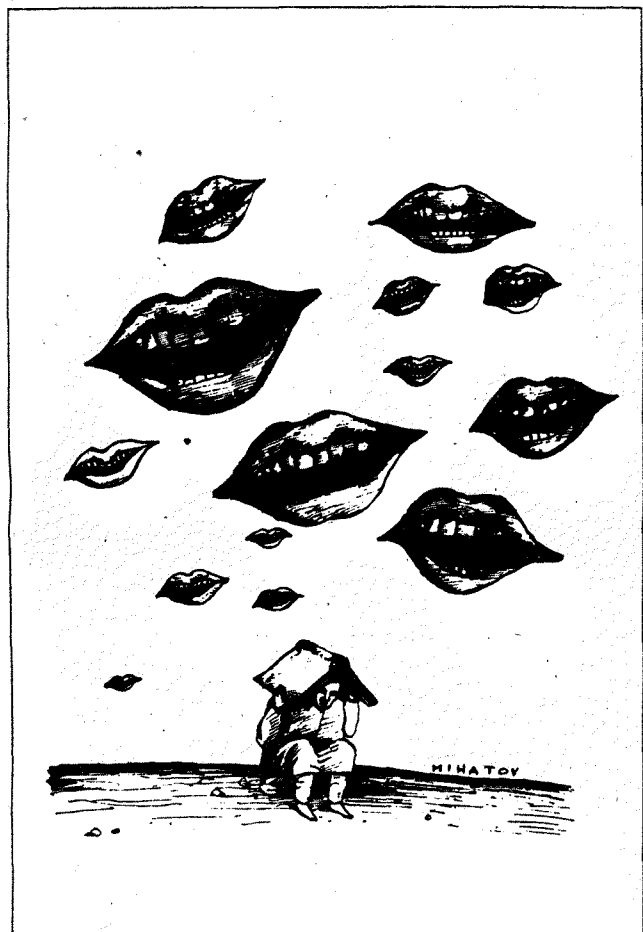
Če take besede prihajajo iz ust doktorice političnih znanosti, se človek vpraša, ali je to znanstveno preučevanje družbenih pojavov, če se trdi, da so mitingi enostaven recept za reševanje žgočih problemov.

Bilo bi zanimivo, če bi dr. Mirjana Marković pojasnila, kako bi z mitingi lahko poplačali naš zunanji dolg in kako je mogoče v demokratičnem ozračju razpravljati o vseh odprtih vprašanjih našega razvoja.

Dr. Mirjani Markovićevi in ne le njej očitno nič ne pomenijo tri reforme, napovedane z dokumentom prve konference ZKJ, sklepi 17. in 20. seje jugoslovanskega cekaja. Ona ima svoj koncept izhoda iz krize, ki konec koncev še enkrat pelje v balkanizacijo našega prostora, ker je očitno, »da so tisti, ki se učijo iz zgodovine, obsojeni, da jo ponovijo« (zagrebški Vjesnik).

Časopisi v deželah mitingov, zlasti pa beogradske ženske revije, z neprikritimi simpatijami pogosto pišejo o dr. Mirjani Marković in jo predstavljajo kot dobro mater in ženo. Nimam prav nobenega razloga, da tej — po mojem mnenju vse preveč idealizirani — predstavi ne bi verjel. Vendar pa ob tem ne pozabljam zame pomembnega dejstva, da je njen mož — Slobodan Milošević, šef srbskih komunistov in »vožd« srbskega naroda...

Vaš Sime

je na čelu naših oboroženih sil. Zelo pogosto ste se v številnih priložnostih sklicevali na našega vrhovnega poveljnika, prenašali njegova stališča in zahteve o graditvi naših oboroženih sil; prav posebej pa še o enotnosti Jugoslavije, o varovanju in razvijanju bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti, o naši občutljivosti in boju proti vsem silam, ki bi hotele razbiti in deliti Jugoslavijo.

Pri tem ste zlasti poudarjali nevarnosti vseh nacionalizmov, ne glede od kod in iz katerih okolij prihajajo.

Spremljam sredstva informiranja, časopise in televizijo, vendar na žalost nisem slišal ali bral, da ste kjerkoli nastopili v obrambo tovariša Tita in njegovega dela, nikjer niste obsodili nacionalističnih sil v Srbiji, katerih cilj je razbiti in uničiti avnojsko Jugoslavijo, kar vsekakor ustreza nacionalistom in separatistom v drugih okoljih.

Zakaj molčite, tovariš Ljubičić, mar ne vidite, ali nočete videti, kako se pred vašimi očmi razkrajata Jugoslavija, sam pa ste poleg drugega tudi član njenega Predsedstva?

2. Menim, da se še vedno spominjate, kako smo se uprli hrvaškemu nacionalizmu in separatizmu za časa maspoka.

riša Tita. Vi ste, tovariš Ljubičić, imeli takrat žalni govor. Poslušali smo vas s solzami v očeh, pri čemer vam je pordel glas. Takrat ste spodbudili vsem dobro namernim in zlonamernim v državi in inozemstvu, da po Titu ostaja Tito. Verujem, da to velika večina Jugoslovancev še danes misli, občuti in želi, da bi bilo tako.

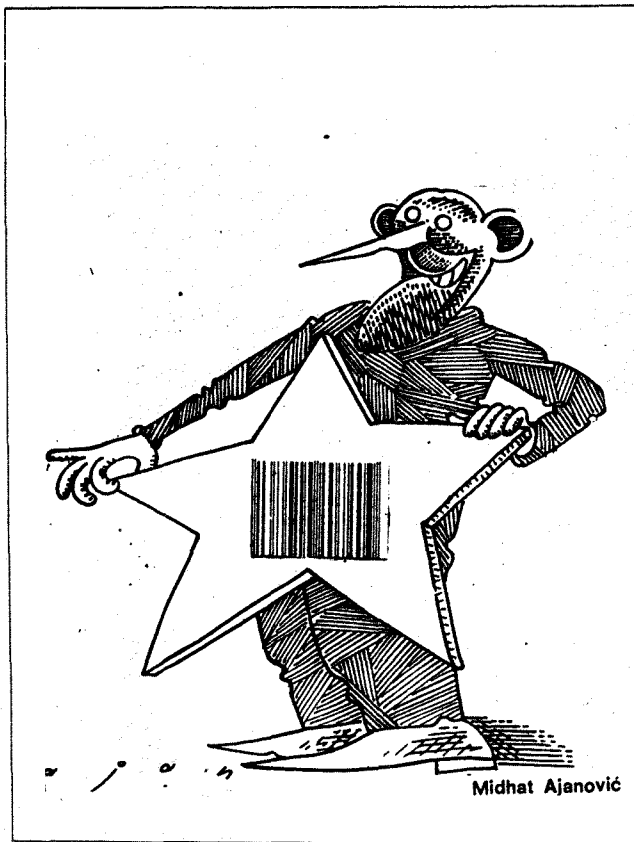
Zakaj vi, tovariš Ljubičić, niste zmogli moči in poguma kot narodni heroj, general armade in dolgoletni vodilni starešina naših oboroženih sil, da se dvignete nad naše nacionalne interese ter začnete braniti to, kar ste rekli, da bo po Titu?

Če so vas določene sile prisilile k molku in ste vi to sprejeli, potem je moje razočaranje tolikanj večje, ker sem vam nekoč verjel!

Kolikor sem mogel ugotoviti, edini še živeči jugoslovanski general s štirimi zvezdicami Nikola Ljubičić, član Predsedstva SFRJ iz SR Srbije, še ni odgovoril na odprto pismo upokojenega admirala JVM Sveta Letice...

Izmenjava sindikalnih izkušenj

Moskva, 6. februarja — Jugoslovanski in sovjetski sindi-

Midhat Ajanović

štva« ali, če vam je bolj ljubo, »siromaštvo v svobodi«...

Odkrita grožnja Jugoslaviji

Čas za preobrat, ki ga je jugoslovanska družba zamudila, je treba danes nadomestiti s spremembami, ki pa jih takimenoenovani koncepti reform ne obsega v celoti. Sprejemljiv je vsak gospodarski, politični in kulturni program, ki lahko omogoči uredništev naših prizadevanj za družbo brez izkoriščanja in ponižanja, vprašanje pa je, ali je reforma zanjo zadosten

Jugoslavija. Kot temelj te prihodnje politike se vsiljuje zmeda glede vprašanja, ali pluralizem zadeva množico idej, konceptov, lastninskih oblik, organizacij, interesov, politik ali ideologij. Poleg tega nekatere oblike pluralizma po njenem mnenju kažejo agresivnost do idej in ljudi, s katerimi se ne strinjajo. Opozorila je, da okoljem, ki se zavzemajo za radikalnejše spremembe; veljajo očitki, da zapuščajo Titovo pot, kot da bi lahko Titovo osebnost, prispevek in delo ohranjali in branili s pogostejšim omenjanjem njegovega imena v jav-

Črnomaljska občina praznuje:

Petinštirideset let po zgodovinskem zasedanju

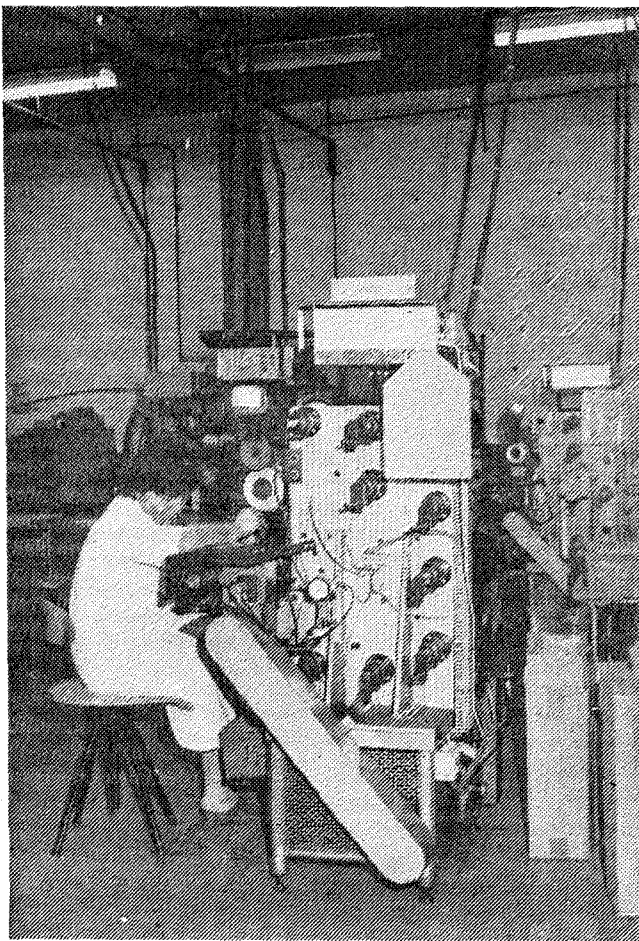
V spomin na 19. in 20. februar leta 1944, ko se je v dvorani sokolskega doma v Črnomlju zbralo na I. zasedanju SNOS 85 od 120 članov Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta (SNOS), praznuje črnomaljska občina 19. februarja svoj praznik. Letos, ko Črnomaljši hkrati s 45. obletnico zasedanja SNOS praznujejo tudi 15 let pobratenja s hrvaško občino Duga Resa, bo praznovanje še toliko bolj slovesno.

V dvorani, v kateri so pred štirimi desetletji in pol razpravljali o graditvi narodne oblasti in slovenske državnosti, se bodo v soboto, 18. februarja, ob 11. uri na osrednji republiški prireditvi znova zbrali nekdanji udeleženci zasedanja ter številni, ki spoštujejo in uresničujejo dokumente, sprejete na zgodovinskem zasedanju. Pozdravni govor bo imel predsednik črnomaljske občinske skupščine Mladen Radojčić, slavnostni govornik pa bo predsednik predsedstva SR Slovenije Janez Stanovnik. V bogatem kulturnem programu se bodo predstavili številni pomembni slovenski kulturni ustvarjalci.

Sicer pa pripravljajo ob občinskem prazniku v Črnomlju številne prireditve. Tako bodo imeli slavnostno sejo skupščine obrtnega združenja, odprli bodo dom obrtnikov in pripravili razstavo obrtniških izdelkov ter okroglo mizo o strategiji razvoja drobnega gospodarstva v občini. Dne 27. februarja bo okrogla miza o razvoju slovenske državnosti od Kočevja preko Črnomlja do Ajdovšči-

ne, na kateri bodo sodelovali številni slovenski zgodovinarji, vodil pa jo bo dr. Janko Pleterški. V vsej občini bodo odprli tudi vrsto objektov,

pripravili pogovore s predstavniki delovnih organizacij in drugih ustanov, predstavniki pobratene občine Duga Resa in prijateljskega Terza

V črnomaljski občini v tem letu načrtujejo številne naložbe v gospodarstvu. V rudniku Kanižarica bodo nadaljevali z odpiranjem novih čel, v Beltu bodo posodobili proizvodnjo, v tozdu IMV zgradili nove proizvodne prostore in jih opremlili, v Gorenju pripravljajo novo proizvodno linijo, posodobili bodo avtokampa v Vinici in Podzemlju, zgradili zbiralnice mleka, v semiški Iskri pa postavili novo linijo za nove tipe kondenzatorjev. Na fotografiji: delavka pri stroju za navijanje zvitkov kondenzatorjev, ki so ga v Iskri Semič izdelali sami.

iz Italije. V okviru občinskega praznika bo tudi že tradicionalen teden domačega filma, na športnih tekmovanjih pa se bodo pomerili šahisti, nogometaši, odbojkarji, rokometarji, strelci in morda še kdo.

Kot je na nedavnem pogovoru z novinarji povedal predsednik občinskega izvršnega sveta Jože Mrzljak, je črnomaljska občina po višini narodnega dohodka na prebivalca zdrsnila za štiri mesta navzdol in pristala na 38. mestu. V preteklem letu je industrijska proizvodnja padla za dobre 4 odstotke, kmetijska pa predvsem zaradi velike suše za 3 odstotke. Število nezaposlenih se je povečalo na poltretji odstotek zaposlenih v občini, vendar je več kot polovica težje zaposljivih. Edina svetla točka lanskega leta je bil izvoz, ki se je v 11 mesecih povečal za 10 odstotkov. Vse pa kaže, da se bo tudi v Črnomlju začelo premikati naprej, saj pripravljajo za tiste, ki nimajo razvojnih programov, pa naj si bo v kmetijstvu, industriji ali obrti, perspektivne programe. Zavedajo se namreč, da se bodo morali prav zaradi tega, ker bodo nekateri tozdi postali proizvodne enote in obrati, opreti na lastne razvojne skupine. Veliko pričakujejo tudi od podjetniško-inovacijskega centra, ki ga kot enoto ljubljanskega tovrstnega centra v Črnomlju ustanavljajo prav te dni.

Kot je dejal sekretar občinske konference Socialistične zveze Zvone Butala, bodo morali pri nadaljnjem razvoju ohraniti trezno glavo in upoštevati pluralizem samoupravnih interesov. Bolj se bodo morali odpreti v Slovenijo ter se otresti pretirane skromnosti, ki je sinonim za Belokranjce.

Mirjam Bezek-Jakše

Pavlinov predlog je utemeljen

Zadnje čase je vse več predlogov, da se glede praznične označitve upora Slovencev proti fašizmu vrnemo v takratni vojni čas in v prva leta po vojni, ko smo slavili samo dan ustanovitve OF. Ti predlogi so globoko utemeljeni, kajti boj slovenskega naroda za osvoboditev in združitev se je bistveno razlikoval od protifašističnega boja drugih evropskih in jugoslovanskih narodov. Zajel ni samo osrednjega slovenskega narodnostnega ozemlja, ki je bilo leta 1941 razkosano med tri okupatorje, ampak tudi tiste dele slovenskega ozemlja, ki so bili podvrženi potujčevanju in narodnostnemu zatiranju že od 1. svetovne vojne (Primorska onstran tako imenovane rapalske meje in Koroška z Ziljsko dolino, Rožem in Podjuno) ali še od prej (Beneška Slovenija z Režijo). Ta ozemlja so bila pod različnim pravnim režimom, pa tudi med sabo ločena z različnimi naravnimi ali vojaškimi ovirami, zato se boj ni mogel začeti povsod istočasno. Najpomembnejše gibalno za boj proti italijanskemu in nemškemu fašizmu je bil enoten osvobodilni program, ki so ga vsebovale temeljne točke OF in ki so ga priznavali Slovenci z vseh teh zaslužjenih ozemelj. Osvobodilna fronta je predstavljala edinstveno politično in vojaško gibanje, ki je združevalo vse Slovence, ne glede na naravne in umeine pregrade, pa tudi ne glede na čas, ko so se kateri izmed teh Slovencev začeli bojevati proti fašizmu. Zato je imel dan ustanovitve OF globoko in edino pravo, slovenskim razmeram ustrezajočo vsebino.

Take predloge zagovarjajo ljudje, ki so v slovenskem osvobodilnem boju kaj pomenili, npr. Zoran Polič in France Perovšek, pa tudi Mile Pavlin, saj je bil pri sedemnajstih letih že politični komisar jurišnega bataljona. Prepričan sem, da njihovi predlogi med borci NOV in aktivisti OF uživajo splošno podporo. Dobro se spominjam, da je ob ukinitvi praznovanja dneva ustanovitve OF in uvedbi dneva vstaje med nekdanjimi partizani zavladalo veliko nezadovoljstvo in negodovanje. Rezultat tega je bil, da smo v Sloveniji vnovič uvedli praznovanje dneva ustanovitve OF, čeprav je takratni politični vrh spet pristal na kompromis, pač tako, da smo poslej slavili dan ustanovitve OF in dan vstaje, torej oba, česar ne srečamo pri nobenem drugem narodu Jugoslavije. Kardeljev govor v Zajčji Dobravi, ki ga posnema Zvone Kržišnik v nedavni repliki proti Miletu Pavlinu, je pač najboljši dokaz o takem kompromisu. Samo to in nič več, kajti zgodovinski dokaz o utemeljenosti 22. julija za dan vstaje to še zdaleč ni. Tak dokaz bi bil lahko samo predlog za uvedbo dneva vstaje v utemeljitvijo, ki pa je take vrste, da nima nobene opore v dogodku na dan 22. julija 1941.

Za lase so privlečeni tudi drugi ugovori zoper Pavlinov predlog, zlasti tisti, ki pravi, koliko bi popravek neke zgodovinske napake veljal v denarju. Predlagam, naj uredništvo TV-15 o tem izpelje ustrezno anketo med svojimi bralci, ki bo prinesla vsaj to korist, da bo povečala zanimanje za naš časopis.

Franci Strle

Borci Štirinajste ob obletnici pohoda

Ne bojimo se zase, bojimo se za prihodnost mladih

Nedavno srečanje trisotih bork in borcev 14. divizije ob 45. obletnici legendarnega pohoda na Štajersko je izzvenelo kajpak v znamenju obujanja spominov iz časov, ko jim je boj pomenil še več kot svoboda. Takrat so bili mladi, polni idealov. Šli so brez pomislekov v boj v trdnem prepričanju, da se jim bodo v svobodi tudi uresničile sanje o blaginji, o srečnejšem življenju, o nečem, kar hrenpenijo mlade generacije.

»Z bolečino zaradi izničenih sanj počasi odhajamo, toda ni nam vseeno, kako bodo jutri živele mlade generacije. Bolijo nas očitki, češ da smo vsega gorja krivi mi, borci. Priznamo, godile so se krivice tudi med NOB, toda le-te niso rezultat vsega tega, kar imamo. Mnogokrat se počutimo kot obstreljena divjad, ki ranjena išče skriti kotiček pred divjimi lovci – mrhovinarji.« Takšna in podobna razmišljanja smo lahko beležili na zgubanih obrazih tistih, ki so se tega dne znašli v ljubljanskem domu JLA.

Premnogim pa bo še dolgo ostal v spominu govor Milana Kučana, predsednika pred-

sedstva CK ZKS, ki pa je zopet postal trn v peti tistih, ki jim slovenska razmišljanja in pogledi, kako iz krize, niso po volji. Srečanje borcev Štirinajste in govor tovariša Kučana pa nista bila po okusu tudi skopski TV; mirno pa jim lahko odgovorimo, naj v prihodnje na takšna srečanja pošiljajo poročevalce, ki bodo pravilno prevajali govore, v tem primeru, Kučanov!

Povzemamo tisti del Kučanovega govora, ki je »prizadel« skopske TV poročevalce.

»... Nadzor nad delom države in njenih organov mora biti učinkovit in demokratiziran. Brez tega ni prave države. Toda ni je, če se ta nadzor – tudi nadzor javnosti – poskuša uveljaviti na način, ki nas kot družbo onesposablja za izvrševanje nekaterih bistvenih funkcij, tudi obrambnih in varnostnih, s poskusi diskvalificiranja sodišč, tožilstev, policije in armade ter ljudi, ki tam delajo. To početje, ki mu pridno streže tudi pisanje v nekaterih časnikih, ne krepi demokracije, zna pa koga napeljevati na misel, da je prišel čas, da se zaukaže veli-

ki red...« To in še njegove ocene 20. seje CK ZKJ, ki so vsekakor upravičene, so lahko le v poduk poročevalcem skopske RTV, ne pa popačeno prikazovanje resnice in zavajanje širše javnosti!

Udeležence pohoda Štirinajste na Štajersko smo povprašali, kaj menijo o sedanosti in prihodnosti.

Vesna Nose

Vesna Nose iz Livna: »Veliko so me spraševali, kaj je bilo težje za mene: Štirinajsta, Neretva ali pa Sutjeska, ker sem vse troje preživela.

Štirinajsta prav gotovo izstopa tako v boju kot v enotnosti v najhujših trenutkih, toda zelo težko pa sprejemam vse te seje, ki se sedaj vrstijo ena za drugo. Ni me strah za mene in za starejšo generacijo, strah me je za mladino. Naša mladina je zelo dobra mladina, samo mi se nekako ne znamo z njimi pogovarjati; toda verjemite mi, da nas bo prav mladina izvelkla iz te krize!«

Peter Istenič iz Dolenjega Logatca: »Pohoda na Štajersko ne bom pozabil, dokler sem živ. Hudo, hudo je bilo. Najtežje je bilo z ranjenci, ki so največ prestali. Vsi tisti, ki

Peter Istenič

so preživeli vse to gorje med pohodom, prav gotovo se na misel na pride, da bi se še kaj podobnega zgodilo. Sicer pa z družino živim skromno;

imamo majhno hišico, nekaj vrta, tako da za preživetje, poleg pokojnine, poskrbimo sami. Ne razumem pa, da se politiki ne razumejo med sabo; ravno to nas pogosto pelje v zdrahe, ki smo jim priča zadnje čase. Izhod iz krize vidim v delu, samo v delu in ne v stavkah, bratstvo in enotnost pa naj bosta tisto, kar ja začrtal tovariš Tito.«

Dr. Lili Petrič: »Lahko rečem, da smo razočarani, vendar upam, da bo današnja mladina popravila tisto, kar ne zmorejo nekateri politiki. Mladina je sposobna, zdi se mi pa, da je včasih zaletava. Ne moreš kar iz fakultete pri-

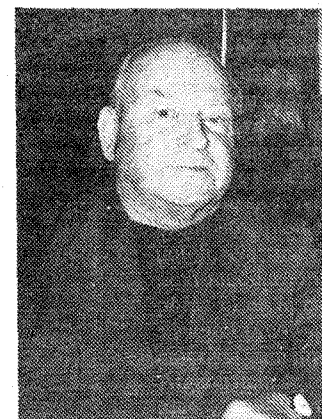

Dr. Lili Petrič

ti na oblast. Treba je tudi delati, ampak trdo delati v tovarnah! Tudi življenje nekaj da, ne le šola. In ravno to jim dostikrat zamerim, ker se

kdaj pa kdaj lotevajo stvari, ki niso času primerne. Kar se mene tiče, kot zdravnica živim zmerno, kar pa ne morem trditi za mnoge borce.«

Jože Mihelič iz Reke pri Krškem: »Sedanje razmere niso dobre. Razprtije med republikami ne vodijo k razreševanju sedanjih razmer in sem prepričan, če bomo tako nadaljevali, bo še slabše in da nas bo inflacija še bolj tepla. Sicer sem pa upokojen major, imam hišo in nekaj malega zemlje na vasi in delo me drži pokonci. Prepričan sem, da bomo le z delom in spoštovanjem drug do drugega premagali krizo, ki je posebno nas

Jože Mihelič

borce posebno prizadela. Delo naj bo vodilo za boljše življenje, ne pa prepri, nekorištni sestanki in štrajki!«

Jože Čurin

Bračičevci v Ljubljani

Ponosni na delo z mladino

Kar tradicionalno je že postalo, da ima Odbor skupnosti borcev 13. SNOUB Mirka Bračiča prvo soboto v februarju, ko je tudi srečanje borcev 14. udarne divizije, svojo sejo. Tako je bilo tudi v soboto, 4. februarja, v Domu JLA v Ljubljani.

Pregledali smo delo Odbora v preteklem letu, sprejeli poročilo o finančnem poslovanju, sprejeli program dela za leto 1989 in se pogovorili o letošnjih aktivnostih bračičevcev.

V poročilu o delu je bilo ugotovljeno, da smo program dela za preteklo leto v celoti izpolnili, poleg tega pa smo opravili tudi vsa tista nepredvidena dela, ki jih v programu dela ni bilo moč predvideti, a so se med letom pojavila. Bračičevci smo sodelovali v akcijah po vsej Sloveniji, saj je danes še živčih 675 borcev razseljenih po vseh sloven-

skih krajih, nekaj pa tudi v drugih republikah. Z zadovoljstvom smo ugotovili, da smo uspeli prenesti na mlade ohranjanje in razvijanje vrednot NOB in socialistične revolucije ter revolucionarnih tradicij Bračičeve brigade. Ponosni smo na delo z mladimi, na žive ure zgodovine NOB na šolah in sodelovanje z njimi. Osnovne šole in pionirski odredi ki nosijo ime brigade, so v tem še posebej

uspešne.

Bračičevci smo ponosni na enoto JLA, ki nadaljuje tradicije brigade. Ta enota deluje prav na območju, kjer je Bračičeva brigada v letih 1944/45 bila boje s sovražnikom; to pa je za enoto še posebej pomembno, saj goji izredno pristen stik s prebivalci Štajerske in Koroške.

V preteklem letu smo proslavili 45. obletnico ustanovitve brigade. Proslava je bila

Odboru Brigade Mirka Bračiča:

Želim vam prijetno vsakoletno tovariško srečanje in da bi ga preživeli v prijetnem razpoloženju. Upam, da se bomo še dolgo srečevali in ohranili bratstvo in enotnost ter pridobitve naše revolucije. Ponosna sem, da sem bila borka Bračičeve brigade in slavne 14. divizije. Bolezen mi je preprečila, da bi bila z vami. Pozdravljam vse borce in borke naše brigade!

*Vaša soborka
Zlata Popović,
Beograd*

Izobraževalni center za SLO in DS v Pekrah

Vedno več dejavnosti

V izobraževalnem centru za SLO in DS v Pekrah pri Mariboru so ugotovili, da so lani obrambno in samozaščitno usposabljalni 28000 ljudi različnih poklicev in obrambnovarstvenih struktur. V okviru centra delujejo: delovni kabinet, knjižnica, filмотeka, poligon in igrišče. Center je tudi internatskega značaja s 120 ležišči, 400 obroki prehrane na dan in s prostorsko zmogljivostjo za pedagoško delo. Vse prostore so lani največ uporabljali sekretariati za ljudsko obrambo mariborskih in mestne občine, teritorialna obramba s svojimi štabi, šole, gasilci in taborniki.

Izobraževalni center je že doslej prejel vrsto priznanj in pohval. Med drugim lansko leto ob dvajseti obletnici TO malo plaketo Republiškega

štaba TO Slovenije in 1987. leta od Zveznega izvršnega sveta posebno plaketo za kakovostno usposabljanje enot civilne zaščite.

Center je začel delovati jeseni 1980. leta. Lani so zaključili z osmim ciklusom usposabljanja posameznikov v mariborskih občinah, samega mesta, podravske regije in celo v republiki Sloveniji.

V okviru centra so lani razvili široko izvenprogramsko dejavnost. Med drugim so uresničevali svoj program usposabljanja v krajevnih skupnostih, ki so oddaljene tudi do 30 kilometrov izven Maribora. Njihovi strokovni delavci in zunanji delavci so pripravili sedem knjižic, namenjenih usposabljanju članom komiteja za SLO in DS v krajevnih skupnostih, delovnih organizacijah in usta-

novah. Razen tega so napisali veliko število tem za predavatelje, ki so jih le-ti v obliki razlag posredovali delovnim ljudem in občanom. Njihovi pedagoški delavci, notranji in zunanji, so sodelovali pri oblikovanju posameznih izobraževalnih programov, njihovem izvajanju in uvajanju sodobnih oblik poučevanja.

Lani so tudi predstavili najnovejšo literaturo o obrambnem in samozaščitnem usposabljanju. Pri tem jim je pomagal magister Milan Vrščič, avtor knjige Sodobna varnost in družbena samozaščita v SFRJ.

Predvidevajo, da naj bi po programu od 1986 do 1990. leta pripravili okoli 1.100 do 12.000 raznih tečajev in seminarjev. Zato naj bi uporabili okrog 18.000 do 19.000 ur,

v Konovem v Titovem Velenju 24. septembra. Predsednik OK SZDL iz Titovega Velenja tovariš Pane Semečnik, krajani s pevskim zborom Lipa in osnovna šola Veljka Vlahoviča pa so nam pripravili res prijetno proslavljanje.

Pisec drugega dela monografije brigade Mirko Fajdiga je s svojim delom kar precej napredoval in je začel že s pisanjem besedila. Obsežno monografijo že nestrno pričakujemo.

Sodelovanje z domicilnimi občinami Cerknica in Slovenske Konjice je zelo dobro, predvsem velja to za občino Slovenske Konjice, kjer so bračičevce sprejeli kar za svoje.

Tudi v prihodnje bomo aktivno sodelovali, tako v odboru, kot na terenu, saj moramo v času, ko naša družba in gospodarstvo preživljata težko krizo, prav borci še posebej opozarjati in se boriti za tiste lepe lastnosti, ki so pridobitve NOB in socialistične revolucije.

Marjan Prestor

s skoraj 100.000 soudeleženci.

Pred kratkim so se v izobraževalnem centru teden dni mudili pripadniki taborniških odredov »Nada Dimić« iz Zadra in »Duško Mrdolja« iz Splita. S pohodi po Pohorju so si ogledali posamezne kulture in zgodovinske znamenitosti in tudi tiste iz našega narodnoosvobodilnega boja. Med drugim so se poklonili pri Treh žeblih na Osnakarici padlim borcem Prvega Pohorskega bataljona.

Izobraževalni center je postal temeljni izvajalec, usklajevalac obrambnega in samozaščitnega usposabljanja v mariborskih občinah, podravske regije. V njem usposabljuje delovne ljudi in občane, ki nimajo ne vojaškega in ne civilnega razporeda, enote in štabe CZ, NZ, RVS in štabe TO, posameznike, ki delajo pri SLO in DS.

Drago Miklavc

Akcija za rešitev Franje

Plemenita pobuda italijanskih partizanov

V Kobaridu so se sestali predstavniki osrednjega vodstva ANPI (Vsedržavnega združenja partizanov Italije) oziroma videmskega pokrajinskega odbora, na sestanek pa so prišli tudi predstavniki občinskega odbora ZZB NOV iz Tolmina ter predstavnik Mestnega muzeja iz Idrije, ustanove, ki že petindvajset let upravlja partizansko bolnišnico »Franjo«.

Videmski ANPI namreč že več let tesno sodeluje z borčevsko organizacijo na Tolminskem in zato so Videmčani povabili Tolmince kot posrednike za izvedbo plemenite akcije v pomoč težko prizadetemu spomeniku NOB, odporništvu in humanizmu – bolnici Franji.

Federico Vincenti, predsednik videmskega pokrajinskega odbora in hkrati predsednik deželne odbora ANPI za Furlanijo–Julijsko krajino, se je skupaj s tajnikom Lucianom Rapotezom kot član vsedržavnega odbora udeležil zasedanja vsedržavnega sveta (Consiglio nazionale) ANPI, ki je bilo v Livornu 27. januarja 1989. Na zasedanju, ki se ga je udeležilo okrog 200 delegatov iz vse Italije, je Federico Vincenti navzoče seznanil o nesreči, ki je zadela Franjo. Povedal jim je, da so se v bolnišnici Franji, ki je »izjemen in izredno dragocen spomenik, simbol bratstva med borci za osvoboditev Evrope izpod nacifašizma,« zdravili tudi mnogi garibaldinci iz raznih krajev Italije in da je bilo nekaj Italijanov tudi med zdravniki in bolničarji. Vincenti je dal pobudo za solidarnostno pomoč, kr so vsi zborovalci ganjeni in z navdušenjem sprejeli. Na sami seji so nekdanji partizani takoj začeli zbirati denarne prispevke, nekateri pa so podpisali nakazila, tako se je nabralo 8 milijonov 316 tisoč lir! Predsednik ANPI, senator Arrigo Boldrini, je pooblastil Federica Vincentija in njegovega tajnika Luciana Rapoteza, da poskrbita, da bo denar prišel v prave roke.

Na delovnem srečanju, ki je bilo 3. februarja 1989 v Kobaridu in ki ga je pripravilo tolminsko ZZB NOV pod vodstvom predsednika Franca Rutarja, so naši predstavniki prevzeli bratsko pomoč nekdanjih partizanov iz sosednje in prijateljske Italije, javno zahvalo pa bodo poslali tudi v njihova sredstva obveščanja.

Tomaž Pavšič

Iz dela skupnosti borcev Gorenjskega odreda:

Vrsta spominskih obeležij

Lani je skupnost borcev Gorenjskega odreda NOV postavila in odkrila vrsto spominskih obeležij Gorenjskega odreda:

V ŽELEZNIKIH

Gorenjski odred je v letih 1942–1944 zbral z vse Gorenjske okrog 6000 partizanskih borcev. Železniki z okolico so bili kot partizanski kraj zbirališče za prehod mnogim, ki so odhajali v druge enote NOV in POS po vsej Sloveniji.

NA JASENOVCU NAD ŽELEZNIKI

Na cesti sta (31. marca 1943. leta) 2. in 4. četa Selškega bataljona Gorenjskega odreda popolnoma uničili nemško patroljo, ki je štel 12 policistov. Akcija je močno odjeknila po vsej Selški dolini.

V BUKOVŠČICI

Minersko-sabotažna četa Gorenjskega odreda »Grintovec« se je od septembra 1943. leta do julija 1944. leta zadrževala v tem kraju. Minerji so povzročili številne prekinitve prometa na progi Kranj–Medvode. Krajani Bukovščice in okolice so pripomogli, da njeno taborišče nikoli ni bilo izdano.

NA PRTOVCU

V zgodnji pomladi 1943. leta je dr. Edvard Pohar ustanovil SVPB Gorenjskega odreda, pozneje pa tudi 9. korpusa NOV Jugoslavije. Bolnica je neprekinjeno delovala vse do osvoboditve 1945. leta.

NA MARTINJ VRHU

V prostorih šole Martinj vrh je od septembra 1943. leta do 1944. leta delovala tiskarna Gorenjskega odreda, nato pa od septembra 1944. leta do maja 1945. leta tehnika – tiskarna Škofjeloškega odreda.

NA ČRNEM VRHU

27. junija 1942. leta je 3. četa 2. bataljona I. grupe odredov slovenske partizanske vojske napadla in uničila nemško obmejno postojanko Črni vrh. Padlo je 27 nemških obmejnih stražnikov. Napad so podprle enote Dolomitskega odreda in Loška četa Poljanskega bataljona.

V SELCAH

Na prostoru, kjer je:

1. Selški bataljon Gorenjskega odreda NOV in POS 9. julija 1943. leta napadel in razbil dva tovarnjaka nemških policistov.

2. Prešernova brigada je 14. julija 1943. leta v svojem prvem boju napadla policiste, ki so tu ustrelili 20 talcev; padla sta dva njena borca.

3. Loška četa Gorenjskega odreda je 12. oktobra 1943. leta napadla in uničila policijski avto. V teh bojih je bilo ubitih 20 policistov.

CESTA TREBIJA–ŽIRI

Poljanska četa 1. grupe odredov Slovenske partizanske vojske je dne 19. junija 1942. leta v Zelnikovi grapi napadla in uničila nemški avtobus in ubila tri nemške orožnike. Žirovska in Poljanska četa Gorenjskega odreda sta 5. maja 1943. leta v Mohorjevi grapi napadli in uničili dvoje nemških policijskih vozil in ubili šest okupatorjev.

CESTA OD TRŽIČA DO BEGUNJ

Na mestu, kjer je 20. junija 1944. leta napadla 2. minerska četa Gorenjskega odreda dva nemška policijska tovarnjaka. V boju je padlo več policistov. Zaplenila je večjo količino orožja in streliva. Od takrat je okupator to cesto imenoval Banditenstrasse.

Janez Kuhar

Tisk med NOB

V Muzeju narodne osvoboditve v Mariboru so odprli razstavo.

»Narodnoosvobodilni tisk na mariborskem območju 1941 do 45«. Ravnatelj muzeja Narodne osvoboditve dr. Milan Ževart je med drugim poudaril, da je muzej prizadevno zbiral tudi narodnoosvobodilni tisk, tisti, ki so ga razmnožili na mariborskem območju in tisk, ki je v času vojne prišel na to območje od drugod. Razen tega pa je zbral precej takega tiska, ki ga med vojno ni bilo na mariborskem območju. Zbirka narodnoosvobodilnega tiska je pomemben del gradiva v arhivskem oddelku. Med drugimi so v tej zbirki ohranjeni unikati, oz. edini ohranjeni primerki tiskov v Jugoslaviji. Gradivo za razstavo sta z veliko prizadevnostjo pripravili arhivistka Mira Grašič in kustosinja Tilka Slemnik. Na mariborskem območju so bile med NOB tehnike, ki so razmnoževale narodnoosvobodilni tisk. Med tem tiskom je bil tudi takšen, ki je v celoti nastal na mariborskem območju in tako med drugim glasilo Okrožnega odbora OF

Maribor. Na Štajerskem je delovala tiskarna, ki je imela ime Pohorska tiskarna, V Zadreci dolini in ne na Pohorju. Mreža tehnik se je na mariborskem območju močno zgostila leta 1944. Največ tehnik od leta 1944 dalje je bilo na pohorskem območju, med njimi sta bili dve vojaški Sever in Sova. Po količini tiskov je bila na mariborskem območju najpomembnejša tehnika Mernik, ki je leta 1944 in 1945 delovala v Lukanji in v Božjem. Narodnoosvobodilni tisk so razmnoževali tudi v Slovenskih goricah, na Ptujskem in Dravskem polju.

Na Kozjaku sta delovali tehniki Klavara in tehnika Lackovega odreda. Ta tisk so razmnoževali tudi v zemljanki Micka na Mlakah, kjer je bila postojanka aktivistov OF Kozjak. Narodnoosvobodilni tisk je bil zelo močno orožje v partizanskih rokah in je bil enako pomembno orožje, kot je bila na primer puška. Na razstavi prikazujejo tehnike, ki so delovale na mariborskem območju, razen tega pa so razstavili tudi del tiska, ki je med vojno krožil

Dve najlepši izdelani številki Ljudske pravice v »Pohorski tiskarni – 4 M«.

na tem območju in je prihajal od drugod. Na razstavi prikazujejo tudi nekaj dragocenosti, ki jih hrani muzej Narodne osvoboditve v Mariboru in niso neposredno povezane z mariborskim območjem. Poudarek razstave je na tehnikah, ki so delale v mestu. V mestu in širši okolici je delovalo med vojno 33 tehnik. Začele so delati že v letu 1941 in so delale do februarja 1944, ko je bila odkrita zadnja večja tehnika pri Vrečkovih na Meljski cesti v Mariboru. Vrečka so Nemci ustrelili kot talca v Vitanju, žena in hčerka pa sta romali v taborišče. Razstava prikazuje tudi delo drugih tehnik na območju Ptujja.

Na razstavi v Muzeju narodne osvoboditve v Mariboru so poleg primerkov tiska razstavili tudi dokumente in fotografije, povezane s to dejavnostjo, partizanskega kot tudi okupatorskega izvora. Za razstavo je v Mariboru zanimanje, saj jo je že na začetku obiskalo večje število ljudi. Odprta bo najbrž do začetka aprila in si jo bodo plega občanov ogledale tudi skupine iz mariborskih kolektivov in posameznih šol. To je že letošnja druga razstavna akcija mariborskega muzeja, saj je prva že bila v Ljubljani v domu JLA z razstavo »Štirinajsta na Štajerskem.«

M. K.

SZDL v občini Ajdovščina

Iskanje novih načinov dela

»Včasih je SZDL delala tako, kot vse ostale družbenopolitične organizacije, zadnje čase pa skušamo najti model, ki bi bil samo naš. S pobudami in idejami skušamo prodreti v skupščinski sistem. Uveljaviti pa skušamo tudi nadzorno funkcijo socialistične zveze. Teh nalog pa se ne da opraviti z danes na jutri, ampak v daljšem času. Pri tem nas ovira zapuščina preteklosti, ki jo težko rušimo – predvsem togost volilnega sistema, okostenelost zakonodaje in še marsikaj drugega,« je na začetku pogovora dejal predsednik občinske konference SZDL Ajdovščina Artur Lipovž.

Ajdovska socialistična zveza se organizacijsko bistveno razlikuje od drugih v Sloveniji. Organizirana je v 35 krajevnih konferencah, kolikor je tudi krajevnih skupnosti. Delujejo pa tudi nekateri vaški odbori. Posebnost je mogoče to, da se razlikuje od tipično mestnih okolij, zato se z alternativnimi pobudami ne srečujejo toliko. Lani pa so intenzivno delali na kmečkem področju in so ustanovili kmečko zvezo.

»Socialistična zveza pridobiva na pomenu. To se kaže v tem, da hočejo ljudje razreševati probleme, s katerimi se srečujejo in jih tiščijo, ravno v frontni organizaciji. Pri tem smo dosegli že prve uspehe, čeprav se moramo ukvarjati s problemi, ki so v pristojnosti drugih. Toda, kaj hočemo, takšno je življenje,« pravi Artur Lipovž.

Predlanskim so izdelali program delovanja družbenih dejavnosti, v katerem so določili prioritete. Začeli so s krajevnimi samoprispevkami za posodobitev zdravstva. Z njimi naj bi pridobili toliko sredstev, da bi sprostili družbeno sredstva – sredstva, ki prihajajo iz rednih dajatev. V vipavskem delu občine dve krajevni skupnosti nista bili za samoprispevek, v ostalih pa so ga izglasovali. V tistih dveh, ki sta bili proti, bodo referendum ponovili, vendar bodo v program vnesli njihove želje.

»S tako zbranim denarjem

smo že veliko naredili. Kmalu bo končana gradnja zdravstvene postaje v Vipavi, čeprav smo zaradi uradnikovanja izgubili nekaj časa in denarja. Naslednja bo na vrsti osnovna šola,« pravi Artur Lipovž. »Večina krajevnih skupnosti v ajdovskem delu občine ni bila za samoprispevek. Od dvanajstih krajevnih skupnosti jih je bilo pet za, ostalih sedem pa proti. Problem je v tem, da smo postavili prdenostni red: Lavričevo knjižnico, Vipavski križ in toplotifikacijo šol ter športnega centra Polica. Tudi v sami Ajdovščini smo se pogovarjali o samoprispevku. Padali so predlogi in dodatni predlogi, tako da stvari še niso dorečene.«

Namen samoprispevkov pa je bil tudi ureditev šol. Na vseh osnovnih šolah imajo danes prostorske stiske, razen na Colu in Otlici. Iz teh prostorskih stisk pa izvirajo tudi organizacijske težave, saj poteka pouk v štirih ali petih objektih. Starši pa v osnovnih šolah pogrešajo malo več vzgoje, saj izobraževanje ni dovolj. V Ajdovščini že nekaj let obstaja srednja šola. Usmeritve so se spreminjale, vendar učenci in starši niso bili zadovoljni z njo. Tako so se začeli pred štirimi leti boriti za kakovostnejši program. Dobili so en oddelek naravoslovne usmeritve in gradbeni program. Toda to ni ustrezalo njihovim željam in stremljenjem. Želeli so si stalen

»Zadnje čase smo veliko pozornosti namenili obrti. V socialistični zvezi menimo, da je to velika tovarna, ki pa je zelo dinamična. Odpri bi lahko veliko novih delovnih mest. Prizadevamo si, da bi se sedanje obratovalnice povečale. S predpisi pa moramo doseči, da bo naša občina postala privlačna za obrtnike iz drugih okolij,« pravi Artur Lipovž.

program, ki je v bistvu stara gimnazija. Pred dnevi so bile njihove želje uresničene, saj je skupščina republiške izobraževalne skupnosti ta splošni program potrdila.

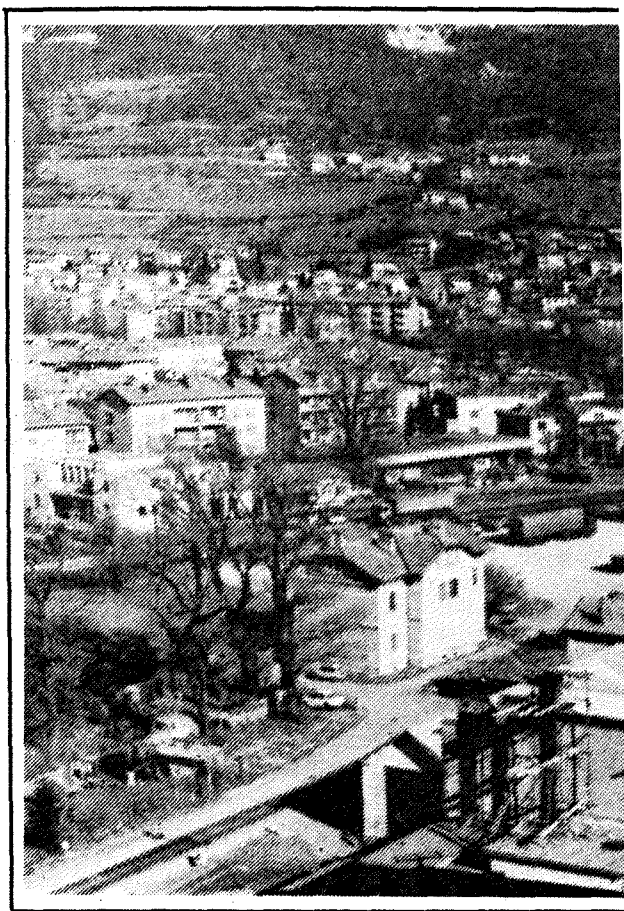
»Takšen program veliko pomeni za našo občino in naš prihodnji razvoj, saj imamo zaradi usmerjenega izobraževanja velike kadrovske luknje, ki jih skušamo krpiti na različne načine, vendar pogosto nismo uspešni,« poudarja Artur Lipovž.

Na področju zdravstva jih

najbolj žuli osrednji zdravstveni dom, ki bi ga bilo treba posodobiti in razširiti, vendar za to nimajo denarja. Težave imajo v zobozdravstvu, ki jih skušajo reševati s posameznimi delovnimi organizacijami. Ljudje pa si od zaposlenih v zdravstvu želijo bolj človeškega odnosa. Zdravstveni delavci sami pa se trudijo, da bi imeli sodobnejše naprave in da bi sproti spremljali dogajanja in spoznanja v njihovi stroki. Vendar pa je glavni problem zdravstva v ajdovski občini, saj so posamezne ambulantne na različnih krajih.

S kulturnimi dogodki tudi niso najbolj zadovoljni. Na eni strani imajo Zavod za kulturo, v katerem so združeni Lavričeva knjižnica, Pilonova galerija in kino. Na drugi strani pa je zveza kulturnih organizacij. Na žalost so ostali brez odra za gledališke predstave, sicer pa prirejajo koncerte, Zlobčeve pogovore na gradu v Zemonu, pri njih deluje znan in mednarodno priznan pevski zbor Srečko Kosovel. Po krajevnih skupnostih pa deluje veliko pevskih zborov, gledaliških in plesnih skupin.

»V okviru tega pogovora moram omeniti tudi razpoloženje ljudi. Vsi so nezadovoljni zaradi draginje in visokih prispevnih stopenj. Boli pa jih tudi dejstvo, da nimajo nobenega vpliva na dogajanja. Do zdaj še nismo imeli nobenih večjih stavk. Toda to še ne pomeni, da jih v prihodnje ne bo. Ljudje zahtevajo racionalizacije,« se je zamislil Artur Lipovž, »predvsem pri strokovnih službah sisov. Njihovim zahtevam moramo prisluhniti tudi v socialistični zvezi. Odločili smo se, da bomo funkcijo predsednika OK SZDL deprofesionalizirali, da bomo združevali dela in naloge našega sekretarja z drugimi DPO. Tako bomo lahko več denarja imeli za naše dejavnosti na terenu. Po drugi strani pa bo zahtevalo drugačen način dela, pred-

vsem bodo bolj angažirani člani predsedstva občinske konference. Ugotovili smo tudi, da ni nobene potrebe, da bi koordinacijski odbor za kadre obravnaval kandidate za vodilne delavce in smo to prepustili delovnim organizacijam, saj tam najbolje vedo, kakšne ljudi potrebujejo.«

Glede na to, da je Ajdovščina močno industrijsko središče, bi pričakovali, da imajo zaposlenih veliko delavcev iz drugih republik. Toda temu ni tako. Največ jih je, kar je razumljivo, v SGP Primorje. Do zdaj ni bilo v zvezi z njimi nobenih težav. Povsem jasno je, zakaj. Velika večina je dobrih delavcev, vsi pa so prišli k nam, da bi si prislužili boljši kos kruha.

Ajdovska občina je tudi ena redkih slovenskih občin, v katerih sta dve dokaj močni garniziji JLA, in sicer v Aj-

dovščini in Vipavi. S pripniki naše armade so prebici Vipavske doline dobro delovali dolgo vrsto let. Z jih je toliko bolj zbolel nek v sarajevskem Oslo djenju, da so domačini s menjem obmetavali stražarja na nekem vojaškem obeljskem. Kasneje se je izkazalo, da bila to skupina otrok. Bil še nekaj zapisov v zvezi s jenjem četverci v Ljubljavi. Vendar ni niti eden omer JLA. Zato so se s povstvom garnizije dogovorili, bodo vse morebitne izpobravnavali strpno in ne evrično. Ljudje se tudi sprašjo, zakaj je treba drezati v deve, ki še niso raziskane. cer pa se starešine JLA akno vključujejo v delo v o lju, kjer živijo; kaj se ne – marsikateri izmed njih v ajdovski občini že več deset ali dvajset let!

V (ne)zatišju pod Nanosom

»Zavedamo se cene za cesto, vendar smo jo pripravljene plačati!«

Z Ajdovščino in njenimi gospodarskimi zmognosti se na Slovenskem že domala zelo zgodaj spoznajo bolj ali manj vsi otroci – najprej s Fructalovimi sokovi, nekoliko pozneje še z Mlinotestovimi testeninami; seveda pa to ni vse, kar Ajdovci in njihova občina premorejo. Drži pa, da je večina industrije v samem občinskem središču. Ne bi bilo prav, če ne bi omenili še tekstilno industrijo, tovarno pohištva Lipo, gradbeno podjetje SGP Primorje, ajdovske kovače (tovarno poljedelskega orodja Batuje), Vezenine Bled in kmetijski kombinat v Vipavi in ajdovsko komunalno podjetje, ki se ukvarja tudi z gradbeno dejavnostjo. K ne tako skromnemu spisku dodajamo še vipavskega Zidarja.

Bojan Turk, predsednik skupščine ajdovske občine in Silvo Premrl, »izvršnik«, nista kaj preveč govorila o težavah ajdovskih gospodarstvenikov, ki jih seveda ni malo (vsaj trije se ne morejo pohvaliti z dobrim spanjem), sta pa zato namenila nekoliko več pozornosti

cestni povezavi in načrtom v zvezi s tem, ki jih ni malo. Problem je kajpak že znan, kar razglašen, saj v občini menijo, da je njihova cestna povezava z »matično domovino« onkraj Nanosa – slaba.

Premrl: »To zimo smo uspeli pokrpiti, no, obnoviti cesto med Podnanosom in Razdrtim v dolžini šestih kilometrov, resno pa pričakujemo gradnjo avtoceste, ki se že vleče okoli 20 let. Natančneje – od sprejetja zakona o gradnji cest.

V zadnjih letih so se na ves glas spuštali v boj tudi varstveniki narave, ki menijo, da bi nova cesta vzela preveč obdelovalnih, kmetijskih površin. Mi nismo tako zelo preipričani v te trditve. Takole: 28 km ceste do Črnič bi vzelo 17 km kmetijske, obdelovalne ceste, trije kilometri bi tekli po gmajnah, štirje po samih travnikih. Zgolj po njivah bi teklo nekako 12–13 km. Cesta bi torej uničila približno 85 ha (5 ha na kilometer ceste) to pa je tudi cena, ki smo jo pripravljene plačati za sodobno cestno povezavo. Rad

bi povedal še to, da imamo skupaj okoli 11.000 ha obdelovalne zemlje, hidromelioracijski posegi pa so že opravljeni na 2950 ha.«

»Vsekakor smo v občini veliko storili,« dodaja Turk, »da bi se ohranilo kar največ zemlje.«

Druge varianta sporne ceste se ajdovske občine skoraj izogne, ekološki klic pa zato ni nič manjši, saj bi ta del ceste šel po Krasu, porušil naravno ravnost, spremenil značilno krajino... vendar bi s to varianto bila občina dejansko odrezana od sveta. Glede na to, da bi z gradnjo ceste menda lahko začeli že spomladi, so dileme torej še toliko hujše, cesta pa postaja osnovni ajdovski problem.

V dolini so v preteklih letih (ne gre pozabiti, da sta osnovni kmetijski dejavnosti vinogradništvo in živinoreja) hidromeliorirali okoli 3000 ha površin in izpeljal tudi komasacijo. To bo znatno vplivalo na razvoj kmetijstva, saj omenjajo tudi možnost dvakratnega pridelka

– v vipavski in ajdovski dolini.

Turk: »Preteklo leto nam je prineslo močno sušo, ocenjujemo, da smo imeli okoli 21 novih milijard dinarjev škode. Solidarnostna sredstva, ki smo jih dobili, so zgolj obliž na sicer kar precejšnje rane. To se že pozna pri živinoreji, stalež živine se zmanjšuje, ne glede na nekatere ukrepe.«

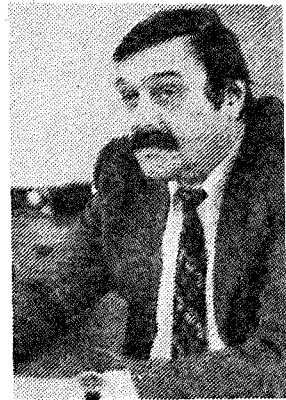
Rešitev, zatrjujeta oba, je seveda v namakanju, v postavitvi namakalnih naprav. V goriški občini je zadrževalnik vode že narejen, v ajdovski občini pa so se odločili za gradnjo več manjših.

Vrnimo se znova k cestam, kjer so občani nedvomno veliko prispevali, tako v denarju kot z delom in danes se lahko v občini pohvalijo, da je cestna mreža v glavnem kar zadovoljiva. Še letos bodo posodobili povezavo s sezansko občino, od Orehovice do Vrabč.

Pač pa se morajo občani ajdovske občine kar naprej jeziti nad temnimi lisami TV prenosa. Drugega programa ljubljanske televizije ne vidijo, slabo se sliši tudi ljubljanski radio. Jasno, potrebni bi bili pretvorniki, tukaj pa se vse – začne in neha; ljubljanska, osrednja TV in radijska hiša namreč računa na precejšnjo finančno injekcijo

Bojan Turk: »Močno nas je prizadela suša, stalež živine se že zmanjšuje, sredstva pa, ki smo jih dobili, so zgolj obliž na rane...!«

Silvo Premrl: »Občani ajdovske občine se moramo kar naprej ziti nad temnimi lisami, s katerimi nas je 'obdarovala' ljubljanska TV.«

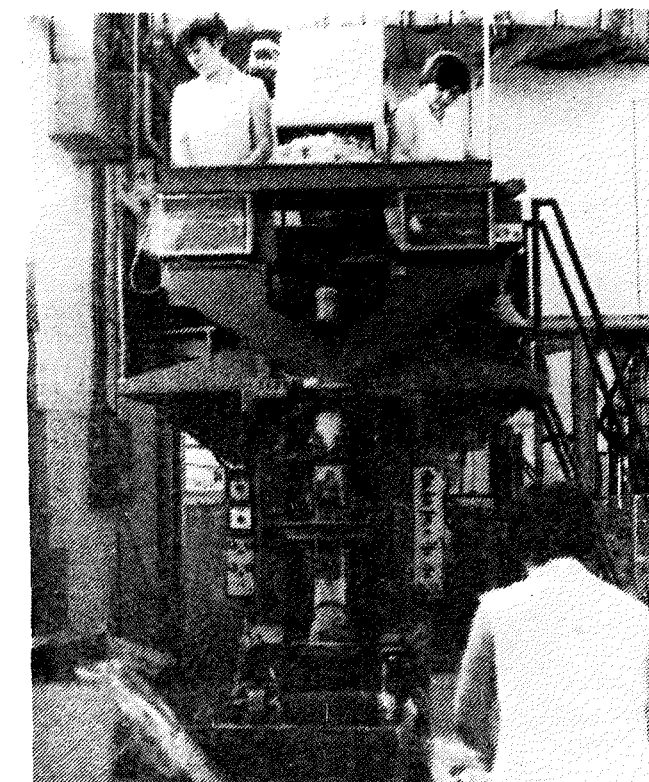
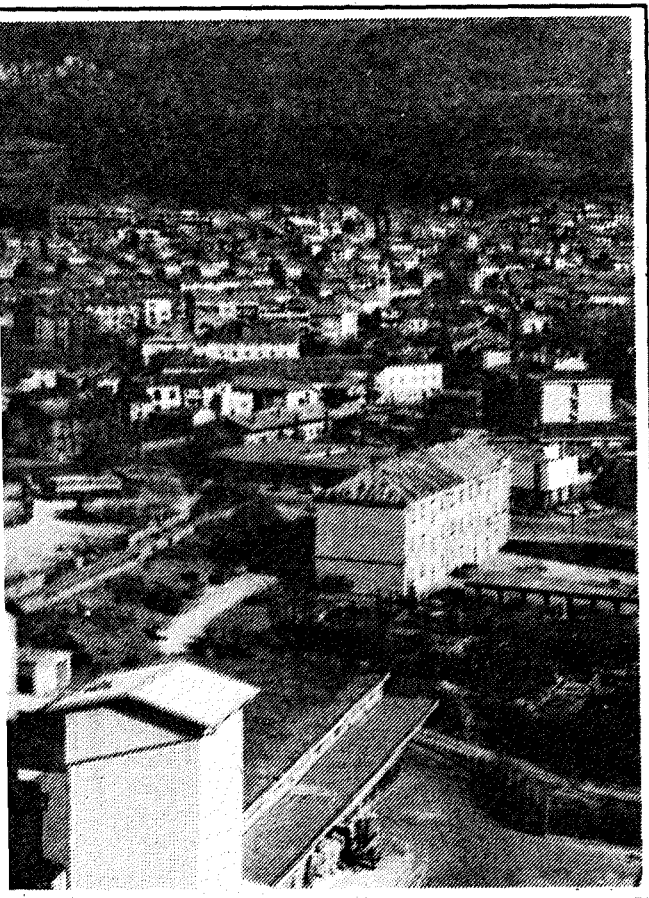
domačinov, te pa ni od nikoder. Probleme skušajo reševati skupaj z goriško občino, rezultat je pretvornik na Trstelju.

»Če omenim še preskrbo z vodo,« je dejal Premrl, »bi naše težave, k sreči, že izčrpali. Večina gospodinjstev že ima vodo, izjema so le nekateri hribovski kraji, kar velja tudi za telefonsko omrežje. Problem je predvsem Gora in pa vipavski griči, menimo pa, da bomo to letos nekako le izpeljali.«

Če bi se jim cesta izmaknila, razmišljajo, potem se lahko poslovijo še od tistih zametkov turizma, ki so vendarle »nare-

dili« ajdovsko turistično mlad. Stacionarnega turizma sicer res ni, ni pa za odn tranzitni, ki bi mu lahko por dila Vipavski križ (z ustre gostinsko in še kakšno ponu bo), dvorec Zemono, Vipava s svojimi izviri, grad Lože, s ro naselje Goče; loški grad lahko bil celo neke vrste mo ob novi cesti.

»Nova cesta skozi dolino, je že doslej bila v vseh očeh in republiških cestnih načrtih je za nas življenjsko pomen na, sicer se bomo izgubili obrobju in potem za naš razni rešitve,« je še pribil prvi m ajdovske občine Bojan Turk

Proizvodna linija za izdelavo bolonjskih rezancev v tovarni testenin.

Tudi v Mlinotestu pravijo:

Breme obresti je ogromno

Že ko se z avtomobilom peljete po ovinkasti cesti od Razdrtega proti Podnanosu in pogledate po Vipavski dolini, vam pade v oči velika siva zgradba, ki stoji na drugem koncu. Ko pridete čez Vipavo v bližino Ajdovščine, vidite, da je to velik silos tamkajšnje delovne organizacije Mlinotest. Ko vstopiš mimo strogega varnostnika na prostrano tovarniško dvorišče, dobiš občutek, da je vse prazno; nobenih ljudi ni, ki bi hodili med zgradbami, le tovarnjaki prihajajo in odhajajo. Povsem drugače pa je ob proizvodnih linijah in upravni zgradbi. Ljudje delajo in vsak izmed njih ve, kaj mora tisti dan narediti.

»V naši delovni organizaciji je zaposlenih 950 ljudi, s svojimi proizvodi pa obvladujemo prostor od Triglava do Jadrana,« je uvodoma dejal Stanislav Čotar, ki je v Mlinotestu odgovoren za finance. »Naše temeljne organizacije so namreč v Tolminu, Idriji, Postojni, Ilirski Bistrici, Sežani, Kopru in Umagu. Vsako leto predelamo 75 tisoč ton žit, od tega je približno 36 tisoč ton pšenice. Iz nje spečemo 15 tisoč ton kruha ter pekarskega peciva in več kot 500 ton najrazličnejših keksov, bombonov in drugega. In kje vse to prodamo? Naš trg je slovenska Istra, Dalmacija, severozahodna Hrvaška, skladišče pa smo odprli tudi v Beogradu.«

Mlinotest dobiva pšenico za svoje potrebe iz Vojvodine in Slavonije, le manjši del, približno 200 tisoč ton jo odkupijo v Vipavski dolini, Krasu in Istri. Toda ta pšenica je izredno kakovostna, zato so tudi izdelki iz moke te pšenice izredno kakovostni. Tako upajo, da bodo v prihodnje lahko doma odkupili še več pšenice; vendar bo to mogoče le, če bodo polja v dolini začeli namakati.

»Velika obremenitev za nas pa so krediti za plačilo surovin, ki jih rabimo v proizvodnji. Sredstva moramo namreč zagotoviti že ob žetvi. Lani smo morali najeti za dvajset milijard dinarjev posojil, od katerih jih je bilo le malo pod ugodnimi pogoji. Za njih pa smo plačali dvanaest milijard dinarjev obre-

Stanislav Čotar, pomočnik generalnega direktorja za finančno področje

sti, kar zelo vpliva na naš ekonomski položaj,« poudarja Stanislav Čotar. »V letu 1988 smo poslovali uspešno, vendar pa je to relativno. Čeprav je izkoriščenost naših zmogljivosti sto odstotna, je ugoden finančni položaj Mlinotesta bolj rezultat ugodnih razmer na trgu.«

V svetu je tehnologija na področju pekarstva, mlinarstva in proizvodnje testenin zelo napredovala, zato tudi v Mlinotestu ne morejo stati ob strani. Tako so v letu 1987 in 1988 popolnoma posodobili mlin, ki je zdaj računalniško voden. Delo v njem pa je precej daleč od tistega, ki ga poznamo iz najrazličnejših literarnih del ali filmov. To je zatrdil tudi Stanko Bajc, ki je že 32 let mlinar v tej ajdovski delovni organizaciji. Posodobili so tudi tovarno močnih krmil, še pred poletjem

pa bodo stekle nove proizvodne linije v tovarni testenin. Poleg tega pa nameravajo letos v celoti posodobiti pekarno v Bertokih pri Kopru. Tako bo ta pekarna ponudila kupcem na Obali svoje izdelke, narejene po italijanski in nemški tehnologiji.

Za te posodobitve so uporabili pretežno lastna sredstva, kar je zahtevalo precej odrekov, saj samo nakup ene proizvodne linije stane več milijonov italijanskih lir. Za primer naj povemo, da jih bo posodobitev pekarnice v Bertokih stala tri milijarde dinarjev.

V okviru Mlinotesta pa deluje tudi gostinstvo, kjer so tudi vložili precejšnja sredstva v obnovitev in posodobitev. Tako so v Vipavi obnovili več lokali, letos pa bodo v Ajdovščini, v bančnoposlovnem centru, začeli urejati hotel.

Ob vseh teh vlaganjih se pojavi vprašanje, kako pa je z osebnimi dohodki. Po številkah sodeč v Mlinotestu nimajo slabih plač. Tako je bila decembrska povprečna plača 1.040.000 dinarjev, januarska pa je bila že večja, saj so dvignili vrednost točke za 25 odstotkov. Kljub temu pa z osebnimi dohodki zaostajajo za slovenskim povprečjem v tej veji.

Večina zaposlenih v Mlinotestu je iz krajev in njihove okolice, kjer so tozdi. Kljub tesnemu sodelovanju z biotehnično fakulteto v Ljubljani jim določenega kadra primanjkuje. To so predvsem peki in slašči-

čarji. Težavo zdaj rešujejo tako, da se delavci prekvalificirajo, kar pa je začasna rešitev, ki se pozna na kakovosti izdelkov.

»V Mlinotestu se tega dejstva zavedamo in ga skušamo reševati tako, da razpisujemo štipendije, ki so vezane na določene poklice in pogosto ostanejo nezaseljene. Po svoje je to razumljivo, saj je pri nas tudi stalno nočno delo, ki pa za ljudi ni privlačno,« nam je povedal Stanislav Čotar.

Za prebivalce ajdovske občine pa sta zanimiva tudi podatka, da delavci Mlinotesta prispevajo od 20 do 25 odstotkov k družbenemu proizvodu občine. Gotovo so Ajdovci veseli tudi tega, da je proizvodnja v Mlinotestu čista in ne onesnažuje okolja, torej tudi ne dela ekoloških problemov.

Na žalost pa Mlinotest izvozi majhne količine svojih izdelkov. Upajo, da bodo na podlagi nove zakonodaje na področju podjetništva podpisali kooperacijske pogodbe s tujimi partnerji. Kje pa je vzrok za majhen izvoz? Odgovor je sila preprost – v surovinah. Večina pšenice je takšne, da se iz nje ne more namleti kakovostna ostra moka, ki pa je bistvena za dober izdelek. Za primer naj povemo, da dajo italijanski proizvajalci testenin v moko eno jajce, če pa hočejo v Mlinotestu dosegati kakovost italijanskih testenin, jih morajo dati pet. Zaradi tega so na svetovnem trgu nekonkurenčni.

Zgodovina mlinarstva sega v Ajdovščini v leto 1804, do tako imenovanega Flucovega mlina. Po drugi svetovni vojni so mlin nacionalizirali in preimenovali v mlinarsko podjetje, ki je na dan predelalo deset ton žit. Kasneje so se mlinu pridruževali še manjši, priključila pa se je tudi novo zgrajena tovarna testenin. Leta 1958 se je podjetje preimenovalo v proizvodno trgovski kombinat Ajdovščina. Od takrat do danes so zgradili nova skladišča, mešalnico močnih krmil, v okviru Mlinotesta pa so združili pekarsko dejavnost od Bovca do Umaga. Postavili so tudi celične silose in sodoben mlin. Z gradnjo novih obratov se je širil tudi proizvodni program. Od prvotne proizvodnje moke, pšeničnih in koruznih zdrobov so prešli na različne vrste testenin, konditorskih proizvodov, sadnih bombonov, pekarskega peciva, pa tudi na proizvodnjo močnih krmil za krmljenje govedi, prašičev in perutnine.

Posamezniku je bilo odmerjeno premalo prostora

»Končajmo z nesmisli in začnimo resno delati!«

»Ajdovski borci,« je dejal Justin Andlovic, njihov predsednik, ki je zelo natančno razčlenil delo in življenje njihove organizacije, »se ne ločijo kaj prida od tovarišev po domovini. Kakšnih večjih problemov sicer ni, ti pa, ki ajdovske borce žulijo, izvirajo pretežno iz družinskih odnosov, zemljiških zadev, komasacij, zapuščin, nevoščljivosti, egoizma, pa tudi neprikladnosti.«

Na kratko: socialnih težav ni. Stanovanjskih – tudi ne. Večina je zadovoljna z zdravstvenim varstvom, vendar bi želeli, da bi bila čas in prostor za borce ločena od ostalih ambulant, čeprav to ni nekaj, nad čimer bi negodovali.

Andlovic z veseljem našteje nekaj podatkov, ki se jih žanes razveseli vsak borec, pa tudi ajdovski občan:

– zaposlenost se je po vojni podeseterila (nad 8000 zaposlenih)

– zgrajenih je bilo več kot 2000 zasebnih hiš,
– zgrajenih je bilo več kot 1350 stanovanj v družbeni lasti,

– od 22.000 prebivalcev ajdovske občine jih najmanj 75% živi v novem ali obnovljenem stanovanju,

– ti prebivalci imajo 9000 motornih vozil, od tega 6000 osebnih, nad 1900 zamrzovalnih skrinj, 5500 TV aparatov, 4500 raznih radijskih sprejemnikov in še cel kup stvari, za katere se nam pred »izgubljenimi štirimi desetletji« še sanjalo ni.

Zrastle so, skoraj v celoti, lesna, prehrabena, tekstilna in gradbena industrija.

»Zgodilo se je torej marsikaj, zato borce žali, ko se izničuje vse, kar je bilo storjenega, ko se nam podtika, da se je ura ustavila...«

Andlovic znova postreže s podatki.

Pove: »Pred letom 1940 so

v naši občini delali le trije zdravniki (danes jih imajo 18) 10 stomatologov, 32 višjih medicinskih sester, 48 sester s srednjo šolo in petnajst ostalih, torej skupaj 123 zdravstvenih delavcev.

Pred vojno je bilo osnovno šolstvo organizirano z gosto mrežo osnovnih šol s povsem raznorodovalnim namenom. Na teh šolah je bilo povprečno okoli 3100 šoloobveznih otrok. Premogli smo okoli 92 učiteljev in učiteljic. Konec lanskega leta je obiskovalo pet na novo organiziranih šol 2818 otrok skupaj s 164 pedagogi.«

Na pripombo, da pač sleherni narod ali posameznik stremita za tem, da bi dosegla še kaj več (če je to mogoče), Andlovic odgovarja: »Borci nismo privrženci etatizma, monopolov in diktature; podpiramo vse, kar je sodobno, napredno, ne moremo pa se strinjati s praznim, neproduk-

Justin Andlovic: »Zgodilo se je torej marsikaj, zato borce žali, ko se izničuje vse, kar je bilo storjenega, ko se nam podtika, da se je ura ustavila...«

tivnim klevetanjem in blebetanjem.

Na poti v demokratizacijo je treba odpraviti laži, ljudem pojasniti, kaj jim je ponujeno, mladini naliti čistega vina. Tudi o pretirano liberaliziranem trgu, katerega prednosti so lahko tudi nepredvidljive posledice, ko postaja bo-

gataš bogatejši in revež še siromašnejši. Seveda pa smo za trg in demokratizacijo, odprtost v svet in njegov vpliv na našo ekonomijo, vendar pa bi se radi pogovarjali, v katero in kakšno demokracijo drvimmo. Strinjamo se z najtesnejšimi odnosi z EGS in razvitim svetom nasploh.

Naš »administrativni, sivi socializem« je v določenem obdobju (v treh desetletjih) omogočil razvoj, ki ga naši kraji niso doživeli v preteklih stoletjih.«

Zakaj se dogaja, nad čimer ni nihče vesel? Za Andlovica predvsem zaradi tega, ker smo v naš sistem vse preskromno vgradili človeka kot posameznika in odprli prosto pot egoizmu. Morali bi nadzorovati in onemogočiti vse politične in ekonomske subjekte, da se ne bi mogli zadolževati v tujini. Prava stagnacija pa se pravzaprav začela po letu 1980, potem torej, ko smo ugotovili, da potrebujemo družbeno, gospodarsko in politično reformo. Tedaj smo po dolgem in počez ocnili vse do sedaj doseženo, slabo in dobro, začel se nam je rušiti sistem. Razrušenega nismo

znali nadomestiti z nikakršnim redom ali pravili nove igre, saj se že osem let pripravljamo o stvareh, za katere je gotovo, da zanje v Jugoslaviji ne bomo našli skupnega jezika.

»Zagovorniki različnih mnenj se v Jugoslaviji niso pripravljali pogajati o tem, kdo ima prav. Stališča glede nove politike, ekonomije in družbe tiče v nacionalnih oklepkih. Nihče jih ni pripravljen spreminjati ne popravljati. Zato lezemo iz zablode v zablodo. Težko je predvideti, koliko eksperimentov smo Jugoslavlani že pripravljali preneseti, koliko so resna zagotovila, da bo poslednji poskus le končno uspešni zadetek v cilj, ki smo si ga že zdavnaj zastavili,« je dejal Andlovic, ki se, skupaj s sotorci in tovariši povsem strinja z nedavno izjavo M. Kučana, da komunisti Jugoslavije nimamo pravice, da z razčiščevanjem lastnih nesoglasij hromimo celotno produkcijsko sposobnost Jugoslovanov.

Ajdovščino sta obiskala
Bojan Kuntarič
in Milenko Strašek

Preveč poudarjamo leta

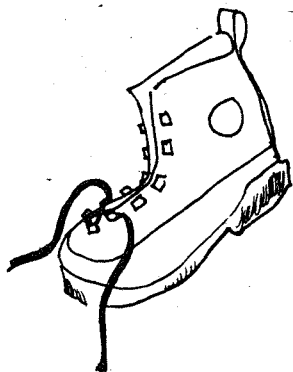
Ko smo se odločali za uvajanje te strani, kjer naj bi našli prostor sestavki o zdravju, rekreaciji, kakšna dobra šala ali humoreska, morda kotiček za enigmatiko, zdravniški nasveti, pravna posvetovalnica in različni vidiki šolanja za tretje življenjsko obdobje, smo imeli v mislih predvsem spoznanje, da se v naši družbi ljudje pogosto »postarajo«, še preden starost zares potrkna na njihova vrata. Lepo pravi pregovor, da kdor sebe nima rad, tudi drugih ne mara. To misel pa se da prenesti naprej in zasukati takole: kdor ne koristi sebi, tudi drugim ne more. Zato bi radi dosegli, da bi vi – s pomočjo sestavkov na tej strani – koristili predvsem sebi, svoji dobri volji, radoživosti in zdravju. Upamo, da nam bo to uspelo tudi z vašo pomočjo.

Hoja za dobro počutje

Nekateri ljudje pravijo, da jim boleznin in počutje ne dovoljujejo hoje preč od doma. Toda, če le niste toliko bolni, da vas noge ne nosijo, se podajte vsaj enkrat na dan na kratek sprehod! Nekateri med vami imajo svoje redne »ture« v park in čez hrib, ali pa do kavarne in nazaj. Ni pomembno, kam boste šli in kakšen cilj si boste izbrali. Pomembno je, da se premaknete! Morda tudi le do sosedu na kavico.

Za avtomobile pravijo, da jim škoduje tudi, če naoljeni in dobro shranjeni počivajo v suhi garaži. Z ljudmi je podobno. Naš »motor« je ustvarjan tako, da mu je gibanje usojeno od rojstva. Zato moramo tudi v starejših letih skrbeti, da čisto ne obstane. V dobi hiperavtomobilizma se tudi starejši ljudje radi zanašajo na svoja vozila. Sedejo vanje in se odpeljejo od doma, se razveselijo spremembe okolja in si tako pogosto razbijejo monotonost domačega bivanja. Toda hoja, če je še tako polževa, je zdravju veliko bolj koristna.

Osnovno pravilo zdravega peščenja je ohranjanje enakomernega ritma. Ko človek pride nekoliko v leta, ga minejo tekmo-

valne strasti in hlepenje, da bi prišel na cilj prvi ali pa tako hitro kot piše na smerokazih. Toda prastara resnica je, da se tudi počasi daleč pride. S seboj moramo biti strogi in pošteni. Ne smemo se precenjevati, pa tudi ne podcenjevati. Če smo radi v družbi, si izbirajmo takšno, ki pri hoji v naravi izkazuje približno takšne potrebe in sposobnosti kot mi. Kaj nam pomaga, če si z dobrim prijateljem izberemo izlet na Rožnik, pa je bil on na primer nekoč športnik-tekmovalac in je še poln dobre telesne zmogljivosti, mi ga pa brez sape lovimo tako, da nam postane sprehod muka in se vrnemo domov čisto izčrpani!

Za sprehod, ki je daljši od obiskov pri sosedih, se moramo primerno obleči, na daljša peščenja pa je primerno vzeti s seboj tudi malo hrane in pijače.

Kadar se na Slovenskem pogo-

varjamo o sprehodih in izletih, se kar vsiljuje predstava o hoji v hribe. Seveda pa ta sploh ni nujna. Iz narodne tradicije izvirajoča ljubezen do hribov in gora nam kar odvrne pogled na lepe sprehode in izlete v ravninsko naravo, ki je lahko prijetna že nekaj korakov ven iz mesta, ponavadi pa že takoj za ovinkom zadnje mestne avtobusne linije.

Razni priročniki za hojo v naravo sicer navajajo standardne »količine« hoje na uro, ki so nato zmanjšane ali povečane glede na to, ali smo obloženi z nahrbtniki in ali gre pot navkreber oziroma navzdol. Takšni napotki naj bodo potohodcu le za osnovno orientacijo, nikakor pa ne merilo za lastno dosego cilja. Če splošni priročnik pravi, da v povprečni dnevni hoji v šestih do osmih urah opravi povprečen pešec 35 kilometrov dolgo pot, še ne pomeni, da bi nas takšen čas in natančno ta dolžina morala preganjati, sta pa podatek za orientacijo.

Za mestne stanovalce je mestni park ponavadi najbližje sprehajališče. Tam lahko srečate tudi znanca in poklepate. Toda sčasoma se tudi najlepših parkov naveličamo, zato ni odveč, če se namesto na sprehod v park kdajpakdaj podamo na obrobja tistih delov mesta, ki jih še ne poznamo. Za izbiro takšnih sprehodov pa bi bilo prav, da bi imeli pri hiši vsaj zemljevid domačega mesta. Sicer pa bo o zemljevidih in tem, kaj vse lahko v njih najdemo, še beseda.

B. J.

Ob sedanjih sušnih temah še humoreska na temo vode:

Ukrepi varčevanja z vodo

Ephraim Kishon (iz knjige Kamela v šivankinem ušesu)

Prejšnji teden zjutraj sem zlezal iz postelje kot polnopraven prebivalec mesta Tel Aviv, se podal v kopalnico in odprl pipo. In ta je dala od sebe glas, ki je bil slišati nekako takole: »Frrrrrrskl.«

Vode pa ni bilo. Nekaj časa sem kar tako stal, z zobno ščetko v ustih in čakal na čudež. Ta se ni zgodil. Pač pa smo ugotovili, da v cellem stanovanju ni niti kaplje vode, samo rože v vazah so je imele nekaj, ta tekočina pa je imela prav zares čuden okus po rastlinah. Najboljšo soprogo na svetu je doletel rahel božjasti napad: »Kaj živimo v puščavi?« me je spraševala, »kaj nas hočejo iztrebiti?« »Morda imaš prav, morda pa tudi ne,« sem branil oblast, »očito pa je, da so vodo zaprli.«

Jutranji časopisi so potrdili mojo zmerno sodbo. Vodovodna uprava je namreč ugotovila, da so prebivalci Tel Aviva čez vse meje velikopotezno ravnali z življenjsko pomembno močjo in da je povprečna družina zafračkala skoraj tri kubične metre na dan. Zato se je uprava vodnega gospodarstva odločila za stroge varčevalne ukrepe, kar pa pomeni, da je drastično znižala pritisk v vodovodnih ceveh grešnega mesta. Jaz in najboljša soproga na svetu bi te ukrepe sprejela z običajno državljansko-ravnodušnostjo, ko bi naša družina stanovala v priličju.

Vendar stanujemo v nebotičnih višavah, v tretjem nadstropju, in tam smo dobili le zgoraj omenjeni frrrrskl.

»To so barbarske metode,« je pihala soproga, ki je še zmeraj žvečila zobno pasto, »stori že kaj, za božjo voljo.«

Najprej sem hotel zahtevati postopek proti ministru za zdravstvo, potem pa sem sklenil, da bom raje poslal našo priletno gospodinjko pomočnico kakšno nadstropje nižje, čim bližje raja, ki se imenuje priličje, kjer naj poprosi za skromen vodni milodar. Gospodinjka pomočnica je pograbila dve vedri in odšla v drugo nadstropje, a tudi tam je divjala zakonita suša. V prvem nadstropju je v stanovanju našega okrajnega

partijskega sekretarja odkrila pipo, montirana je bila v višini kolen, ki je močno kapljala, vendar so pod njo ležale že vse gospodinjke pomočnice iz vseh sosednjih hiš. Šele ko je naša priletna pomočnica zlezla v klet, je dobila vodo.

»Tele uboge kapljice niso zate,« je odločila najboljša soproga na svetu, »to bo za pomivanje.«

»Škoda,« sem rekel, medtem ko sta vedri zginili krog vogala. Kosit smo šli v neko kletno restavracijo; kaj bo potem, nam je bilo vseeno, magari vesoljni potop. Hočem reči, brž ko smo odšli iz kletne restavracije, že smo zaslišali silovito šumenje. To je bila voda, ki je v slapovih drla iz vseh odprtih pip v našem stanovanju. Zdaj pa smo poskrbeli za jutrišnji dan. Zamašili smo kopalno kad in jo napolnili do roba in isto smo storili z umivalnikom, lonci, skledami in steklenicami in celo plastično korito, v katerem se kopa naša hčerkica, smo spremenili v rezervo, ki je zlahka vsebovala kakšnih šest kubičnih metrov. Ko smo se spravljali k nočnemu počitku, smo imeli božjanski občutek, da naše bogastvo šteje kakšnih dvajset kubikov.

Človek obrača, bog pa obrne.

Naslednje jutro so vse pipe bogato bruhale vodo. Oddahnili smo si in spustili v kad vso našo zalogo vode, ki je bila zdaj odveč. Zliti smo jo iz kopalne kadi, umivalnika, skled in plastičnega korita naše hčerkice. Obenem se je iz vseh stanovanj slišalo silovito kлокotanje in šumenje, ki je spominjalo na Niagarske slapove. Vendar, kot rečeno, človek obrača, bog pa obrne. Opoldne je pritisk v vodovodnih ceveh nenadoma popustil in začel oživljati šele po dveh urah. Takoj smo napolnili kopalno kad, umivalnik in vse ostalo. Zvečer je bil pritisk normalen, zato smo spaznili zalogo. Vodo stran. Zjutraj ni bilo vode... Zdaj pa je oblast ukinita ukrepe varčevanja z vodo v mestu Tel Aviv; če bi se namreč nadaljevali, bi v dveh mesecih cela država ostala popolnoma brez vode. Zares uspešna odločitev.

Vabilo

Spoštovani bralci TV-15! Vabimo vas, da nam s pismi ali drugače pomagate sporočati o zanimivih konjčkih, ki jih imajo ljudje iz vaše bližine. Znano je, da zanimanje za »neobvezne dejavnosti« vsestransko koristi počutju tistih, ki se z njimi ukvarjajo. Na tej časopisni strani bi vam v prihodnje radi predstavljali zanimive, redke in atraktivne konjčke, predvsem pa ljudi, ki se z njimi ukvarjajo. Zato pa potrebujemo vašo pomoč. Pišite nam, svetujte, predlagajte. Upamo, da bo nastala res zanimiva rubrika.

Pozdrav, Bojana

Zdravje pri roki

Domače začimbe in zelenjava kot zdravilne rastline

Čeprav so o zdravilnih rastlinah, njih nabiranju, pripravi in rabi napisane debele knjige, ki slonijo na starodavnih izročilih se bomo mi v teh nenavadnih zimskih dneh pomudili le pri tistih rastlinah, ki jih ima povprečno gospodinjstvo vedno na zalogi. Danes bo beseda o korenju, baziliki in rožmarinu.

Domače korenje je »udomačeno« že dobrih 2000 let. Poznavalci menijo, da je današnje običajno korenje med divjim korenjem in velikim korenjem, ki še danes divje raste v naravi.

Koren je za rabo najpomembnejši del rastline, čeprav so uporabna tudi semena in listje. Najpomembnejše sestavine so karoteni iz katerih nastaja v telesu vitamin A. Večji del eteričnih olj je v semenu, sicer pa najdemo v korenu tudi manjše količine vitaminov iz skupine B, E in D. Kot pomembne omenjajo tudi fosforjeve in dušikove spojine.

V hladni in primerno vlažni kleti lahko obdržimo sveže korenje vso zimo.

Poleg nepogrešljive rabe korenja v jedeh, ki jim daje značilen okus in vonj, uporabljamo korenje za blaženje vnetja sluznice in prebavil, za pospeševanje izločanja seča, žolča, za hitrejše celjenje ran in čiščenje kože, za ustavljanje diareje pri dojenčkih, za izboljševanje stanja pri slabokrvnih in tistih, ki imajo kurjo slepoto. Korenje je posebej znano po tem, da blaži starostne težave in vrača moč rekonvalescentom.

Vse to, kar smo našli zgoraj, velja za drobno nastrgano sveže korenje in na hitro skuhanu korenje v rezinah.

Zavreto korenjevo seme pa izloči v vodo snovi, ki so se izkazale odlične za spodbujanje teka, izločanje seča in nastajanje mleka.

Sirup iz karamelnega sladkorja in kuhanega korenčka blaži kašelj, podobno kot nastrgan krompir pa priporočajo nekateri za blaženje sončnih opeklin tudi nastrgan korenček, ki ga obložimo po koži.

Nekatere kuharske knjige priporočajo številne recepte za korenčkove torte, narastke in za kozmetične obloge. Mi smo vam danes povedali le to, da sem ter tja kakšen surov korenček, ki ne bo poromal v juho, ampak v vaš želodec, lahko stori vašemu zdravju veliko dobrega.

Bazilika ali blažilka izvira iz Indije in ima dandanes domovinsko pravico na vseh oskrbovalnih zelenjavnih vrtovih. Njena najočitnejša sestavina so opojno dišeča eterična olja, poleg teh pa vsebuje tanine in fitoncide, ki zavirajo hitro rast bakterij. Čeprav je sezona sveže bazilike v maju in juniju, ko nabiramo za sprotno rabo predvsem njene liste, imamo sedaj v štrambah na hitro sušene bazilike liste in cvetoče poganjke.

V katere zdravstvene namene jo priporočajo? Pospešuje naravno prebavo, blaži razne krče, poživlja presnovo in – pomirja. Seveda je nadvse cenjena kot dišava dobrih zelenjavnih juh in pečenega mesa, toda to je že druga zgodba.

Ker je torej nimamo pri roki sveže, bo za pomirjevalni napitek dobra tudi posušena: dobršen ščep je spustimo v skodelico in prelujemo z vrelo vodo. Malo ohlajeno popijemo pred spanjem. Za boljšo prebavo pa je spijemo pol skodelice pred jedjo in po njej. Nekateri pravijo, da vitanje bazilikega zavretka v lasišče preprečuje izpadanje las, vendar vam takšnega uspeha ne upamo zagotavljati.

Baziliko seme ima tudi svojo zdravilno moč. Voda, v kateri smo čez noč namakali čajno žličko tega semena, sicer ni uporabna; napeto seme moramo zjutraj še malo pokuhati v sveži vodi – in dobimo napitek zoper zupeko.

Pa še nekaj o rožmarinu.

Ta grm, ki mu je kar nekaj slavnih umetnikov dalo večni sijaj in slavo (... rožmarin za lep spomin...), je značilna sredozemska rastlina, ki jo pogosto nasajajo tudi za žive meje. Igličasti listi so polni eteričnih olj s terpeni in kafri podobno snovjo, z glikozidi, smolami, saponini, holini, česlovino, grenčino in organskimi kislinami. Posušeni listi, pa tudi cvetoči poganjki so v kuhinji nepogrešljivi. Za zdravje pa ta rastlina koristi takole: poživlja presnovo, koristi rekonvalescentom, slabokrvnežem in živčnim. Pomaga pri srčni nervozni, pri želodčnih in revmatičnih težavah, nespečnosti in migreni.

Pomembno je, da pravilno ločimo: hitri poparek rožmarina deluje pomirjevalno, prevretek (ki ga preko dneva uporabljamo po žličkah) pa deluje poživilno.

Mazila zoper bolečine so v ljudskem zdravstvu pogosto sestavljena iz enakih delov svinjske masti in čebeljega voska, v katerih smo stopili (na deset dekagramov zgornje mešanice 2 kavni žlici) zdrobljen rožmarin, žličko majarona in žličko posušene, zdrobljene mete. To je seveda le en izmed možnih pripravkov zoper bolečine, sicer pa lahko rožmarin uporabimo (skupaj z žajbljem in zdrobljenimi listi črnega hrasta) za prevretek proti celulitu (kot dopolnilo h kopalni vodi).

Za danes je napotkov menda več kot preveč. Poskusite, morda vam bo kateri izmed ponujenih receptov dobro del!

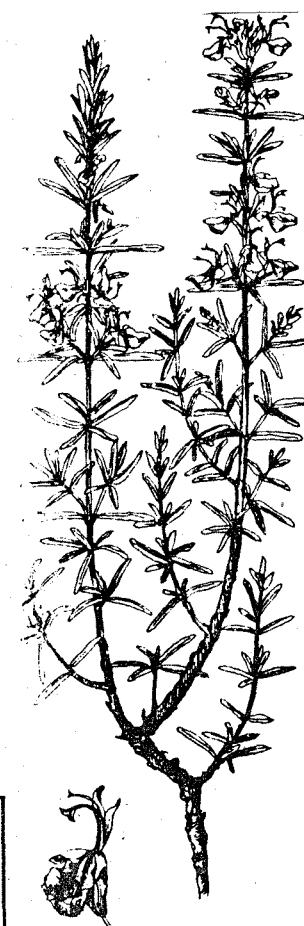
V prihodnji številki bo začel dr. Danijel Brezic z zdravniškimi nasveti. Če vas kakšno vprašanje še posebno muči, nam pišite s pripisom za »Zdravstveni nasvet«.

korenje

bazilika

rožmarin

Najstrahotnejši dan v Škofji Loki: 9. februar 1944

Mesto je jokalo

Ura je bila približno poldne, ko je devetega februarja 1944. leta iz škofovsko vojašnice na današnji Partizanski cesti krenila na pot kolona: spredaj osebni avtomobili, za njim tovornjak, na katerem je bilo petdeset fantov in mož zvezanih po dva in dva za roki, nato manjši tovornjak s klopmi ob straneh, na katerih je sedelo 11 škofovčanov, ki pa niso bili zvezani. Le dve uri prej so v vojašnici petdesetim prebrali smrtno obsodbo in omenili maščevanje, ker so dva dni prej v Stari Loki partizani ubili esesovskega vojaka Franca Rainerja.

Cesta do Kamnitnika je bila tedaj zelo ozka in makadamska. Po nekaj minutah vožnje se je tovornjak s talci ustavil na vrhu, kjer se hrib prevesi na drugo stran. Od tam so jih po deset in deset vodili na travnik, dvajset do trideset metrov od ceste. Za travnikom se dviga hrib, ki je pravzaprav velika, zaraščena skalnata grmada, po kateri je kraj dobil ime Kamnitnik, spada pa še pod mesto.

Po ustrelitvi vseh so gestapovci vsem sneli vezi nato so poklicali tistih enajst meščanov in jim ukazali, naj vsa trupla odnesejo na isti tovornjak, s katerimi so se žrtve pripeljale. Tovornjak je bil že prej posut z žaganjem.

Po tem opraviu je kolona avtomobilov krenila proti Stari Loki in se ustavila na glavni cesti ob hiši, kjer je bil ustreljen esesovec. Oficir je delavcem razložil, kako morajo zložiti trupla: Vsi morajo ležati vzznak z glavo v jarku (odtočnem kanalu za deževnico) in nogami na cesti. Bila je to razstava pomorjencev.

Bil je to najstrahotnejši dan v Škofji Loki v novejši zgodovini. Mnogo moških in žensk so odpeljali v begunjski zapor in potem v razna taborišča, koncentracijska in delovna. Mesto je jokalo in se odelo v črnino, nacisti pa so nekaj

ur pozneje priredili zborovanje in banket, na katerem je govoril okrožni vodja stranke dr. Pfelegerl. Njegov govor so takoj natisnili kot brošurico: štiri strani v nemščini, štiri v slovenščini.

»Kdor je pri OF, je s tem soodgovoren za umore, ki so bili izvršeni v zadnjem času. On je s tem zapravljal svoje življenje in če je po vojaškem sodišču obsojen in in takoj ustreljen, je to samo izvršitev pravične kazni...«

Pred petimi leti sem več mesecev hodil po Škofji Loki in drugih krajih ter si zapisoval spomine prič, sorodnikov žrtev, nekdanjih zapornikov.

»Blokade mesta in racije se spominjam takole,« mi je pripovedovala Martina Oblak. »Oče je na dvorišču žagal drva. Na drugi strani ceste v Šolski ulici so se ob leseni ograji vojaškega pokopališča iz prve svetovne vojne motali farovski hlapci. Tod so godbeniki stare jugoslovanske vojske zasadili breze, ki rastejo še zdaj.

Z mammo sva bili sami v kuhinji. Ob pol enih sem poklicala očeta h kosilu. Toda glej! Dotlej so mirno gledali, kako je oče žagal drva, zdaj pred kosilom pa so ga prišli aretirati v mestni klavnici. Na Mestnem trgu smo si postavili leseno stojnico in prodajali sveže meso.

Ivan Krek je bil sin gostilničarja iz Dolenje vasi v Selški dolini. V času Avstro-Ogrske je bil orožnik na Primorskem, kjer se je poročil s Kristino Faganel iz Šempasa. Že pred prvo svetovno vojno so ga invalidsko upokojili. Ob izbruhu prve svetovne vojne se je z družino umaknil v Škofjo Loko, kjer se je začel ukvarjati s trgovino z usnjem. Z ženo sta usnje kupovala v Kranju in ga na ramenih peš nosila v Škofjo Loko.

»Oče je dobival 52 kron pokojnine,« mi je pripovedovala Helena Pevc, sestra talca Vlada Kreka. »Ko so v stari Jugoslaviji znesek spreminili v dinarje, je mesečno dobival 13 dinarjev. Stradali smo in polenta je bila za praznike na mizi, kruh pa redkokdaj.

Revsčina nas je zapustila, ko sta starša zamenjala obrt. Oče je sam kupoval živino, ki so jo

zaklali v mestni klavnici. Na Mestnem trgu smo si postavili leseno stojnico in prodajali sveže meso.

Brata Vlada so aretirali ob raciji. Naslednjega dne nas je stresla vest, da leži mrtev na cesti v Stari Loki. Mati je v copatah capljala za menoj. Še preden je videla talce, se je pred Porentovo hišo zgrudila na tla.

Pogled na postreljence je bil grozen. Vrgla sem se na mrtvega brata, ga objemala, poljubljala, kričala in grdo zmerjala nemško pošast. Neki nemški orožnik me je potrepel po ramenu in svetoval, naj bom tiho. Hotela sem po voziček, da bi bratovo truplo pripeljala domov. Prosila sem oficirja, naj mi to dovoli, a je trdosrčno odgovoril: Skupaj smo jih pobili, skupaj jih bomo pokopali...«

rat v hišo. V Škofji Loki smo raztrgancem pravili farovski hlapci zato, ker so tako kot gestapovci stanovali v starem župnišču (farovžu) v mestu.

Z mammo nisva vedeli, kam so odpeljali očeta niti za aratacije drugih. Na Mestnem trgu smo imeli dva frizerska salona. Dan po očetovi aretaciji sem v salonu domačinki Vilki urejala lase. Rekla mi je, da se mora polepšati, ker se bo popoldne udeležila zborovanja. Mimogrede, kot da se to nje ne tiče, je omenila, da bodo opoldne postrelili precej škofovčanov.

Po njenem odhodu sem ob odprtih vratih prisluškovala, kdaj in iz katere smeri se bo-

Ivan Časl, rojen leta 1896 v Homcu pri Smartnem ob Dreti v Zgornji Savinjski dolini, se je selil iz kraja v kraj. Otroška leta je preživel v Letušu, kjer je oče kupil posestvo. V prvi svetovni vojni je bil ruski ujetnik, po vrnitvi pa se je bojeval za severno mejo. Poročil se je z Marijo Bernik iz Škofje Loke. Iz Škofje Loke je z družino odšel v Vučitrn pri Kosovki Mitrovici in tam odprl trgovino. Iz Vučitrna se je vrnil v Trboje, kjer mu je pogorela trgovina.

Med okupacijo je bil zaposlen pri gradbenem podjetju Ravbajl, ki je opravljala gradbeno dela v škofovski vojašnici. O njegovem delu za OF so dali pisne izjave Ivan Jugovic, Ljorje Pustavrh in Tine Kalan-Dolinski. Iz teh se vidi, da je bil Ivan Časl-Homski, ki je stanoval blizu vojašnice, sekretar terenskega odbora OF in sekretar partijske celice. Njega in hčerko Branko so aretirali osmega februarja ob splošni raciji. Branko so odpeljali v Begunje, očeta Ivana pa, kot petdeset drugih, ustrelili za Kamnitnikom.

do, če se sploh bodo, slišali strel. Nisem dolgo čakala. Odmevi so prihajali izza Kamnitnika in se ponavljali v presledkih. Napotila sem se tja, mimo domače hiše, a se v njej nisem zglasila, da ne bi preveč preplašila mame. Mislim, da sem bila prva na morišču. Trupla so že odpeljali.

Na okrvavljenem snegu sem našla očetov klobuk in palico; zaradi bolezni v otroštvu je imel pohabljen nogo. V klobuku dr. Kocjančiča so bili možgani. Našla sem palico invalida Matka Gregorina, kantinerja v vojašnici.

Jokaje sem zdrvela domov. Ne sprašujte, kako je mati sprejela vest, da je postala vdova. Hoteli sva nazaj za Kamnitnik, a sva spotoma zvedeli, da postreljenci ležijo v Stari Loki. Šli sva tja. Prizora ni mogoče opisati. Na srdu vrste je ležal oče. Mati ga je prijala za roko in potem do smrti trdila, da ji jo je stisnil. Naslednjega dne bi oče praznoval osemindesetletni rojstni dan in nato kmalu god. Z mammo sva že pripravili darilo...«

Dr. Viktor Kocjančič je imel dvanajst let zasebno ordinacijo na Mestnem trgu

Prizor, ki je pretresel vsakogar: 50 postreljenih v Škofji Loki.

nove brigade Rudolfa Hribnika-Svaruna, funkcionarja VOS Staneta Bernika-Artija in še mnoge.

Zdravnikova hčerka Tatjana Kocjančič mi je očetov značaj opisala takole:

»Oče, ki je bil bolj drobne in majhne postave, je bil zelo pobožen. Bal se je, da bo komunizem prepovedal veroizpoved. Do skrajnosti je bil pošten in tako se je obnašal do vseh, ki so potrebovali njegovo pomoč. Le tako lahko razumemo, zakaj je od začetka vstaje pa do smrti zdravil ranjence in bolne partizane in ilegalce, čeprav se ni strinjal s komunistično ideologijo.

Ob raciji je policija potrkala na vrata, ko smo še vsi spali. Nihče razen očeta ni smel iz postelje, dokler so preiskovali stanovanje. Medtem ko se je napravljalo, je na listek, ki smo ga po njegovi smrti našli v žepu zdravniškega plašča, napisal: Zadnji pozdrav! Skrbni za otroke in jih vzgajaj v katoliškem duhu!

Drugi dan nam je major, ki je stanoval v naši hiši, povedal, da je med ustreljenimi tudi naš oče. Vsi smo šli v Staro Loko, kjer so ležali na cesti. Grozno! Nimam besed, da bi opisala prizor, ki so ga videle moje otroške oči.«

Iz Tržiča so v Škofji Loki ustrelili tri ujete partizane. Pri Megličevih pri Sv. Ani, v zdajšnjem Podljudelju, je bilo petnajst otrok. Kristjan Meglič je pred vojno delal v bombažni predilnici in tkalnici v Tržiču. Med vojno ga je nemški delovni urad poslal na delo v Vetrinji pri Celovcu. Ko bi jeseni leta 1943 moral v nemško vojsko, je nekje pri Škofji Loki dobil zvezo za odhod k partizanom. Domači niso nikoli zvedeli, kdaj in kje so ga Nemci ujeli.

Tržičana Slavko Jerman-Mihajlo in Janez Novak sta bila nemška vojaška dezerterja. Novak je delal v tovarni Peko, Slavko Jerman pa v mizarški delavnici svojega očeta Tomaža Jermana. Bila sta borca Kranjske čete, toda le nekaj dni, kajti četo so na Kozjeku nad Povljami Nemci presenetili, zato je več borcev padlo, med njimi četni komisar Miško, operativni oficir Miran Cizelj pa se je sam ustrelil. In tako sta se Novak in Jerman znašla med talci v Škofji Loki.

Po razstavi so postreljene odpeljali v Begunje in tam pokopali na vrtu. Nekateri škofovčani so za grob zvedeli šele po vojni.

In od teh groznih dni je že 45 let. Jože Vidic

Spomin na prehod čez Sočo

Ob spominskem obeležju blizu Kanala se je konec januarja zbralo večje število nekdanjih borcev 30. divizije, predvsem borcev 19. SNOUB Srečko Kosovel. Skupaj s predstavniki tamkajšnje organizacije ZB NOV in mladine ter predstavnikov JLA so obudili spomin na legendarni prehod Soče v noči s 30. na 31. januar 1944, ko so jo borci 30. divizije prebradli in odšli v Beneško Slovenijo.

Vodstvo 9. korpusa se je takrat odločilo, da je treba med prebivalce Slovenske Benečije poslati večjo vojaško enoto, ki naj bi tamkajšnje prebivalstvo osvobodil strahu pred sovražnikom, jim dal novega poguma in zaupanja v NOB. Ta naloga je bila zaupana borcem 30. divizije, in sicer 17. brigadi Simona

Gregorčiča, 18. Bazoviški in 10. brigadi Srečka Kosovela. Nalogo so borci tudi vestno opravili. Brigada Simona Gregorčiča je bila v glavnem sestavljena iz borcev iz območja Brd, Vipavske doline in Krasi, štela pa je okrog 477 borcev. Bazoviška brigada pa je slovela po velikih izkušnjah iz prejšnjih bojev. Štela je okrog 522 borcev, največ iz Tolmiskega in deloma tudi iz drugih krajev Jugoslavije. Kosovelova brigada je bila takrat najštevilnejša, saj je bilo v njenem sestavu okrog 900 borcev, ki so se kalili v bojih na Krasi in Vipavski dolini. 30. diviziji je takrat poveljeval komandant Albert Jakopič-Kajtmir, k njej pa so spadale še podoficirska šola, obveščevalna služba, saniteta, propagandni

odsek in služba za prehrano.

Iz raznih pohodnih položajev so borci v tej izredno mrzli noči zakorakali v ledeno mrzlo in globoko vodo reke Soče. Da je bilo stanje vode izredno visoko, so poskrbeli sovražniki, ki so odprli zapornice na jezovih hidrocentrale. Kljub vsej previdnosti in iznajdljivosti je nekaj borcev odnesla deroča voda in so v teh mrzlih valovih končali svoja mlada življenja. Prehod preko Soče in železniške proge je kljub temu v celoti uspel. Do kože mokri borci so potem nadaljevali pohod na določene položaje, obleka se je sušila kar med potjo. Ni bilo časa za počitek, kajti zavedali so se, da jih čakajo težki in krvavi boji. V teh pohodih in bojih v Slovenski Benečiji so prehodili okrog 200 ki-

lometrov dolgo pot in to pri temperaturah tudi do - 15 stopinj.

Letošnjega prvega pohoda po poteh borcev 30. divizije v Slovensko Benečijo se je udeležilo izredno malo borcev iz ostalih brigad. Največ jih je bilo iz Sedemnajste. Po postanku pri spomeniku v Kanalu so pohodniki šli do Lige, nato do Kambreškega, pot pa zaključili ob spomeniku v Srednjem. Pri vseh teh spominskih obeležjih so bile kratke priložnostne slavnosti; mladina je položila ob spomenike cvetje, pripadniki JLA pa so imeli častno stražo. Pred spomenikom v Srednjem je borec Kosovelove Ignacij Stibil v svojem govoru doživetu obudil spomine na ta legendarni pohod preko Soče in hude boje enot 30. divizije v krajih okrog Lige, Kambreškega in Srednjega, skratka v Beneški Sloveniji.

Udeleženci pohoda pred spominskim obeležjem borcem 30. divizije.

Udeleženci takratnega pohoda v Slovensko Benečijo, organizacija ZB NOV Kanal, mladina, pa tudi krajsi si želijo, da bi ta pohod postal tradicionalen.

Na proslavi ob koncu letošnjega pohoda v Srednjem so v imenu štaba 18. SNOUB Srečko Kosovel podelili spo-

minske diplome za pomoč in sodelovanje pri organizaciji letošnjega pohoda, ki so jih prejeli: Osnovna šola Kanal, krajevna organizacija ZB NOV OO ZSMS lovska družina in planinsko društvo iz Kanala.

Štefan Bratina

Franc Šetinc o svoji novi knjigi

Sestop in refleksija

Najnovejša knjiga Franca Šetince, ki zajema vse dosedanje faze njegovega družbeno-političnega udejstvovanja do lanskega odstopa, je očitno nalletela pri občinstvu na dober odmev, saj je od zajetne naklade ostalo le še nekaj izvodov. To je, zdi se, tudi znamenje, da si Slovenci iščejo odgovorov na številna neodgovorjena in neizrečena vprašanja iz političnih logov. Da je temu res tako, je potrjevalo tudi občinstvo na pogovoru o Šetincovi knjigi ondan v okrogli dvorani Cankarjevega doma v Ljubljani.

Pogovor je vodil slovenski pisatelj Tone Partljič, ki je avtorja skušal z vprašanji včasih privedi in medias res, oziroma k natančnim tistim vprašanjem, ki splošno zbujajo največ zanimanja: na primer, kaj je stalo za odstopom, kako je bilo v beograjski politiki, kakšni so bili Šetincovi stiki s Kavčičem, kakšno je njegovo družinsko »življenje v pluralizmu« ob dveh sinovih-novinarjih, ki nista bila (nista) na očetovi »liniji«, kako je bilo z incidentom na Kosovu; nenazadnje, Partljič je Franca Šetince spretno spraševal o stvareh, ki so še ne dolgo tega slovensko politiko determinirale v precej ortodoksni

luči, pa se danes odpirajo že v drugačne poglede.

Šetinc je uvodoma povedal, da nepreklicno odhaja iz aktivne politike, da pa bo ostal piščo Slovenec. Tudi je ponovno poudaril, da je odstopil iz vodstva zveze komunistov, ker se ni strinjal z načinom reševanja kosovskih problemov. Opozoril je, da je s tem v zvezi v Jugoslaviji vpletenih tudi veliko čustev, čustveno odzivanje na probleme pa ne obeta tudi njihovega ustreznega reševanja.

Zanimivejši del pogovora je nastal potem, ko je Partljič prebral odlomek Trstenjakovega razmišljanja o drži slovenske narave, kjer je okarakteriziral tudi slovenske politike. Spet je nanesla beseda na odstop, saj je Partljič (kakor že Trstenjak) opozoril na pozitivno dejanje v Šetincem primeru, ki pa v naši družbi ni doživelo tudi ustrezne pozitivne ocene, ampak sprenevanja v smislu »škoda...«. Sicer pa se je Franc Šetinc v bistvu strinjal s Trstenjakovimi orisi slovenske politike; ta je med drugim zapisal:

»... V politiki smo se Slovenci zmeraj

obnašali podrejeno, hlapčevsko. Da smo Slovenci narod hlapcev, zveni pretirano očitajoče, velja pa kvečjemu ravno za naše politično delovanje. Tu se je pač najbolj razodevala slaba stran našega značaja, ki ga radi odevamo v krilatico »vzoren učenec«, »vzoren učitelj«, »pošten uradnik«, in podobno. Vsak tak »vzoren« tip je namreč vselej gledal predvsem navzgor, da bi tam ugajal in napredoval, ne pa navzdol, da bi ustrezal željam podrejenih, ljudstvu, za katero je postavljen in ki naj bi mu »služil«. Saj je tudi znana psihološka ugotovitev, da je »vzoren« učenec redno ljubljeneč učiteljev, da pa pri součencih ni priljubljen.»

Ko dr. Anton Trstenjak naprej razvija to svojo misel, pravi takole:

»Ozadje take stremuške ljudstvu zelo zoprne drže tistih Slovencev, ki so se povzpeli kvišku, je med drugim nedvomno v okoliščini, da pač nikoli nismo imeli svoje državne suverenosti in da zato tudi naši vsakokratni politiki niso umeli in mogli biti pravi državniki, ki bi suvereno mislili in suvereno ravnali in odločali; bili so redno vajeni samo na kompromise, s katerimi so se morali zadovoljevati kakor berači z drobtinami ob bogatinovi mizi. Zato so v odločilnih trenutkih vedno raje pokimali, kakor da bi z odločnostjo in vztrajnostjo svojih zahtev tvegali kaj hujšega. Kaj bi tvegali? Jasno da dejavni odstop ali pa trpno izključitev...«

(Odlomek je iz prispevka v poglavju Pogled v prihodnost, nove slovenske revije, obzornika, ki izhaja pri Prešernovi družbi in je dobila naslov Srce in oko. Dr. Trstenjak pod naslovom Slovenci, ne uničujmo sami sebe, analizira reagiranje slovenske narave ob različnih priložnostih, predvsem pa se pomudi pri početju »slovenske duše« v sferi politike. op. nov.)

Zdi se, da je bil pogovor ob knjigi tudi prispevek k neki novi praksi slovenske politike, namreč, da se ne hvali kar naprej tudi za vse tisto, kar je bilo v preteklosti storjenega narobe, da skuša analizirati svoje početje in kdaj tudi ob konkretnih poglavjih iz svojega početja reči – polomili smo ga tovariši, žal nam je, da smo takrat pri tem in tem sodelovali...

Franco Šetinc je iz političnega življenja ocenil svoje delo v slovenski SZDL kot svoje najplodnejše obdobje, čepravno je za nekatere postopke, ki jih je takrat ubral, (npr. v zvezi s Kavčičem, v zvezi z društvom slovenskih pisateljev) dejal, da bi danes ravnal drugače.

Iz občinstva so ob koncu prihajala nekatere vprašanja, za katera je Šetinc menil, da jih je treba naslavljanjati na uradno politiko, ni pa se strinjal s Torkarjevo mislijo, da je pluralizem interesov prazna beseda. Menil je, da bo treba na terenu, med ljudmi, še veliko razlagati, pojasnjevati in tudi iskati najboljše rešitve.

B. Ž. J.

Nove knjige iz založbe Borec:

Za vsakogar nekaj

Zadnjič smo vam ob Prešernovih nagradnih predstavili tudi nov založniški dosežek Borec s knjigo Sodobniki o dr. Francetu Prešernu; tokrat pa vam predstavljamo še dve novi knjigi, ki bosta gotovo našli svoja kroga bralcev, čeprav sta si po žanru in vsebini močno različni. Prva, **Dnevnik neke depresije** je izpod peresa Ursule Goldmann Posch in je v bistvu neposredno pričevanje (spremljanje) depresije, nočnih mor in strahov, kakor so se rojevali v avtoričini glavi. Hkrati je to tudi zapis o močni volji za premagovanje depresije in trdnemu namenu premagati strah. Osnovna ugotovitev nam osupljivo dokazuje, da za stanje depresije ni nujno, da se

človeku v življenju zgodi naenkrat »nekaj strašnega«. Lahko se kup okoliščin strne v veliko brezoblično stisko, ki je v našem današnjem življenju tako pogost spremljevalec nespeh in noči. Najverjetneje bodo po knjigi radi segli tisti, ki so se že kdaj srečali z depresivnimi stanji, pa tudi tisti, ki jih nenehno plaši pojem depresija.

Druge knjiga, na katero želimo opozoriti, je iz vrsti boljših kriminalk, tistih, za katere nekateri slovenski pisatelji pravijo, da so večinska produkcija solidnega svetovnega knjižnega trga, pri nas pa še vedno radi vihamo nos nad to zvrstjo, čeprav visokokakovostne kriminalke ne premoremo.

Črni škrt Michaela Molloya

je napeta zgodba z nekaterimi scenerijami iz tretjega Reicha, ki je bil znan po tem, da so Hitlerjevi podaniki z veliko ihto in številnimi poskusi skušali iznajti najrazličnejše izume in inovacije, ki bi prispevali Hitlerju do bleščeče zmage in vodilnega mesta Nemčije v svetu. Vsi besno iščejo neko zloženo formulo tablete za hujšanje, ki je menda nastala v raziskovanju in poskusih, da bi našli tableto – za pridobivanje telesne teže. V ozadju je slutnja po velikem zaslužku, začinjena z nastopanjem britanskih obveščevalcev, Cie in številnih mikavnih okolij, kot so svetovne prestolnice – New York, London in Nemčija.

Knjiga je splet pravih sestavin dobre kriminalke, vanjo pa so vpletene tudi prvine znanih, resničnih drobcev iz zgodovine in podatkov iz življenja sodobnega mednarodnega podzemlja.

Likovni dogodek

Retrospektiva Franceta Pavlovca v Ljubljani

Pogosto omenjan, ljubljeneč občinstva, mojster čopiča in platna, je doživel visoko starost in je naslikal velikanško količino (predvsem) oljnih podob, vendar je moralo od njegove smrti miniti celih trideset let, da je danes v ljubljanski Moderni galeriji pred nami več kot 140 del iz njegove likovne dediščine.

Trdo življenjsko pot je imel ta mož od rojstva v Ilirski Bistrici (1897) pa do usodnega leta 1920, ko je ob Jakopičevi razstavi v Ljubljani spoznal, da hoče v življenju postati – slikar. Tako je moral od progovnega delavca na železnicih in nato lepopišnega pisarčka železniških uradov preiti težavno pot v pomanjkanju in trdem delu – do popoldanske likovne šole ter nato do likovne akademije v Zagrebu. Tam velja omeniti vsaj dva izmed njegovih profesorjev: Tomislava Krizmana in Becića. Požel je tudi laskave ocene mojstra Meštrovića, na ljubljansko likovno prizorišče pa je stopil s trojko iz iste generacije: Malešem, Pirnatom in Olafom Globočnikom. Velik del življenja je kasne-

je preživel v Stožicah, od koder je tudi največ njegovih krajskih motivov.

Pravi »rokopis« Pavlovčevega slikarstva najdemo predvsem v njegovih krajinah, čeprav je bil tudi odličen slikar tihožitij in (zlasti v mlajših letih) portretist.

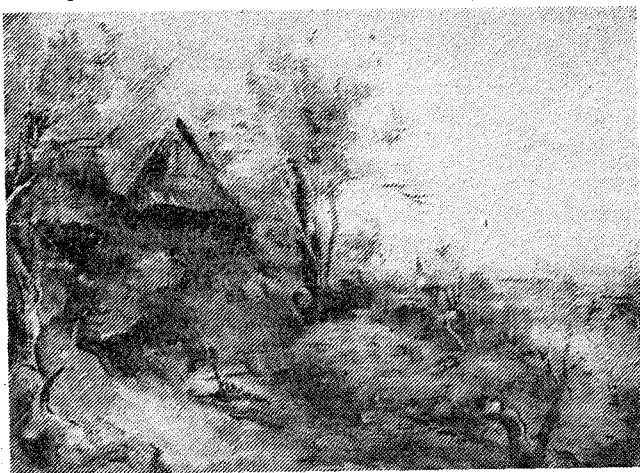
Njegovi poznavalci omenjajo – najpogostejše v zvezi z njegovo krajino – besedi lirčno in poetično, medtem ko se je sam imel za legitimnega naslednika slovenskih impresionistov.

Razpon razstavljenih slik

v Moderni galeriji sega od leta 1926 do leta 1958 in temu zapisu je treba dodati, da so strokovni sodelavci te osrednje slovenske likovne ustanove za Pavlovčovo retrospektivo opravili veliko dela, saj so številne slike poiskali pri privatnih lastnikih iz vse Slovenije.

Za postavitev Pavlovčeve velike razstave se je moral iz prostorov MG umakniti izbor iz stalne nacionalne zbirke, ki ga tako (spričo poletnega mednarodnega grafičnega bienala in še razstave Zorana Mušiča) letos ne bomo več mogli videti. To pa je žalostna plat resnice naše osrednje galerije, kajti širitev prostorov je zaenkrat še pobožna želja. ...

B. Ž. J.

Jubileji partizanskih kulturnikov

Aleksander Valič – sedemdesetletnik

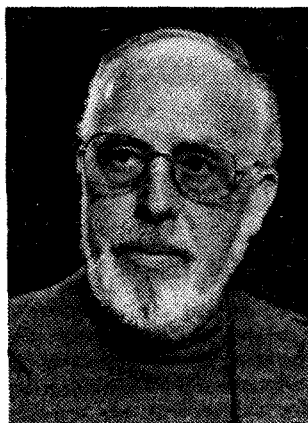
Dramski igralec Aleksander Valič se je rodil 10. februarja 1919 v Gorici v zavedni slovenski družini, ki so ji Italijani pobrali vse imetje. Leta 1928 je oče pobegnil v Jugoslavijo, leto dni za njim so pribežali v Ljubljano tudi mati, sestra in Aleksander. Po izgubljenem šolskem letu je Aleksander nadaljeval šolanje v slovenskem jeziku. V telovadnem društvu Sokol je našel vrstnike in prijatelje: Staneta Česnika, Staneta Severja, Bronija Battelina in druge, s katerimi se je srečeval v dramskem odseku društva. Vedno pogostejše je zahajal v Dramo, kjer je iskal svoje igralske vzornike, nazadnje je začel v Drami tudi statirati. To je bilo odločilno za njegovo življenjsko pot: njegov cilj je bilo igrilstvo.

Med italijansko okupacijo je takoj našel stik z Osvobodilno fronto kot njen zvesti aktivist, marca 1942 pa je odšel v partizane v Dolomite in junija istega leta so ga z veliko skupino borcev poslali na Gorenjsko. Prišel je na Karavanke in kasneje na Jelovico, kjer je preстал najtežje obdobje v svojem življenju. 19. marca 1943 je s skupino novincev odstopoval z Gorenjske na Dolenjsko, kjer se je udeležil slavne legendarne bitke v Jelenovem žlebu z borci Cankarjeve brigade. V Cankarjevi brigadi je ostal do 15. aprila 1944, od tod so ga poslali v gledališki tečaj v Semiču, ki ga je organiziralo Slovensko narodno gledališče v Črnomlju, da bi si povečalo svoj partizanski ansambel. Po končanem odrskem tečaju – bil je med najuspešnejšimi tečajniki – si je premislil in se priključil novo ustanovljenemu Frontnemu gledališču Sedmega korpusa. Poleg Marjana Marinca je bil eden glavnih igralcev in stebrov tega gledališča: recitator, igralec in pevec. Po osvoboditvi je o Frontnem gledališču Sedmega korpusa napisal knjigo »Frontniki«, ki je prejela tudi Kajuhovo nagrado.

S Frontnim gledališčem je prepotoval domala vso Slovenijo. Po osvoboditvi je novembra 1945 postal član Slovenskega narodnega gledališča v Trstu, kjer je igral dve sezoni. Od leta 1947 do svoje upokojitve je bil stalni član ansambla v ljubljanski Drami in eden njenih pomembnih karakternih igralcev. Hkrati z nastopanjem v Drami je študiral na Igralski akademiji. Najraje se spominja Milana Skrbinška, Frana Žižka, Bojana Pečka in Bojana Stupice, ki so mu bili iskreni tovariši na odru in v življenju. Igrati in študirati hkrati je bilo zelo naporno, tedaj je bilo v ljubljanski Drami kar po 14 premier v eni sezoni! Toda ljubezen do igranja in ambicije, ki jih je gojil, so premagale vse ovire.

Naj iz obsežne galerije njegovih igralskih likov omenimo nekaj značilnejših: Gašper v Matičku, Ferlež v Raztrgancih, Šanta v Lacku in Kreflih, Feraponto v Treh sestrah, Pantalone v Lažniku, Zmešnjava v Matičku, Popiva v Botru Andražu, Župnik v Kralju na Betajnovi, Hvastja v Hlapcih, Nepomuk v Uri naših dni, Ramojev nečak v Nečaku (za to vlogo je prejel nagrado Prešernovega sklada), Lipe v Primorskem zdrhah, Corbaccio v Volponu, Geront v Scapinu... Za Molièrovega Geronta je prejel Borštnikovo nagrado. S to vlogo je proslavil tudi 30-letnico igralskega delovanja. Gostoval je v Mestnem gledališču v Ljubljani, Mariboru (v Drami in Operi) in v Kranju, s Smoletovim Kreonom.

Pomemben je njegov delež na ljubljanskem Radiu. Prve dni po osvoboditvi so Frontniki štirinajst dni kar naprej nastopali na ljubljanskem Radiu. Od tedaj pa vse do danes je Aleksander Valič ogromno nastopal na Radiu v radijskih igranjih in z dobrodušnim humorjem in toplo človečnostjo ustvaril pristne like malih ljudi. Fran Žižek ga je povedel

na igralsko pot tudi na ljubljanski televiziji s prvo slovensko televizijsko igro Noč na verne duše Otona Župančiča, nastopal je v satirični nadaljevalki Večerna šola, v Marodičevih nadaljevanjih, v Torkarjevem Pozabljenem klovnu, v Zidarjevi Poslednji luči, Ulici dveh rodov, Grehu Stare Jakovce...

Valič je sodeloval tudi pri mnogih slovenskih izvirnih filmih, v prvem slovenskem filmu Na svoji zemlji je igral belogardista in za to prepričljivo odigrano vlogo prejel nagrado.

Velik žanrski obseg, velika uporabnost, izrazita nadarjenost v karakterno-komični stroki in izredna igralska radoživost so odlike našega jubilarja, ki so ga pripeljale do tega, da je bil pri občinstvu, prav tako pa pri kritiki, izredno priljubljen.

Naš jubilar še vedno nastopa občasno v gledališču, na radiu in na televiziji, najraje pa se spominja svojega prvega nastopa na mitingu aprila 1942 v Dvoru pri Polhovem Gradcu, ko je borcem recital Gregorčiča, ki ga je znal na pamet še iz mladih let in ga je nosil s seboj v partizanih. V partizanih je tudi dosegel svoj življenjski cilj: postal je igralec. In temu se ne bi odpovedal za nič na svetu: ne partizanstvu in ne igrilstvu!

Dušan Mevlja

Pavel Šturm

Lani je umrl Pavel Šturm, član ZB Idrija. Rojen je bil na Cerkljanskem leta 1918. leta. Leta 1939 je bil odpoklican na odsluženje vojaškega roka in služil v raznih krajih Italije vse do njene kapitulacije. Po vrnitvi domov se je priključil Vojkovi brigadi, nato je bil ranjen in se zdravil v bolnici Pavla. Po okrevanju je opravljal delo telefonista in obveščevalca na komandi mesta Cerkljano. Nazadnje je bil v goriskem vojnem področju. Bil je dvakrat odlikovan in prejel številna priznanja.

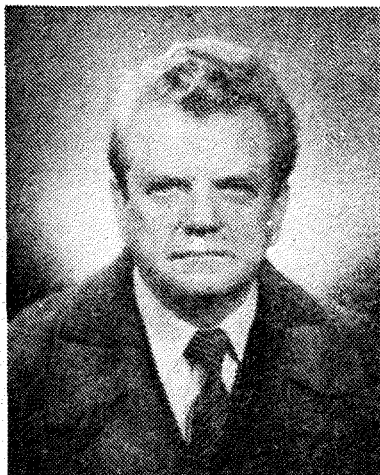
Vida Rejec

Prve dni lanskega decembra smo v Tolminu pokopali Vido Rejec. Rodila se je pred osemindesetimi leti. Ko je družina Rejec leta 1942 postala aktivna v odboru OF in je brat Maks odšel v partizane, so Italijani leta 1943 odgnali v taborišče sestri. Vida pa se je izgonila in odšla v partizane. Bila je borka in pomočnica političnega komisarja prve čete Severno-primorskega odreda, kasneje je bila v Prešernovi brigadi, odjesceni leta 1944 pa terenska delavka. Za zasluge je bila dvakrat odlikovana.

Drago Grča

Rodil se je leta 1910 v Hruševci pri Štanjelu. Izučil se je za kovača in se zaposlil v Trstu. Leta 1935 je emigriral v Jugoslavijo in se v Mariboru zaposlil na železnici, kjer se je vključil v društvo »Nanos« in »Vzajemnost«. Leta 1941 se je opredelil za OF in postal član okrožnega odbora OF Maribor; nato je bil aretiran in interniran v avstrijska taborišča. Spomladi 1943. se mu je posrečilo vrniti domov in vključil se je v NOB na terenu. Septembra 1944 je bil v spopadu z gestapovci ranjen. Po zasilnem okrevanju je bil obsojen na smrt. Ob bombardiranju mariborskih zaporov mu je uspelo pobegniti; prebil se je na Kozjek in se priključil Lackovemu odredu. Nazadnje je živel v Seči pri Portorožu.

Ljubo Kastrin

V 64. letu starosti je v Ljubljani umrl nosilec Partizanske spomenice 1941 Ljubo Kastrin.

Že pred vojno je bil vključen v naprednem gibanju Vzajemnost. Od začetka vojne do maja 1942 je delal kot aktivist OF, nato pa do konca vojne v enotah narodno-osvobodilne vojske: v II. grupi odredov, v Krimskem, Notranjskem in Dolomitskem odredu, v zaščitni enoti Glavnega štaba Slovenije, kjer je opravljal dolžnosti operativnega oficirja, od maja 1944 do osvoboditve pa je bil v X. brigadi — Ljubljanski.

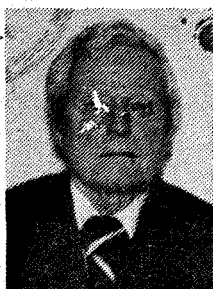
Franc Kokošar

Na Vojskem nad Idrijo smo se lani poslovili od Franca Kokošarja, rojenega leta 1906. Februarja 1943. je vstopil v slovensko četo 9. korpusa, nato je bil v Gubčevi brigadi in pozneje v 15. diviziji. Imel je čin starejšega vodnika in bil večkrat odlikovan.

Ivanka Gantar

V dvainosemdesetem letu je lani umrla Ivanka Gantar iz Gornjega Logatca. Od začetka okupacije je bila aktivna delavka NOG. Po vojni je bila aktivna v organizaciji ZB.

Franc Brus

Lani je v petinsedemdesetem letu umrl Franc Brus, borec prekomorske brigade, doma iz Logatca. Ohranili ga bomo v lepem spominu.

Lojzka Čebihin

V 77. letu starosti je umrla nosilka Partizanske spomenice 1941 tovarišica Lojzka Čebihin iz Trsta.

V napredno delavsko gibanje se je vključila že pred vojno v Italiji, v organizirano delo OF pa leta 1941 kot organizatorka mladine. Junija 1943 je bila aretirana. Po kapitulaciji Italije se je zopet aktivno vključila v delo pri okrajnem odboru OF za Sv. Jakob, bila je izvoljena v pokrajinski odbor AFŽ za Slov. Primorje ter referentka za RK pri komandi mesta Trst.

Po osvoboditvi je bila članica izvršnega odbora OF za Trst ter okrajnega komiteja KPS.

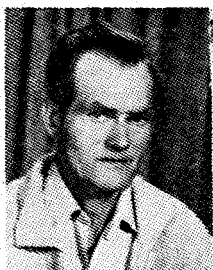
Niko Oblak

V Idriji je umrl Niko Oblak. Rojen je bil pred petinšestdesetimi leti na Cinkovi domačiji. Med sodelovanjem z NOG je bilo najpomembnejše tisto, ko je na območju Trnovskega gozda s tovariši soborci oskrboval bolnico Pavlo. Posebno ponosen je bil na pot, ki jo je prehodil v težkih pogojih do Črnomlja kot spremeljalec.

Mira Kovač

Lani smo se v Zagorju poslovili od Mire Kovač, rojene leta 1923 v vasi Tirna. Leta 1943 se je opredelila za NOG terena Litija in kmalu postala sekretarka SKOJ. Odlikovana je bila z medaljo zaslug za narod.

Stane Repovž

V Zagorju smo se lani poslovili od Staneta Repovža, rojenega leta 1930. Vsa njegova otroška leta so bila čno samo trpljenje. Šel je skozi zloglasna taborišča Bruhsal, Rideberg in Nürnberg. Zaposlen je bil pri rudniku Zagorje.

Marija Černelič

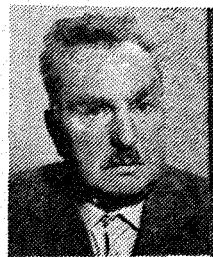
V šestinšestdesetem letu je umrla Marija Černelič iz Zdol. Med NOV je bila aktivistka OF terena Anovec—Zdole in bila odlikovana.

Viktor Kos

V Idriji smo se lani poslovili od Viktorja Kosa, rojenega leta 1912. Leta 1942 je bil mobiliziran in poslan na Sicilijo v bataljon speciale. Leta 1943 je bil poslan domov na delo v rudnik. Nato je bil ponovno odpeljan v Udine in na Sicilijo. Ob izkrcanju Amerikancev so bili osvobodjeni in poslani v zbirni tabor v Severno Afriko. Maja 1944 se je vključil v 1. tankovsko brigado. Odlikovan je bil z medaljo zaslug za narod.

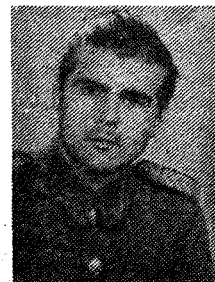
Rozalija Gombač

Lanskega novembra smo se lani ljubljanskih Žalah poslovili od Rozalije Gombač, rojene pred trinsedemdesetimi leti v Trstu. Ob kapitulaciji Jugoslavije se je priključila NOG na območju Rožne doline. Po aretaciji leta 1942 je bila obsojena in odpeljana v zapore v Benetke in Firence. Po kapitulaciji Italije se je vrnila v Ljubljano in nadaljevala z ilegalnim delom. Po vojni se je vključila v delo porušene domovine, za kar je prejela priznanje OF mesta Ljubljane in zaslug za narod. Požrtvovalno je opravljala dela tajnice ZB Rožne doline in kasneje Krima. Posebno skrb je posvečala razvijanju in negovanju revolucionarnih tradicij.

Ivan Grabnar

Rodil se je leta 1926 v zaselku Colniše. Kot osemnajstletni mladenič se je vključil v NOV v prvo slovensko artilerijsko brigado. Za zasluge je bil odlikovan z medaljo zaslug za narod. Po vojni je delal pri rudniku Zagorje.

Ludvik Šetrajčič

Na ljubljanskih Žalah smo se lani poslovili od Ludvika Šetrajčiča, rojenega leta 1925 v Sv. Križu pri Mokronogu. V začetku leta 1942 se je vključil v OF, kjer je delal kot obveščevalec in terencec. Med roško ofenzivo je bil aretiran in odpeljan v taborišče Gonars in Renizzi. Leta 1943 je pobegnil in se priključil italijanskim partizanom in postal borec 3. prekomorske brigade. Imel je čin starejšega vodnika.

Štefan Dugar

Konec oktobra smo se poslovili od tov. Štefana Dugarja, ki se je rodil pred 70 leti na majhni kmetiji v zaselku Vogriniki. Tudi pokojni Štefan je moral na služenje vojaškega roka v italijansko vojsko in se vrnil po kapitulaciji Italije. Deloval je pri aviaciji in pomagal pri osvoboditvi Dalmacije. Po vojni se je vrnil domov, kjer je kmetoval in se vključil v zadrugo.

Krajevna organizacija ZB NOV Lucija sporoča, da so v letu 1988 umrli njeni člani:

Hermína Debenjak, rojena leta 1912 v Kozini, vdova po umrlem borcu

Matev Čop, rojen leta 1912 na Bledu, udeleženec NOB od maja 1943

Stefan Klobas, rojen leta 1911 v Kompanjem — Roč pri Buzetu, udeleženec NOB od septembra 1943

Ivan Požar, rojen leta 1911 na Belem križu pri Piranu, udeleženec NOB od septembra 1943

Otávio Franza, rojen leta 1925 v Seči pri Portorožu, borec Cankarjeve brigade, nato je bil ujet in zaprt v Litiji in na Jesenicah

Vladimir Ukmar, rojen leta 1920 v Opatiji, borec NOB od novembra 1944

Angela Princič, rojena leta 1911 v Pribincih pri Črnomlju, udeleženka NOB od julija 1942 in internirana na Rab in Gonars

Ivan Perič, rojen leta 1923 v Abitanti pri Gradini, borec NOV v zaščitni enoti letališča na Krasincu od junija 1944

Marija Učič, rojena leta 1894, vdova po umrlem udeležencu NOB

Marija Vozelj, rojena leta 1924 v Golišah pri Litiji, udeleženka NOB od junija 1943

Guerino Bradač, rojen leta 1919 v Sečovljah, borec Gubčeve brigade od junija 1944, bil ranjen in se zdravil v Zadru

Olga Sulič, rojena leta 1925 v Celju, zaradi sabotaže je bila zaprta v Starem piskru v Celju

Krajevna organizacija ZB NOV Heroja Šercerja Maribor — Tabor obvešča svoje člane, da so v letu 1988 umrli:

Franc Drobnič, rojen leta 1927, borec 9. brigade 18. divizije

Stojan Fonovič, rojen leta 1906, aktivist OF in leta 1941 izgnan v Srbijo

Jože Šauperl, rojen leta 1912, aktivist okrožnega odbora OF

Boris Hrovatin, rojen leta 1926, borec 8. krajiške brigade

Šarlota Malek, rojena leta 1921 borka brigade Simona Gregorčiča in Srečka Kosovela

Momir Milovančević, rojen leta 1910, borec 1. proletarske brigade

Anton Vogrinec, rojen leta 1921, borec 5. prekomorske brigade

Alojz Ludvik, rojen leta 1907, borec 25. brodske brigade — Posavina

Ivan Dornik, rojen leta 1912, aktivist na Pohorju in Kozjaku

Ana Klobasa, rojena leta 1906, interniranka KCT Ravensbrück

ZDRUŽENJE BORCEV NOV IZLAKE SPOROČA, DA SO V DRUGI POLOVICI MINULEGA LETA UMRILI NASLEDNJI ČLANI:
Jurij Kolčan, Jože Gros in Anton Dobčnik

Včasih so bili trije zaposleni dovolj. Zdaj pa?

Komisar Sime je v svojih komentarjih med drugim obdelal tudi nakupe in zlorabe službenih avtomobilov v Črni gori. Predlagam, da na enak način napiše kaj o avtomobilih, ki jih uporablja naša administracija. Vendar pa to ni tisto, kar me najbolj vznemirja. Nekaj bi rad povedal o družbeni porabi in delegatskem sistemu in njegovih sisih. Zakaj?

Po osvoboditvi sem več kot dvajset let opravljal vodilne funkcije na okraju in občini, zato zdaj skoraj ne morem verjeti, kako si je administracija izmišljala za svoje bohotene razne institucije in prirejanje sistema. Ko sem bil predsednik občine, sem na primer imel za občinske sodelavce referentko za šolstvo, referenta za komunalo, stanovanjsko-gradbene zadeve pa je urejal 7-članski (neplačani) odbor stanovanjskega sklada in gradbeni inšpektor. To je bilo vse. Danes urejajo problematiko teh treh referentov trije uradi (!) — vsak z lepim številom uradnikov in recimo 150 delegatov v sisih. Sisi zasedajo 3, 5 krat na leto, seveda s plačano dnevnicco in prevoznimi stroški. Če bi k temu pribili neopravljene delovne ure delegatov in to primerjali s koristnostjo njihovega sestankovanja, vse to pa s stroški treh referentov, se pameten človek lahko samo zgrozi in vpraša, kam to pelje.

Ker tako zapravljanje denarja vseh mogočih skupnosti in sestankomanije imenujemo »družbena poraba«, bi morali načeti vprašanje, ali šolstvo res spada v to kategorijo porabe. Isto velja za zdravstvo. Mislim, da ti dve dejavnosti pomenita nekaj čisto drugega kot sestankovanje. Zato sem mnenja, da morata

šolstvo in zdravstvo v proračunu oziroma virih financiranja dobiti svoje pravo ime in denar za redno delovanje. Če bo denarja v tržnem gospodarstvu za družbeno porabo manj, kar najbrž bo, potem naj omejitve veljajo za — krčenje administracije!

Janko Strajnsak-Peppek

Tovarištvo in proslave

Ne hodim več na srečanja in proslave. Prva leta je bilo drugače. Res smo se našli, se pogovorili, obudili spomine na tiste čase, na tisti usodni dan... Zdaj se je vse izmaličilo. Neka godba tolče in bobna, da ne slišimo eden drugega. Potem se pred nas postavi nek govornik, ki zdrdra vsa, že stokrat slišana načela z nalogami in cilji. Republiški in občinski funkcionarji tvorijo za tem svoje omizje in nihče ne pride med nas, »navadne«.

Tako mi je pred kratkim povedala tovarišica, ki je vsa zagnana, z največjim optimizmom, kot med vojno, vzdrževala stike z nekdanjimi tovariši.

Ob teh pripombah bi se morali res zamisliti. Zlasti, ker se dandanes marsikje sliši, da bi morali omejiti, skrajšati spiske raznih proslav, obletic in srečanj. Vse manj je sredstev. To je res. Vendar je možno tudi z manj sredstvi ohraniti ta izročila. Razni kulturni programi, nastopi solistov, godbe, avtobusi, tribune, golaš in še in še... Marsikatera prireditve so se tako razbohotile in ob tem prav zasenčile glavni smisel, cilj. Potrebno je le več organizacijskega smisla, več skromnega, tovariškega, partizanskega duha. Neka harmonika, recitacija šolarjev, kakšen domači pevski zbor in podobno lahko ustvarijo prav tisto

vzdusje, ki ga dandanes pogrešamo. In borci, pravi pripadniki naše poti, so v bistvu pripravljeni prispevati kaj tudi iz svojega žepa.

Seveda je potrebno vsaki prireditvi prilagoditi obliko in obseg organizacije. Zaradi sredstev pa res ne bi smeli kar črtati posamezne prireditve in srečanja — brez iskanja skromnejših, primernejših izhodov!

K. Makuc

Še o vojni odškodnini

Z navedbami z naslovom »Odškodnina da, prej ali slej«, ki jih v 4. številki TV-15 (2. februar 1989) podaja tovariš Franc Andrenšek, se v celoti strinjam in se pridružujem zahtevku plačila vojne odškodnine. Prav tak sklep o cenitvi vojne škode posedujem tudi jaz in sicer Sklep opr. št. 2235 z dne 17. 9. 1945, nekdanje okrajne komisije za vojno škodo Cerknica, v skupnem znesku 95.215 takratnih dinarjev. Po potrebi predložim fotokopijo.

Oškodovanci upravičeno zahtevamo in pričakujemo, da se bo organ, ki je o tej zadevi pristojen in dolžan odločati, oglašil sam, ne da bi ga oškodovanci še vnaprej brezuspešno iskali.

Jože Hiti

Najprej počistimo svoj prag

Prav nič ne bi smeli biti prizadeti, če bi nam kakšen vročekrvni privrženec jugoslovanske monolitnosti pomolil pod nos dopis AUTOCOMMERCA TOZD Trgovina z gospodarskimi vozili in deli iz Ljubljane

AUTOCOMMERCE
TOZO TRGOVINA Z GOSPODARSKIMI VOZILI
IN DELI LJUBLJANA
LJUBLJANA, TRGOVA ULICA 4
POŠTOVAŠKO VOZILN

Obveščavamo vas, da imamo v našem prodajnem programu
i prodaju kontejnerja proizvajalca ZNO CELJE.

U prilogi dopisa šaljemo vam prospektni material za isto.

Informativne cene za kontejnerje

zavoreni kontejner 5 m3	4.754.526,- din
otvoreni 4 m3	4.034.596,- din
kontejner 240 l	525.711,- din
500 l	1.188.433,- din
700 l	1.243.944,- din
900 l	1.295.947,- din
ulični koš Kekes 45	264.691,- din

Sve ostale informacije čete dobiti na telefon:
061/316-049
311-355 /Malnarč Irena/

U očekivanju vašega odgovora,
s poštovanjem pozdravljamo!

AP ROZE GVD
POŠTARSKA

Ljubljana, 16.2.1989

(Trdinova ul. 4). Lahko bi, in to povsem upravičeno, monolitnež rekel v brk, da naj najprej počistimo pred svojim pragom, potem pa naj udrihomo po poslovnih partnerjih iz drugih republik in pokrajin, ki nam pošiljajo dopise v njihovem materinem jeziku in pisavi.

Ne kaže sicer posebej komentirati takšne, še vedno pogoste pojave v naši ljubi ožji domovini. Saj slovensko čuteči poslovneži dobro vedo, za kaj gre... Le zavoljo premisleka avtorjem takšnih in podobnih dopisov si oglejte to kopijo!

Jošt Rolc

Jelka

6

Alarm

»Stik z ljudmi je važnejši, kot je bil kdaj prej. Politično izobraževanje moramo pospešiti tudi med nemškimi antifasisti,« je razlagal Matjaž, ko je sedel v izbi z nekaj partizani in smo se pogovarjali o najrazličnejših rečeh.

Nemci so takrat nastanili na Koroškem cel esesovski regiment in poostriili akcije proti civilnemu ljudstvu. Vedno pogosteje so izseljevali družine, osumljene sodelovanja s partizani. Nekateri so že dvomili o naši zmagi.

Politično delo je bilo nevarno. Partizani so si uredili tajno »tehniko«, v kateri so tiskali informacijsko literaturo v slovenščini in nemščini. Bila sem pripravljena, da jo spravim med ljudi v Železni Kapli.

Matjaž me je svaril: »Igraš se z življenjem. Nemci so neusmiljeni, kadar gre za tako in podobno delovanje.« Pa sem ga zavrnila: »Mene že ne bodo ujeli.«

»Le pojdi,« se je smeje vdal. »Če si Jelka kaj vtepe v glavo, ji tega nihče ne izbije.«

Naslednjo nedeljo sem si nadela najlepšo obleko. Na notranji strani slamnatega klobuka sem za širok rob zataknila agitacijske listke in navsezgodaj odšla v Železno Kaplo. Že na pol poti sem padla v nemško zasedo.

»Stoj, roke kvišku,« je zavpil stražar. Obstala sem. Žrelo brzostrelke me je mrzlo gledalo. Poleg ceste sem opazila minomet. Stražar je stopil k meni in pogledal torbico, našel pa je samo rožni venec.

»Molit greš,« me je vprašal.

»Ja, za boljše čase grem prosit. Pohiteti moram, da ne zamudim maše.«

»Pojdi k tvojim svetnikom,« se je rogal in mi velel, naj grem naprej.

V Kapli sem se napotila h ključavničarju, nato k učiteljici in tako naprej. Obiskala sem vse zaupnike, govorila o vojni in jim razlagala pomen osvobodilne borbe. Ob koncu pogovora sem jim dala še liste:

»Tukaj imate berilo. Ko boste prebrali, dajte drugim. Paziti pa morate, da Nemci tega ne najdejo.«

Nekaj dni pozneje so Nemci ujeli učiteljico. Izdala jo je snažilka, ki je vohunila za gestapovce. Do smrti v kacetu Ravensbrück učiteljica ni povedala, od koga je dobila prepovedano literaturo.

Pred otroki nisem ničesar skrivala. Pogovarjali smo se o vsem in pri tajnem delu so mi bili v pomoč. Njihova edina misel je bila, da bi čim prej postali partizani.

Peter je bil takrat vajenec pri peku v Železni Kapli. Iz dvema mesarskima pomočnikoma je izpeljal že nekaj nevarnih sabotažnih akcij: rezali so gume vojaških avtomobilov, stresali sladkor v bencinske tanke in podobne stvari. Nečaka in hčerka Zofi so hodili še v šolo. Poleti leta 1944 so vsi trije dečki postali partizanski kurirji. Peter s petnajstimi leti je bil najstarejši.

Z Zofi, Mihijem in Bredico sem ostala na Vinkelnovi kmetiji. Hudi časi so se nam obetali. Ponoči sem delala za partizane in se z njimi srečevala, podnevi pa smo delali na polju in v čebelnjaku. Vedno znova so nas motili policisti, ki so stikali za partizani.

Prejšnjo jesen je brat požgal poseko in zasejal rž. Preden je njivo prijavil na občini, kot so zahtevali predpisi, je odšel v partizane in tudi jaz je nisem prijavila. Ker je bila obdana z gozdom, je policisti niso našli. Ko je rž dozorevala, sem premišljevala, kako jo bom spravila pod streho. Prosila sem partizane za pomoč:

»Vi potrebujete moko, pri meni pa stoji rž, ki je nihče ne bo požel.« Deset do dvajset partizanov se je naslednje jutro zbralo na njivi. Eden je stražil orožje, drugi pa so želi. Delo jim je šlo hitro od rok in tudi veselja ni manjkalo. »Tako bo po vojni,« smo si mislili. »Gospodarij lastne zemlje bomo. Nihče ne bo hlapec. Pomagali si bomo in dovolj bo za vse.«

Delo so kaj hitro končali. Več kot štiri-deset razstavk snopja se je sušilo na požeti trati. Ponoči je sosedov hlapec zvozil žito z »žlajfami« k hiši in partizanom do zime ni manjkalo moke.

Oktober sem dobila nalogo, da moram pripraviti miting in povabiti ljudi, ki so proti Hitlerju. Tisto nedeljo se je zbralo pri kmetu Knolcu nad Železno Kaplo več kot dvajset ljudi iz Lepene in dvakrat toliko iz Železne Kaple.

Kot glavni govornik je bil napovedan domačin Karel Prušnik-Gašper, sekretar okrajnega odbora OF za Koroško. Udeležil pa se je prodora na Svinjsko planino in je bil zadržan. Zato je udeležence pozdra-

vil zastopnik in orisal razvoj Osvobodilne fronte na Koroškem.

Ko je končal, je stopil k meni in me prosil:

»Jelka, predajam ti besedo, ker najbolje veš in znaš, kako je treba govoriti z domačini.«

»V klepetanju sem gotovo najboljša,« sem se smeje izvijala. Kmečka izba je bila nabito polna. Ljudje so stali na zapečni klopi in sedeli na okenskih policah. Mnogo mladih je bilo med njimi. Ni mi bilo dobro. Prvič v življenju naj bi govorila tolikim ljudem.

»Pozdravljam vas, Kapelčani, in upam, da ne boste več čakali na tujo pomoč. Preljubi Bog je dal vsakemu pravico, da živi na tej zemlji. A meni se zdi, da za nas, Slovence, ni prostora. Naše ljudi tlačijo v taborišča, čeprav niso nikoli vzdignili roke proti Hitlerjevi Nemčiji, in vse, kar sorodniki dobijo nazaj, je kup pepela... Bolje je, da pograbimo za orožje in si sami priborimo pravice. Zato mora vsak od nas pomagati tem fantom, da bo Hitlerja kmalu konec.«

»Kako naj se borimo brez orožja,« me je nekdo prekinil.

»Orožje resnično potrebujemo in kdor hoče puško, jo bo dobil. Toda ne potrebujemo samo pušk, važno je tudi pravo pričanje, sicer bomo na koncu ostali pri starem in sedeli v istem blatu kot prej.«

Stali so v krogu in spraševali:

»Kako pomagati?«

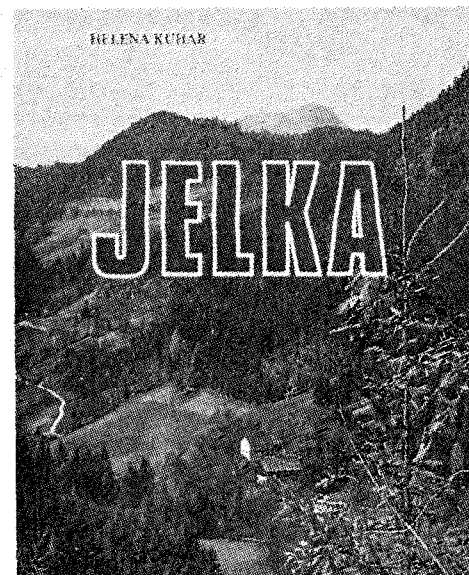
»Kje naj se javimo?«

Štirje so se pri pričavi javili k partizanom. Miting smo končali s harmoniko, plesom in petjem in le težko smo se razšli. Miting je bil zelo uspešen. Doma sem s ponosom pripovedovala Zofki, kako sem organizirala toliko ljudi.

»Kmalu bo te bedaste vojne konec, moji otroci bodo imeli nekoč boljše življenje in tudi študirali bodo,« sem si mislila, preden sem zaspala.

Naslednji dan mi je sosedka povedala, da je bil miting izdan. Po živi pošti sem zvedela, kaj se je zgodilo. Neki prodajalec je pripovedoval branjevki o mitingu, ta pa je vse naznanila policiji. V najkrajšem času smo morali pričakovati policiste. Ni nam ostalo dosti časa. Povzpela sem se na balkon in obesila rdečo odejo.

Prišel je brat s skupino partizanov. Poklali so svinje, naložili meso na drogeve in odgnali krave v gozd. Najboljšo kravo in brejo svinjo so spravili k hiši, kjer smo

Lepena, rojstni kraj Kuharjevih, krasno naslovnico knjige Jelka, iz katere smo vam ponudili v branje nekaj nadaljevanj. Knjiga koroške partizanke Helene Kuhar je sicer izšla na Slovenskem v prevodu leta 1988 v zbirki Koroška pota založbe Delavska enotnost iz Ljubljane.

živeli pred preselitvijo k Vinkelnu.

»Ta je zate,« sem dejala Zofki. »Od zdaj naprej boš morala sama paziti na otroka, jaz moram s partizani. Pogumna deklica si in zanesem se nate. Stanovali boste spet v naši stari bajti. Najbrž bodo prišli policisti. Če vas ne bodo pustili pri miru, pojdite k stricu. Dober je z Nemci.«

Bredico sem vzela v naročje in jo odnesla k bajti. Razpeta med obupom, strahom in skrbmi sem se poslavljala od otrok.

»Kajne, da se boš kmalu vrnila, mama,« je vprašal Mihi. Vprašanje me je zbodlo in pričela sem omahovati. Brat me je priganjal: »Pohiti, hitro moramo od tod!«

Odpravili smo se. S hriba sem se še enkrat ozrla na domačo hišo in premišljevala, kaj bo z otroki in kdaj jih bom spet videla. Zatopila sem se v črne misli, se naslonila na drevo in jokala. Pristopil je mlad partizan in mi položil roko na ramo: »Pridi, mama, drugi so že daleč pred nama. V teh časih je nevarno dvomiti. Ne delaj si skrbi, vse bo še dobro.«

»Prav ima. Zdaj moram zbrati vso korajžo,« sem pomislila. Korakala sem z njimi in tiho mrmrala partizansko pesem. To je bilo 12. oktobra 1944.

Konec

Dan, ki nas povezuje

Slovenci smo eden redkih narodov, ki praznujejo svoj kulturni praznik. Odločitev za praznovanje dneva kulture gotovo ni prišla po naključju, pač pa se je pokazala kot potreba, da en dan v letu posvetimo kulturi, da jo na ta dan intenzivneje doživimo v sebi, v svojem okolju in na vsem našem etničnem ozemlju.

Če je praznik dan, ki povezuje ljudi, je slovenski dan kulture prav gotovo praznik slovenskega naroda. Na ta dan občutimo medsebojno povezanost. Zavedamo se, da ima dvomilijonska množica ljudi skupno točko – svojo kulturo. Slovenci smo majhen narod sredi Evrope, ki nikoli ni blestel po vojaških zmagah ali političnih uspehih. Prav zaradi svoje majhnosti smo bili v zgodovini politično podrejeni večjim, močnejšim narodom. Toda nekaj smo si skozi stoletja odvisnosti le uspeli obdržati. Obdržali smo kulturo in svoj jezik in s tem svojo identiteto. Boj za kulturni obstanek je bil marsikdaj težak in povezan z odpovedovanji in žrtvami. Toda kljub pogostim poskusom načrtnega potujčevanja so se dvignili močje našega

naroda, močje pokončne drže, ki so z vztrajnim delovanjem budili ljudi in jih povezovali v enotni kulturni skupnosti in enotnem kulturnem prostoru.

Če bi se zgledovali po naših prednikih, posebno tistih, ki so naši kulturi dali največ (Prešeren, Cankar...), bi naša kultura verjetno ne bila v krizi. Predvsem bi se morali zavedati, da kultura ni samo gledališče, literatura, slikarstvo... Kultura je vtakana v naše življenje. Kultura so dobri medčloveški odnosi. Kultura je prijazen pozdrav učitelja, sošolca. Kultura je naše obnašanje in kultura so naši pogovori.

Prijaznost, lepo obnašanje, odkrivanje lepote in moralnih vrednot nas nič ne stane, zato ne bi smeli govoriti o tem, da za kulturo ni denarja. Kulture je toliko, kolikor jo ima vsak posameznik ali vsak narod v sebi!

ANDREJA FURLAN, 8. b,
OŠ Boris Kidrič,
Ajdovščina

Vrata kulture se zapirajo

Kriza, ki že kar nekaj let traja, je močno stanjšala mošnjicek, namenjen kulturi, čeprav naj bi bile knjige, glasba, gledališče... sestavni del našega življenja. Posledice so neizogibne.

V časopisu lahko beremo: ...zanikna garderoba ljubljanske Opere, vrata se luščijo, stene so umazane, tla cvetijo, radiatorji puščajo... Operni pevci in pevke zapuščajo domače odre. Prav tako nas zapuščajo kup drugih ustvarjalcev, ki v našem prostoru nimajo pogojev za delo.

Čudimo se, da dobre prireditve obišče le ozek krog ljubiteljev. Zakaj? Mar ni ob vsem kriva tudi porabniška miselnost, ki se čedalje bolj bohoti? Zakaj nam je škoda denarja, ki ga vsak mesec prispevamo za kulturo? Tako ostajamo zunaj kulturnega dogajanja. Niti sanja se nam ne, koliko novih, izvirnih knjig izide v Sloveniji vsako leto. Z izgovorom, da nimamo časa! Vendar bi si ga za knjigo, za dobro gledališko ali operno predstavo, za koncert, za te dragocene duhovne dobrine, ki nas dvigujejo in vzdržujejo v nas ravnovesje, morali vzeti. Saj, kot pravi tržiška ljudska pesnica Dorca Kraljeva: »Od kulture ne obogatiti, da ti pa najlepše dni...«

VALENTINA RUSTJA, 8. d
OŠ Boris Kidrič
Ajdovščina

Nekaj počitniških

Ja, o čem pa naj pišemo takoj po počitnicah? O počitnicah vendar! Čeprav te niso bile takšne, kot bi morale biti in so zaradi tega povzročile veliko slabe volje. Imena »zimске« si gotovo niso zaslužile. Naši mladi prijatelji so si jih morali po svoje prikrojiti; vsak pač kakor je vedel in znal. Pa si preberimo, kaj nam pišejo...

Delo in zabava

Počitnic sem se zelo veselila. Ko sem prinesla domov spričevalo, starši niso bili ravno veseli.

Večinoma sem počitnice preživela doma ob delu. Vstajala sem ob 6. uri zjutraj, ker sem imela veliko dela. Molzla sem krave, krmila živino in kidala gnoj. Ob nedeljah pa sem vstajala ob 8. uri. Gledala sem tudi televizijo. Z očetom pa sva hodila v gozd ter vozila drva.

RENATA PUNGARTNIK, 4. a,
OŠ 3. bat. VDV Vitanje

Drsanje na jezeru

Težko pričakovane počitnice so žal za nami. V tistih dneh se vsak zabava po svoje. Moje počitnice so se začele na moj 11. rojstni dan. Prvi teden (tja do srede) mi je kar hitro minil. V četrtek sva šla z atom v Ljubljano. Peljala sva avto na servis. Skoraj ves dan sva hodila po mestu. Hotela sem videti celo Ljubljano. Pa je, žal, nisem. Videla sem nebotičnik, Tromostovje, Zmajski most, RTV in še nekaj zanimivih stavb. Tudi v Cankarjev dom sem šla. Nekatero dvorano so bile odklenjene in sem si jih lahko ogledala.

Drugi teden počitnic sem se vsak dan hodila s prijateljico drsat na jezero v Zibelovem. Bilo je čudovito in enkratno.

Ko sem se zadnji večer počitnic odpravljala spat, sem premišljevala, kako je bilo fino, ko sem se z atom peljala v Ljubljano. Takrat naju je pot vodila mimo nekaterih šol. Učenci so hiteli, da ne bi zamudili pouka. Dobro se mi je zdelo, da nimam več skrbi za šolo. Potem, ko so imeli oni počitnice, pa smo jim mi zavidali!

BOJANA ŠTEFANČIČ, 5. b,
OŠ Edvard Kardelj,
Slovenske Konjice

V hlevu in na Rogli

Letošnje zimske počitnice sem preživela zelo prijetno. Prvih nekaj dni sem bila doma. Dopoldan sem preživela ob televiziji, popoldan pa sem mami pomagala pri delu.

V sredini tedna sem se odpravila na počitnice k stari mami. Tu so mi dnevi zelo hitro minevali. Ves dan sem stari mami pomagala pri njenih kmečkih opravilih.

Skrbela sem za živino v hlevu in za kokoši na dvorišču. Najbolj pa mi je v spominu ostalo bivanje na Rogli, kjer smo preživeli dva prijetna dneva. Čeprav ni bilo veliko snega, je bila smuka zelo prijetna. Vreme je bilo sončno in toplo. Poleg smučanja smo se na Rogli kopali, nekaj časa pa smo preživeli tudi v telovadnici na trim stezi.

Zadnji dan počitnic sem se doma pripravljala na šolo.

KATARINA KOTNIK, 4. b,
OŠ 3. bat. VDV Vitanje

Kdo je navijal uro

Ko sem se med počitnicami doma dolgočasila, sem se odločila, da grem na počitnice k stari mami. Bila sta me zelo vesela.

Pomagala sem jima pri delu. Kar naenkrat pa pride atek v sobo in vpraša: »Kdo je navijal uro? Debelo sem pogledala in vzklila: »Jaz jo že nisem navijala!« »Kdo pa drug kot ti! je trdil atek. Dolgo sva se takole prepirala. Atek se je zelo razjezil in mi dejal: »Zdaj se pa spravi in pojdi domov!« Žalostna sem se odpravila domov, a kljub temu sem vedela, kdo je navil uro (in tudi ne, kaj je pri tem narobe), vendar mame nisem hotela obtožiti. Ko sem prišla domov, sta me mamica in ati spraševala, zakaj sem se tako hitro vrnila. Vse sem jima povedala po pravici. Oba sta molčala. Zvečer dolgo nisem mogla zaspati. Premišljevala sem o tem dogodku.

Ostale dneve počitnic sem preživela doma. Na nalogo sem se spomnila šele zadnji večer. Brskala sem po torbi in našla list s poizkusi. Prošila sem ma-

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJAN

Kar je prepovedano, je najslajše

So vam že kdaj kaj prepovedali? Seveda so vam. In potem, če ste le mogli, ste tisto na skrivaj počeli. To je bilo najslajše! Novinarji iz Artiča so izvedli anketo med učenci 5. razreda. Spraševali so jih, kaj bi želeli delati, pa ne smejo, ker jim ne dovolijo starši. MOJCA VUČAJNK iz 8. b je zbrala nekaj najzanimivejših odgovorov:

Natalija bi najraje vozila motor, pa ji tega seveda starša ne dovolita, ker menita, da se lahko poškoduje, da jo lahko ustavijo miličniki in morda ji kdo celo ukrade motor.

Nataša takole našteva: Ne smem se igrati z ognjem. Kadar pregori žarnica, je ne smem zamenjati. Ne smem se poditi po sobi, ker se lahko kaj razbije. Pa še marsičesa ne smem početi. Ali ni to grozno???

Anja si zelo želi pisati na pisalni stroj, pa ji mama tega ne dovoli, ker je prepričana, da bi ji ga zagotovo pokvarila.

Damjan bi rad z raznimi žagami oblikoval les, pa mu oče tega ne dovoli, ker misli, da si lahko poreže prste.

In tako dalje. Dragi mladi prijatelji, vsak od vas nosi s seboj težo prepovedanega sadu. Ampak vse tisto, kar vam starši prepovejo, izvira iz ljubezni in skrbi za vas. Veste, tudi njihovi starši so tako bdeli nad njimi. Pa že mora biti tako. Le pomislite, kaj bi se zgodilo, če bi na primer otroku dveh, treh let pustili škatlico vžgalic. Kmalu bi bilo vse v plamenih in mali bi najprej še prav z veseljem opazoval svojo »umetnino«. Vem, skrb staršev se vam včasih zdi že malo pretirana, ker nečemo razumeti, da odrasčate in da ste kakšno stvar tudi že sami sposobni narediti. Vsi vaši poskusi, da bi jih prepričali, so zaman in ponavadi se takšna prepričanja končajo s tolažbo: »Ko boš velik...« Ampak – do takrat te lahko kaka želja tudi mine.

Sprašujem se, če bi imela na primer enak učinek tudi prepoved branja knjig za obvezno čtivo ali pa, če bi vam kdo prepovedal delati domače naloge.

Sem zlobna? Ne, nimam takšnega namena. Želim vam dober začetek drugega polletja in še boljši konec šolskega leta!

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJAN

mico, naj mi pomaga. »Kaj, prej pa nisi vedela?« se je hudovala name. Potem pa mi je vendarle pomagala. Naslednji dan sem bila ena redkih, ki so naredili poizkuse.

NATAŠA PUŠNIK, 4. b,
OŠ 3. bat. VDV Vitanje

Počitnice pa take! Uf!

– Nič drugega ni bilo mogoče početi kot brati in pomagati staršem.

Klavdija

– Večkrat sem se šel razgibat v telovadnico, kjer sem srečal še več svojih sošolcev.

Alčs

– TV pa se res ni obnesla letos. Bilo je veliko zanimivih oddaj, a kaj, ko sem skoraj vse že gledala.

Andreja

– Letošnje počitnice so bile odločno »presuhe«.

Metka

– Kaj takega pa še ne! Namesto da bi smučal, sem bil na morju!

Martin

– Dolgčas sem preganjala z branjem knjig in z bratom sva igrala karte.

Anita

Take pripombe so dajali moji sošolci, ko so se vrnili v šolo.

ANDREJA PETERKOVIČ, 7. r.
nov. krožek
OŠ Artiče

Srečno v drugo polletje

Počitnice so minile. So le še spomin na srečne brezskrbne dneve. V ponedeljek sem oddala spričevalo, ki je bilo zelo lepo. Že tretji dan pouka pa sem dobila petico. Sreča se mi je nasmehnila, kajti za to petko se nisem prav nič trudila. Včasih se moram za štirico veliko bolj učiti in truditi. Če se hočem, se učim z lahkoto, a včasih sem

malo lena in potem dobim slabšo oceno. Vendar sem bila tudi letos odlična. Vem, da se ne učimo za ocene, ampak kljub temu hočemo vedno le ocene.

POLONA JANČIČ, 4. r.
Stranice

Turistični večer Ljubi kruhek

Na Stranicah smo člani dopisniškega in turističnega krožka pripravili veliko prireditev. Na njej smo pokazali vse: od setve, žetve, mlače in mletja do kruha. Na oder smo povabili mladiče, žanjice pa gospodinjo, ki je pokazala, kako pripravi kruh. Dve pevki iz Vitanja sta peli domače pesmi, domači mladi muzikanti so igrali na harmonike. Na odru je bila slama in Sonja Kalšek je naredila snop, tudi vejačo smo imeli. Program je simpatično povezovala Simona Bornašek, ki je bila tudi članica dopisniškega krožka. Tudi folklorni krožek je sodeloval, fotografiral pa je Vlado Hren. Snemali so nas tudi za film. Predstavil se nam je 93 let star pek Rajkuša in zapel pesem.

Pred odrom pa je stala dolga, z belim prtom pokrita miza, polna dobrot: kruha, peciva, potic, mišk, gibanic, med najlepšimi je bil svatovskih kruh Helene Steničnik. Vse to so napikle naše žene v kraju, pekar na Rogla pa je spekla veliko srce in zmaja. Vseh vrst peciv je bilo 57; 33 družin je sodelovalo.

S tem večerom smo pokazali, kaj bi znale naše žene speči za turiste.

SANDRA FIJAVŽ
in LIDIJA KLANČNIK, 3. r.
Stranice

Imel sem angino

Zunaj smo se sankali in smučali. Ko nam je bilo smučanja dovolj, smo začeli lomiti ledene sveče, ki so visele s streh in jih lizali. Bil sem ves moker. Zvečer sem dobil vročino. Bolelo me je grlo in ušesa. Zdravnik mi je povedal, da imam angino, ker sem lizal sveče in sneg. Doma sem moral jesti zdravila in ležati v postelji, medtem ko so se drugi lahko sankali.

MARKO RESNIK, 2. a
OŠ Matija Valjavec
Preddvor

Počitnice... tako... ali tako

TV-15 je oproščen tem. prom. davka po mnenju Sekretariata za inf. SRS.